

Таємна історія
Донна Тартт

Молодий каліфорнієць Річард Пейпен вступає до приватного коледжу в Новій Англії. Соромлячись свого походження, він із захватом дивиться на п'ятірку обраних – студентів, що навчаються на курсі давньогрецької в харизматичного професора Джуліана. Близнюки Чарльз і Камілла, інтелігентний Генрі, витончений Френсіс та веселий Банні – всі вони ніби оточені аурую недосяжності. Та ось завдяки щасливому випадку Річард стає студентом Джуліана і входить до цієї закритої спільноти. Молоді люди майже весь час разом, і ніщо не віщує біди. Проте любов до античної культури врешті-решт призводить до зовсім не давньогрецької трагедії, і на землю біля коледжу проливається кров...

Донна Тартт

Таємна історія

Обережно! Ненормативна лексика!

* * *

Бретові Істону Еллісу,

чия щедрість завжди мені зігріватиме серце,

та Полові Едварду Мак-Глоїну,

моїй музі й меценату, щонаймилішому другу, який тільки може бути в цілому світі.

* * *

Я питаю про становлення філолога і стверджую:

1. Молода людина зовсім не може знати, ким є греки та римляни.
2. Вона не знає, чи здатна довідатися про них.

Фрідріх Ніцше. Невчасні міркування

Тож, будучи вільними від інших занять, спробуймо поквально, як роблять це оповідачі, зайнятися – хай лише на словах – цими людьми задля виховання.

Платон. Держава. Книга друга

Пролог

У горах танув сніг, і Банні був мертвий кілька тижнів, перш ніж ми збагнули всю серйозність нашого становища. Адже, розумієте, він уже був мертвий протягом десяти днів, коли його знайшли. В історії Вермонту його пошуки стали одними з наймасштабніших: нацгвардія, ФБР і навіть армійський гелікоптер. Університет тимчасово закрили, припинив роботу лакофарбовий завод у Гемпдені, а люди прибували з Нью-Гемпширу, півночі штату Нью-Йорк і навіть далекого Бостона.

Важко повірити, що невигадливий задум Генрі міг так добре втілитись, незважаючи на всі непередбачувані події. Ми не планували ховати тіло в недоступному місці. Та й, насправді, не ховали його взагалі, покинувши на місці падіння і сподіваючись на випадкового перехожого-нещасливця, що міг би натрапити на труп до того, як його всі зшукалися б. Сама по собі історія дуже проста і зрозуміла: непевне каміння, на дні яру тіло з переламаним карком та сліди каблуків у болоті, що з'їжджали вниз; не більше й не менше – трагічна пригода на природі, і цим усе могло скінчитися, тихим плачем та камерним похороном, якби не сніг, що випав тієї ночі; він укрити тіло без сліду, і за десять днів, коли врешті прийшла відлига, нацгвардійці, ФБР-івці та шукачі з міста зрозуміли, що весь цей час вони тинялися сюди-туди по тілу, збиваючи покрив ногами до консистенції льоду.

Важко повірити, що така буча зчинилася через подію, до якої я частково був причетний, і ще важче – в те, що я проходив крізь усе це: камери, однострої, чорний гурт, розпорошений горою Катаракт, ніби мурахи в цукорниці, – так і не викликавши ані крихти підозри. Та одне діло – проходити крізь, а цілковито інше – вибратися звідти. Колись мені здавалося, що я давно й назавжди покинув той яр одного квітневого дня, проте зараз я цього зовсім не певний. Шукачі вже розійшлися, життя навколо заспокоїлось, а я збагнув, що можна було роками уявляти себе деінде, а насправді так і лишитися стояти в першій траві край грузької прірви, де небо супиться над тремким яблуневим квітом і в повітрі вже чується перший морозець від снігопаду, що пройде вночі.

– Що ви всі тут робите? – здивовано поцікавився Банні, коли натрапив на нас чотирьох, що вже чекали його.

– Молоду папороть шукаємо, – відказав Генрі.

А потім ми перешіптувалися в підліску – останній погляд на тіло, востаннє роззиралися навколо: чи не впустили якихось ключів, не загубили окулярів, чи всі зі своїми речами? – і цугом поверталися через ліс. Я кинув погляд назад, крізь парость, що зімкнулася на стежці одразу за мною. І хоча я пам'ятаю шлях додому, перші самотні сніжинки в сосновому бору, задоволену тисняву в машині, ніби ми були сім'єю, яка вирушала у відпустку, з Генрі, котрий кермував, зціпивши зуби, об'їджаючи всі баюри, та всіма нами, що вихилялися з сидінь і теревенили, мов діти; хоча я пам'ятаю ту довгу жакливу ніч, яка чекала на мене попереду, й усі довгі жакливі дні та ночі по тому, – мені просто варто озирнутися через плече, як усі роки миттєво спадають, і знову я бачу позаду той яр, чиї зелено-чорні схили виднілися за паростю, – картину, що ніколи мене не покине.

Гадаю, колись я міг мати надію на різні історії, тепер же ніяких інших. Це єдина історія, яку зможу розповідати.

Книга 1

Розділ 1

Чи існує така річ, як «фатальна помилка» – ця ефектна чорна тріщина, що розколює ваше життя навпіл, – поза межами літератури? Раніше мені здавалося, що ні. Тепер я схильний вважати, що так. І, напевне, моя – це похмуре прагнення мальовничості будь-яким коштом.

A moi. L'histoire d'une de mes folies.[1 – Про себе. Це історія одного з моїх шаленств (фр.) – Артюр Рембо. «Марення 2. Алхімія слова» (з «Сезону у пеклі»; пер. В. Ткаченка).]

Мене звуть Річард Пейпен. Зараз мені двадцять вісім, і до дев'ятнадцяти років я ніколи не бував ні в Новій Англії, ні в Гемпденколеджі. Я каліфорнієць за місцем народження і, як нещодавно з'ясувалося, – за вдачею. Останнє довелося визнати тільки-но, бо від фактів нікуди не дінешся. Хоча яке це має значення?

Я виріс у Плано, маленькому кремнієвому селі на півночі. Ні сестер, ні братів. Батько хазяйнував на бензоколонці, мати сиділа вдома, доки я не підріс, а життя не стало скрутнішим, після чого вона також пішла працювати – відповідати на телефонні дзвінки в конторі великого заводу з виробництва мікросхем під Сан-Хосе.

Плано. Слово викликає в пам'яті автокінотеатри просто неба, типову забудову і хвилі теплого повітря, що піднімаються над асфальтом. Без років, проведених там, можна було б обійтися; їх не шкода, ніби пластикового стаканчика. Що по-своєму також певного роду дар. Поїхавши з дому, я вигадав собі нову передісторію (яка набагато краще вдовольняла мене), повну ефектних і спрощених впливів; барвисте минуле, легко доступне розумінню незнайомих. Засліплений своїм фіктивним дитинством (у якому знайшлося міс це численним басейнам, цитрусовим садам та чарівним батькам-гульвісам із шоу-бізнесу), я повністю забув про його прісний оригінал. Власне, коли згадую своє справжнє дитинство, то мало що виринає в пам'яті взагалі, крім понурого нагромадження об'єктів: кросівок, із яких я не вилазив цілий рік, розмальовок та коміксів з універмагу, старого гумового м'яча, що ним я грався на вулиці. Мало цікавого – і ще менше прекрасного. Я ріс тихим, високим як на свій вік, схильним до ластовиння. Друзів мав небагато, і хтозна, чи з власної волі, а чи з обставин. У школі, здається, мені велося добре, але не відмінно. Я залюбки читав – Толкіна або про Тома Свіфта, – але й не цурався телевізора, який удосталь дивився довгими нудними пообіддями після школи, розлігшись на килимі в порожній вітальні.

Я чесно не можу пригадати що-небудь більше про ті роки, крім хіба специфічного настрою, який пронизував їх від початку й до кінця, – меланхолії, що в мене асоціюється з «Дивовижним світом Діснея» недільними вечорами. А сама неділя була сумним днем: рано лягати спати, завтра вранці в школу. Я постійно переживав, що неправильно виконав домашнє завдання, і варто було салюту спалахнути в нічному небі над залитим вогнями замком у Діснейленді, як мене поглинав суцільний страх, що мене ув'язнено в безпросвітному циклі «дім – школа», складники якого,

принаймні для мене, перетворилися на раціональний емпіричний аргумент депресії. Батько був нищим, наш будинок – потворним, мати не приділяла мені уваги. Я носив дешевий одяг, надто коротку зачіску й анітрохи не мав популярності в школі. Ну а позаяк усе перелічене зберігало свою актуальність, скільки я себе пам'ятав, то мене не відпускало відчуття, що мое життя завжди триватиме в цій депресивній канві. Одним словом, мое існування мені здавалося калічним у якомусь тонкому, але суттєвому аспекті.

Мабуть, не дивно, що мені було непросто підігнати мое життя до життів друзів, якими я їх сприймав. Чарльз і Камілла – сироти (а мені ж у дитинстві так страшенно кортіло осиротіти!), котрі вирости під доглядом бабусь, двоюрідних зокрема, у приватному будинку у Вірджинії. Я міг тільки мріяти про таке дитинство: коні, ріки, амброві дерева. І Френсіс. Мати його народила, коли їй виповнилося сімнадцять, тоді вона була капризною мерзлячкою з рудим волоссям та багатеньким татусем, від якого втекла до барабанщика Венса Вейна і його «Музгоспу». Додому вона повернулася за три тижні, а ще за шість їхній шлюб анулювали. Френсіс полюбляв говорити, що дідусь і бабуся виховали їх, матір та сина, наче брата й сестру. Виховали з таким великодушним розмахом, що навіть один тільки поголос приголомшував: англійські нянечки, приватні школи, літо у Швейцарії, зима у Франції. Чи візьміть облудника Банні, котрий теж не міг похвалитися матроськими бушлатами й уроками танців у дитинстві. Але ж у нього було американське дитинство. Син колишньої футбольної зірки з Клемсонського університету, згодом банкіра. Четверо братів і жодної сестри в галасливому будинку в передмісті з яхтами, тенісними ракетками й золотистими ретриверами. Літні канікули на мисі Кейп-Код, [2 – Кейп-Код (Cape Cod, Трісковий мис) – піщаний півострів на південному сході Массачусетсу.] школи-пансіонати під Бостоном і передматчеві пікніки протягом усього футбольного сезону. Від Банні так і віяло вихованням, від зовнішнього вигляду аж до манери переповідати анекдоти.

Я не знаю й ніколи не знав, чи матиму коли-небудь з усіма ними щось спільне, крім знання грецької мови та року життя, проведеного в їхньому товаристві. А ще любові, якщо її також можна назвати спільним надбанням, хоч як дивно це звучатиме в контексті історії, що я збираюся розказати.

Як же почати?

Після школи я пішов до маленького коледжу в рідному місті. (Мої старі опирались, адже дали мені зрозуміти, що від мене чекають допомоги в батьковій справі, чим вони, зокрема, й спровокували мої гарячкові пошуки способу, що дасть змогу втекти.) Тож обидва роки в стінах коледжу я вивчав греку. Так сталося не через мою любов до філології, а тому, що я пішов на підготовччі медичні курси (гроші були єдиним способом поліпшити мої справи, а лікарі заробляють їх багато, quod erat demonstrandum [3 – Що й потрібно було довести (лат.).]) і мій консультант запропонував обрати яку-небудь мову, аби закрити обов'язкову програму з гуманітарних дисциплін. Оскільки заняття з грецької відбувалися по обіді, я зупинив свій вибір саме на них, щоб висиплятися по понеділках. Абсолютно випадкове рішення, як ви зрозумієте, згодом стало фактично доленосним.

На курсі грецької мені велося непогано. Я б навіть сказав, що відмінно, і в останній рік я здобув якусь там премію від кафедри класичних мов. Ці заняття стали моїми улюбленими, бо вони єдині відбувались у звичайній аудиторії, а не поміж слоїв із коров'ячими серцями під запах формальдегіду та вереск заграбованих мавп. Спершу мені здавалося, що стараннями вдасться пересилити бажання блювати та огиду від моєї спеціальності, а ще більшими зусиллями – можливо, навіть симулювати хоч якийсь талант до фаху. Проте не цього разу. Минали місяці, а я й далі лишався байдужим – якщо не буквально знудженим – до біології. Я скотився

в оцінках. Мене однаково зневажали однокурсники й наш викладач. У Пірровому нападі я змінив профіль на англійську літературу, ані слова не сказавши батькам. Мені здавалося, що таким чином я сам собі перерізув горлянку, про що, звісно, дуже пошкодую, оскільки був переконаний, що ліпше зазнати краху в грошовитій сфері, аніж процвітати в галузі, яка – вважав мій батько, не розбираючись ані у фінансах, ані в наукових сферах, – узагалі не приносить доходів. У результаті це нібито мало перетворити мене на дармоїда, котрий просиджуватиме штани вдома й до кінця життя циганитиме в батька гроші, якими той, за власними ж переконливими словами, не має наміру ділитися.

Тож я студіював літературу, яка мені подобалася набагато більше. На відміну від рідного дому. Не думаю, що мені вдасться описати відчай, який на мене навіювало все навколо. І попри те, що зараз мені здається, нібито з такими-от обставинами та вдачею я лишався б нещасним будь-де: в Біарріці, Каракасі чи на острові Капрі, – тоді я був певен, що вся річ у конкретному місці. А можливо, десь наполовину це й справді відповідає дійсності. Хоча Мільтон по-своєму і правий (коли казав, що життям своїм існує розум і здатен він із Пекла сотворити Рай і навпаки[4 – Джон Мільтон. «Утрачений рай».]), але ж ПIANO якраз створено не стільки за зразком Раю, скільки на кшталт іншого, стражденного міста. У старших класах у мене з'явилася звичка валандатися після школи по торговельних центрах, швентяти в холодку та яскравому світлі їхніх верхніх галерей, доки від такого променаду серед споживчих товарів, штрих-кодів, ескалаторів та дзеркал, фонової музики в динаміках, шуму й мерехтіння не паморочилося в голові. Ніби гнотом, ця мішанка іскрою бігла в мозок, де рано чи пізно вибухала, заплутуючи все остаточно: окремі від форм кольори, шарварок осібно взятих молекул. Після цього, схожий на зомбі, я брів на стоянку і їхав на бейсбольне поле, під яким зупинявся й лишався в машині далі, не знімаючи рук із керма та прикипівши поглядом до «рабіци» й зимової пожухлої трави, доки не сідало сонце і навколо більше не можна було нічого розгледіти. З іншого боку, мене не відпускав якийсь непевний здогад про те, що невдоволення мое – то вияв божественної природи, невиразного марксистського походження (бачте, в підлітковому віці я безглуздо сповідував соціалістичні погляди, головним чином щоб допекти батькові), але тоді я не мав шансів по-справжньому його зрозуміти; а якби хтось бодай спробував натякнути, що насправду все це через яскраво виражену пуританську жилку, мене б це не на жарт розлютило. Не так давно я розкопав у старому блокноті один запис, який зробив, мабуть, років у вісімнадцять: «Усе тут мені тхне гнилизною, гнилизною перезрілих фруктів. Ніде більше бридка механіка народжень, злягань і смерті – це монструозне збурення життя, яке греки називали міазмами, тобто "поганню," – не виглядає так брутално й водночас настільки підфарбовано, щоб вабити до себе увагу; ніде більше люди не вірять так сильно в облогу, в переміни та смерть смерть смерть». Мені здається, це досить-таки серйозно. Судячи з цитати, варто було б мені лишитися в Каліфорнії – і я обов'язково злигався б із якоюсь сектою або, щонайменше, сів би на дуже химерну дієту. Пам'ятаю, саме в той час я читав Піфагора й мені напрочуд імпонували деякі його думки: наприклад, ходити в білому або не їсти нічого, що має душу.

Натомість мене занесло на Східне узбережжя.

У Гемпдені я опинився з ласки долі. Якось увечері одного довгого Дня подяки, коли за вікном крапав дощ, а за столом відкривали консервовану журавлину на тлі футбольного матчу, який ішов по ящику, я повернувся у свою кімнату після чергової сварки з батьками (причини вам зараз уже не назву, але зазвичай ми сварилися через гроші та мою школу) і копався в гардеробі, намагаючись відшукати пальто, аж раптом випала вона – брошурка про Гемпден-коледж у місті Гемпден, штат Вермонт.

їй, брошурці, уже виповнилося два роки. У старших класах мені прислали чимало такої реклами, бо я непогано склав випускні тести, хоча й не настільки добре, щоб гарантувати собі стипендію. Цей проспект, наприклад, рік пролежав у підручнику геометрії.

Навіть не знаю, звідки він узявся в гардеробі. Мабуть, я його не викинув, бо він був дуже гарний. Десятки годин у випускному класі я просидів, вивчаючи в ньому фотографії, ніби за допомогою такого тривалого споглядання можна було осмотичним способом проникнути в чисту, незаплямовану тишу, яка там панувала. Навіть зараз я їх пам'ятаю, достоту як ілюстрації з улюблених дитячих книжок. Блискучі газони, серпанок гір у тремкій далечині, вітряні осінні стежини, якими можна блукати по кісточки в опалому листі, багаття й тумани в долині, віолончелі, темні шиби, сніг.

Гемпден-коледж, місто Гемпден, штат Вермонт. Заснований 1895 року. (Сам тільки цей факт уже викликав подив. У Плано майже все було засноване після 1962-го.) Кількість студентів – 500 осіб. Змішане мешкання в гуртожитках. Прогресивний. Гуманітарний профіль. Значний конкурс. «Пропонуючи всебічну гуманітарну освіту, Гемпден прагне не тільки надавати своїм студентам ґрунтовні знання в обраній ними сфері, але й глибоке розуміння історії західного мистецтва, цивілізації та філософської думки в ході викладання відповідних предметів. Тож ми сподіваємося ділитися з вами не лише фактами, а й сировиною мудрості».

Гемпден-коледж, місто Гемпден, штат Вермонт. Навіть назва його бриніла суворими англіканськими нотками. Принаймні в моїх вухах, що безнадійно жадали Англії та лишалися глухими до солодкомовних похмурих ритмів місіонерських містечок. Я довго дивився на корпус, який у них звався Трапезною. Весь заклад був аж проянятий легким академічним світлом – такого не побачиш у Плано, такого не побачиш ніде, – світлом, що змушувало мене думати про нескінченні години в заповнених книгозбірнях, про старі фоліанти й тишу.

У двері постукала мама, покликала мене на ім'я. Але я змовчав. Я вирвав бланк у кінці брошури та заходився його заповнювати: «Ім'я: Джон Річард Пейпен. Адреса: Мімоза-корт, буд. 4487, м. Плано, Каліфорнія. Чи цікавить вас стипендія: Так». І вже наступного ранку я поштою відправив заявку.

Подальші місяці перетворилися на нескінченну паперову тяганину, рясно пересипану патовими ситуаціями, ніби в тій окопній війні. Батько навідріз відмовився заповнювати документи, необхідні для отримання стипендії. Закінчилося тим, що я просто поцупив бланки податкових декларацій із бардачка його «тойоти» й заповнив їх сам. Знов очікування. Прийшов лист від голови приймальної комісії. Необхідно пройти співбесіду. Коли ви можете прилетіти у Вермонт? Я не міг собі цього дозволити й написав про це у відповідь. І знов очікування, і ще лист. Університет відшкодує мені вартість перельоту, якщо я погоджусь на фінансові умови стипендії. Тим часом надійшов пакет стипендійних документів. Внесок від моєї сім'ї складав більше, ніж батько, за його словами, міг заплатити, тож платити він не збирався. Ця партизанська війна тривала вісім місяців. І навіть зараз я не до кінця розумію ланцюжок подій, що зрештою привів мене до Гемпдену. Співчутлива професура катала листи. Заради мене пішли на виняткові поступки. Ще рік тому, вмотивившись на кошлатому килимі золотавого кольору та піддавшись імпульсу, я заповнював анкету на вступ, а ось тепер із двома валізами та п'ятдесятьма доларами в кишені вже сходжу з гемпденського автобуса.

Мені ніколи ще не доводилося їздити східніше від Санта-Фе та північніше від Портленда. Тож коли я вийшов з автобуса після неспокійної ночі, що почалася десь в Іллінойсі, надворі була шоста ранку, а над горами, березами й неймовірно зеленими луками сходило сонце – і мені,

причмеленому від безсоння й триденної дороги, країна навколо здалася казковою.

Навіть гуртожитки виявилися ніякими не гуртожитками (принаймні не такими, якими їх знав я, – депресивними шлакоблочними спорудами жовтуватого відтінку), а білими тесовими будиночками із зеленими віконницями, розпорошеними по кленових та ясенових галявинах позаду Трапезної. Хай там як, а я ніколи навіть гадки не мав, що моя кімната будь-де у світі може мати вигляд не гнітючий і не потворний. Тому, вперше побачивши свою комірчину на власні очі, я пережив легкий шок – біла кімната з великими вікнами, що виходили на північ, гола, ніби чернеча келія, з дубовими мостинами, зачовганими від численних ніг, та похилою, ніби в мансарді, стелею. У першу свою ніч на новому місці я сидів у присмерку на ліжку і спостерігав, як стіни помалу міняли колір із сірого на золотий і назад аж до чорного, прислухався до чийогось сопрано, що, спинаючись у запаморочливу вишину, долиняло з протилежного кінця корпусу, доки світло остаточно не згасло; а далеке сопрано все ширяло колами в не знаному до того дня холодному розрідженому повітрі, наче якийсь ангел смерті, і я відчував себе далі від присадкуватих та курних вулиць Плато, ніж будь-коли. Ті перші свої дні до початку занять я провів у побіленій кімнаті посеред яскравих лук Гемпдена. Тоді я почувався найщасливішим, блукав, ніби сновиди, приголомшений та сп'янілий від краси. Гурт розпашілих дівчат у сутінках із ледве чутними криками та сміхом ганяв м'яча оксамитовим футбольним полем, а їхнє волосся, зібране у хвости, маяло на вітрі. Віття рипіло й хилилося під вагою яблук; над червонощокою падалицею, розкиданою по траві, стояв густий та п'яний запах гнилі й невпинно дзижчали оси. Башта з годинником у Трапезній: цегла, повита плющем, білий шпиль, що приворожував у непевній далині. Перше враження од нічної береги – холодної та стрункої високої деревини, схожої на похмурий привид. І ті ночі, які не спроможна охопити ваша уява: чорні, вітряні, неосяжні, хаотичні й несамовиті від усіх зірок.

Я знову планував записатися на грецьку, оскільки це єдина мова, на якій я тоді добре розумівся. Та варто було прохопитися про неї перед консультантом, якого призначив мені університет, – оливковошкірим викладачем французької на ім'я Жорж Лафорт, із плескатим, ніби черепашчий, носом із видовженими ніздрями, – як він усміхнувся і склав пальці до купи:

– Боюся, тут може виникнути проблемка, – проказав він з акцентом.

– Чому?

– Давньогрецьку в нас читає лиш один професор, і в нього дуже специфічний підхід до своїх студентів.

– Я вчив греку два роки.

– Найімовірніше, це абсолютно не важитиме. Крім того, якщо ваш профіль – англійська література, то буде потрібна ще одна сучасна мова. У мене ще є вакансії на французькій для початківців, залишається трохи вільних місць у викладачів німецької та італійської. Іспанську, – він переглянув списки, – по суті, повністю розібрали, але я можу переговорити з паном Дельгадо.

– А з викладачем давньогрецької ви часом не могли б переговорити?

– Не впевнений, що це зарадить у вашому випадку. Він працює з надзвичайно малою групою студентів. Надзвичайно, розумієте? Крім того, мені особисто

здається, що відбирає він їх радше за персональними вподобаннями, ніж за академічними показниками. У голосі консультанта відчувався сарказм. А ще натяк на те, що, коли я дозволю, він би волів не продовжувати розмову на цю тему.

- Не розумію. Ви про що?

Насправді, мені здавалося, я все прекрасно зрозумів. Відповідь Лафорга мене здивувала.

- Тут нічого такого. Він і справді заслужений учений. Інколи навіть дуже милий. Але його уявлення про викладання, на мою думку, дивакуваті. Зі своїми студентами він у буквальному сенсі слова відмежувався од решти факультету. Не розумію, навіщо його предмети подають у загальному списку. Це щороку збиває всіх з пантелику. Адже фактично його заняття закриті. Подейкують, щоб учитися в нього, потрібно читати конкретні книжки, поділяти його власні погляди. Не раз він завертав отаких-от студентів, як ви, з досвідом у класичній філології. Скажімо, у мене, - Лафорг повів брову, - якщо студент хоче вчити те, чого я навчаю, і відповідає певним критеріям, то хай собі відвідує заняття. Правда ж, це демократично? Найліпший спосіб.

- І часто у вас тут таке трапляється?

- Звісно. На кожному факультеті є проблемні викладачі. І багато хто, - на мій превеликий подив, він стихив голос, - багато хто куди проблемніший від нього. Але нехай ці слова лишаться поміж нами.

- Згода, - відповів я, трошки наляканий цим змовницьким тоном.

- Фактично це навіть не прохання. - Консультант похилився вперед і перейшов на шепіт, майже не рухаючи губами: - Мушу на цьому наполягати. Можливо, ви не в курсі, але на кафедрі літератури в мене є впливові вороги. За великим рахунком, хочете вірте, хочете ні, вони є навіть на моїй рідній кафедрі. Ба більше, - перейшов він на звичайний тон, - цей викладач - особливий випадок. Він тут працює багато років і навіть відмовився од зарплати.

- Чому?

- Може собі дозволити. Гроші залишає в університеті, але, здається, символічно одержує долар на рік - щось там пов'язане з оподаткуванням.

- А-а, - видихнув я.

Кількох днів у Гемпдені вистачило, щоб наслухатися офіційних фраз про фінансові труднощі, брак спонсорів та затягування пасків і вже звикнути до них.

- От візьміть мене, - правив далі Лафорг, - мені теж подобається викладати, але ще я маю у Франції дружину й доньку-школярку. Гроші б не завадили, правда?

- Я, мабуть, усе одно з ним переговорю.

- Що ж, - знизав плечима консультант, - спробуйте. Але раджу не призначати зустріч, бо він відмовить. Його звуть Джуліан Морроу. Не те щоб я зациквився на грецькій мові, але розповідь Лафорга мене заінтригувала. Я спустився на нижній поверх і зазирнув у перший-ліпший кабінет, до худой понурої дами з неживим волоссям, яка за столом приймальної жувала бутерброд.

- У мене обід, - привіталася вона. - Приходьте о другій.

- Перепрошую. Я просто шукав кабінет викладача.

- Ну, я всього лиш секретарка, а не комутатор. Проте хтозна, може, я й у курсі. Про кого мова?

- Джуліан Морроу.

- А, цей, - здивувалася вона. - Навіщо він вам? Думаю, він у себе нагорі. В Лікеї. [5 - Лікей, через вплив латини Ліцей - виховний заклад у Стародавніх Афінах, де вчителювали, зокрема, Сократ й Аристотель.]

- Який номер?

- Там один тільки викладач. Йому до вподоби тиша і спокій. Не помилитеся.

Насправді відшукати Лікей виявилось не так уже й просто. Маленький корпус на краю студмістечка геть поріс плющем і практично зливався з ландшафтом. На першому поверсі були лекційні та семінарські аудиторії - усі порожні, з чистими дошками й тільки-но навощеною підлогою. Я безпорадно блукав серед них, доки не знайшов сходи (вузькі та погано освітлені) у далекому закутку.

Опинившись нагорі, я потрапив у довгий покинутий коридор, яким хутко рушив уперед, радо прислухаючись до рипіння черевиків по лінолеуму. Я приглядався до замкнених дверей, видивляючись номери або таблички з іменами. Аж раптом на одних у мідній рамці я прочитав вигравіюваний напис: «ДЖУЛІАН МОРРОУ». Постоявши під дверима, я тричі швидко стукнув у них.

Минула хвилина чи дві. Чи три. І тільки потім білі двері ледве прочинились. У щпарині вигулькнуло обличчя. Дрібне, мудре. На ньому читалося пильне запитання. Попри деякі молодечі риси - ельфійський вигин брів, мінливі контури носа, щелепи й вуст - назвати обличчя молодим було складно. А ще чоловік мав білу чуприну.

Так я й стояв якусь хвилю, кліпаючи на нього.

- Я можу вам чимось допомогти? - Голос був раціональний, добрий - таким лагідні дорослі говорять із дітьми.

- Я... мене звуть Річард Пейпен...

Голова чоловіка похилилася набік, і він іще раз моргнув очима, схожий на приязного горобчика.

- ...і я хотів би записатися до вас на давньогрецьку. Вираз на обличчі миттю змінився.

- О, мені шкода. - Таким тоном абсолютно широко виражають жаль. Мені це здавалося неймовірним, але його слова прозвучали так, ніби йому було прикріше від мене самого. - Я б із радістю, але, боюся, вільних місць немає. Повна група.

Щось у його непідробній прикрасі мене тільки заохотило.

- Невже не знайдеться місця? - спитав я. - Всього на одного студента?...

– Мені страшенно прикро, пане Пейпен, – проказав він, ніби намагався мене розрадити на похороні любого друга та наштотхнути на думку, що не в його силах допомогти мені хоч як. – Але я справді обмежив свою групу п'ятьма студентами й навіть не уявляю, як можна було би збільшити її на ще одну особу.

– П'ятеро? Негусто.

Він жваво потрусив головою, заплющивши очі, ніби не міг більше терпіти моїх благань.

– Повірте. Я б залюбки з вами попрацював, але не маю права навіть замислюватися про таке. А тепер пробачте, мушу повернутися до свого студента.

Минуло трохи більше тижня. Я почав ходити на заняття і знайшов підробіток у викладача психології, якого звали доктор Роланд. (У мої обов'язки входило допомагати йому з якимсь туманним «дослідженням», природу якого зрозуміти мені так і не вдалося; це був старий, спантеличений і дезорієнтований біхевіорист, котрий переважно байдикував на кафедрі разом з іншими викладачами.) А ще в мене з'явилося кілька друзів, здебільшого першокурсників із мого корпусу. Хоча «друзі» тут некоректно вжито. Ми разом іли, зустрічалися в коридорах, але еднав нас передусім той факт, що ми всі були новенькими й нікого більше не знали. Тоді це не здавалося таким уже неприємним моментом. А в тих знайомих, що вже трохи поповчилились у Гемпдені, я розпитував про те, що з себе являв Джуліан Морроу.

Майже всі про нього чули. І на мене посипалася часом суперечлива, але ж така захоплива інформація: про те, що він – геній; що він – фальшивка; що він не мав вищої освіти; що в сорокових він належав до числа провідних інтелектуалів і товаришував з Езрою Паундом і Т. С. Еліотом; що його консервативна снобістська родина давно заробила свої статки в старожитній банківській конторі або ж навпаки – викупила чиєсь заставлене майно під час Великої депресії; що він ухилився від призову на одну з воєн (і байдуже, що з погляду хронології це не вписувалося в жодні рамки); що він мав зв'язки з Ватиканом, або королівською родиною на Близькому Сході, або франкістською Іспанією. Що з цього правда й наскільки, не знав ніхто, та чим більше я про нього слухав, тим більше він мене цікавив, а тому я почав стежити за ним і його камерною групою по всьому студмістечку. Четверо парубків і одна дівчина – здаля ніхто з них не здавався особливим. Та варто підібратися ближче, і погляду вже було не відірвати. Принаймні мені, бо нікого подібного раніше в житті я не зустрічав. Усім своїм розмаїтим скопом вони немовби зішли зі сторінок книжки.

Двійко хлопців носили окуляри – дивно, але однакові: невеличкі, старомодні, з круглою оправою. Вільший із хлопців – блідий здоровань за метр вісімдесят – мав чорну чуприну, квадратне підборіддя й шорстку на вигляд шкіру. Його можна було би вважати красенем, якби не настільки байдужі риси, якби його очі за скельцями не вирізнялися порожнім поглядом і повною відсутністю емоцій. Він носив темні англійські костюми та парасольку (ще та химеродія в Гемпдені!) і, крокуючи, заціпеніло розрізав натовпи хіпі й бітників, мажорів та панків навколо, прибравши незвичного для такого велетня вигляду старої манірної балерини. «Генрі Вінтер», – сказали мої знайомі, коли я тицьнув на нього пальцем звіддала, поки той десятою дорогою обходив гурт бонго-барабанщиків, котрі розсілися на моріжку.

Менший (але не набагато) – якийсь розхристаний блондин, червонощокий, із вічною жувальною гумкою в роті та незмінним хорошим настроєм. Він ходив,

глибоко запхавши руки в кишені штанів із пузирями на колінах. Щодень той самий аморфний піджак із брунатного твіду, потертий на ліктях, з короткими рукавами. Пісочне волосся зачесане з проділом наліво так, що пасмо незмінно прикривало одне око за скельцем окулярів. Звали його Банні Коркоран, причому «Банні» в якийсь неймовірний спосіб вважалося скороченням від «Едмунда». Гучноголосий гелготун, він завжди приваблював до себе увагу в ідальні.

Третій хлопець із їхньої компанії мав найбільш екзотичний вигляд. Дещо незграбний і водночас елегантний, нездорово худий, з нервозними руками, метким обличчям альбіноса та куцою вогнистою чуприною найрудішого з усіх бачених мною відтінків. Мені (помилково) здавалося, що він вбирався, наслідуючи Альфреда Дагласа або графа Монтеск'ю:[6 - Франти й джигуни свого часу. Лорд Альфред Брюс Даглас (1870-1945) - британський літератор, політичний оглядач, друг та коханець Оскара Вайлда, стосунків із яким зрікся потім. Марі Жозеф Робер Анатоль, граф де Монтеск'юФезансак (1855-1921) - французький поет-символіст, естет, колекціонер предметів мистецтва, денді.] прекрасні накрохмалені сорочки з виложистими французькими манжетами, неперевершені шийні хустини, чорна шинель, яка майоріла за ним на ходу і перетворювала його на покруча студента княжого роду і Джека-Різника. Одного разу я із захватом роздивився на ньому навіть пенсне. (Згодом з'ясувалося, що те пенсне несправжнє й мало в оправі звичайнісіньке скло, а зір у хлопця гостріший від мого.) Звали його Френсіс Абернаті. Дальші розпитування тільки збудили підозру в знайомих чоловічої статі, котрим мое зацікавлення в такій особі видалося надто дивним.

Ну й, нарешті, була ще пара: хлопець і дівчина. Практично завжди я їх бачив разом, і спочатку в мене склалася думка, що вони зустрічаються, поки одного дня не придивився до них і не збагнув, що вони мають бути братом і сестрою. А згодом з'ясувалося, що вони взагалі двійнята. Страшенно схожі одне на одного, з густим світлим волоссям, непевної статі обличчями, настільки ж ясними, радісними та серйозними, як у парочки фламандських янголів. Своїм одягом вони вносили найбільший дисонанс у гемпденський контекст (адже в універі хоч греблю гати псевдоінтелектуалів та неповнолітніх декадентів, а чорне вбрання вважалося *de rigueur*[7 - Обов'язковим (фр.).]), бо залюбки носили бліді костюми й особливо чисто-білі. І в хмарах тютюнового диму та витонченості вони час від часу ширяли, немов алегоричні фігури або давно померлі святкувальники з якогось забутого в часі королівського прийому. Дізнатися, хто вони такі, проблемою не стало, бо в студмістечку вони були єдиними двійнятами. Звали їх Чарльз і Камілла Маколі.

Я й гадки не мав, як мені підібратися хоч до кого з них, але завжди з цікавістю спостерігав за всіма, варто було їм трапитися мені на очі: чи то Френсіс заговорив до кота на порозі дверей, чи то Генрі пронісся повз мене за кермом білої малолітражки з Джуліаном на пасажирському сидінні, чи то Банні вихилився з вікна на верхньому поверсі, звідки він пробував докричатися до двійнят на газоні внизу. Помалу я трохи визбирав про них інформацію. Френсіс Абернаті походив із Бостона й за всіма ознаками мав за плечима досить заможну родину. Про Генрі також говорили як про багатченка, а ще - як про генія лінгвістики. Говорив різними мовами, як стародавніми, так і сучасними, вже у вісімнадцятирічному віці опублікував власний коментований переклад з Анакреонта.[8 - Анакреонт Теоський (бл. 582 - бл. 485 рр. до н. е.) - давньогрецький ліричний поет, що входить у канонічну дев'ятку найславетніших ліриків античного світу.] (Про це я дізнався від Жоржа Лафорга, котрий зазвичай відмовчувався на цю тему або ж підбавляв до неї похмурих відтінків; трохи пізніше мені пояснили, що колись першокурсник Генрі своїми репліками поставив його в украй незручне становище перед цілим потоком на традиційній лекції про Расіна.) Двійнята, що приїхали звідкись із далекого півдня, винаймали квартиру в

місті. А в Банні Коркорана водилася звичка ставити марші Джона Філіпа Соуза[9 – Джон Філіп Соуза (1854–1932) – англо-португалець за походженням, можливо, один із найвідоміших військових диригентів та композиторів у світі, франкмасон і морський піхотинець.] на повну гучність і слухати їх у себе в кімнаті пізно ввечері.

Не сказав би, що мене ятрила якась одержимість ними. Я тоді облаштовувався на місці, почалися заняття, і роботи не бракувало. Цікавість до Джуліана Морроу та його курсу грецької мови почала потроху вивітрюватись, аж раптом сталась одна цікава пригода.

Якось уранці в середу на другому тижні навчання я сидів у бібліотеці й дещо ксерив для доктора Роланда перед своєю парочку об одинадцятій годині. Покопювавши його документи хвилин так із тридцять, я вийшов із комірчини зі світляними колами перед очима, рушив до стійки бібліотекаря, щоб повернути ключі, і вже на виході помітив Банні з двійнятами за столом, заваленим паперами, перами й чорнильницями. Особливо мені запам'яталися ці каламарі, вони мене просто причарували, як і довгі чорні прямі пера, що мали неймовірно архаїчний та бентежний вигляд. Чарльз був у білому пуловері, Камілла – в сарафані з матроським коміром та солом'яному брилику. Банні кинув свій твідовий піджак на спинку стільця, не соромлячись кількох великих розпірок у його підкладці та плям. Коркоран поклав лікті на стіл, в очі йому ліз чуб, і на жмаканій сорочці виділялися смугасті підтяжки. Компанія схилила голови до купи й вела тиху бесіду.

Раптом мені закортіло дізнатися, про що вони говорять. Я пішов до стелажа одразу за їхнім столом – довгим шляхом, нібито не міг вирішити, яку книжку обрати, – аж доки не підібрався до них настільки близько, що міг простягти руку й торкнутися плеча Банні. Повернувшись до товариства спиною, я навмання обрав томик (ним виявився якийсь сміховинний соціологічний текст) і вдавав, що ретельно вивчаю його іменний покажчик: Вторинна освіта, Вторинне відхилення, Вторинний аналіз, Вторинного контакту групи.

– Мені це невідомо, – казала Камілла. – Якщо греки пливуть до Карфагена, то хіба мова не про акузатив? Пам'ятаєте? Куди? Таке ж правило.

– Та де там, – це вже озвався Банні. Він гугняво заторохтів, за інтонаціями – тяжкий випадок допотопного коміка В. К. Філдса,[10 – В. К. Філдс, справжнє ім'я Вільям Клод Дьукенфілд (1880–1946) – американський комедіант, циркач і письменник.] якби той раптом, граючи жовнами, заговорив із середньо атлантичним акцентом, притаманним для типового лонг-айлендця. – Це не «куди?», а «до куди?» Я готовий на гроші закластися, що тут потрібен аблатив.

Почулось енергійне шарудіння сторінками.

– Заждїть, – сказав Чарльз, і його голос здався схожим на сестрин, такий же хрипкуватий і з нотками південця. – Гляньте сюди. Вони не просто пливуть до Карфагена. Вони пливуть, щоб напасти на нього.

– Ти з глузду з'їхав.

– Ні, це все вони. От подивіться на наступне речення. Нам потрібен датив.

– Ти певен?

Ще енергійніше шарудіння.

– На сто відсотків. ??? ?? ??????????.

- Нічого не розумію, - знову мовив Банні тоном Терстона Гавелла з «Острова Гіллігана».[11 - Терстон Гавелл III, він же «Мільйонер» - персонаж комедійного телесеріалу, стереотипний представник заможної еліти Нової Англії, гарвардець і республіканець.] - Аблатив - наше всьо. Що складне - то аблатив.

- Банні, - трохи помовчавши, відповів Чарльз, - ти все наплутав. Аблатив - це з латини.

- Ну, та звісно ж, я в курсі, - роздратовано відказав Банні після спантеличеної мовчанки, яка радше свідчила про протилежне, - але ти розумієш. Аорист, аблатив, одна біда, насправді...

- Послухай, Чарльзе, - знову говорила Камілла, - тут не підходить датив.

- Підходить, чому ж ні? Хіба вони не пливають, щоб напасти?

- Так, але ж греки перетнули море в напрямку до Карфагена. До Карфагена. «Куди?»

- Ну, я ж поставив попереду ???.

- Бач, можна і нападати, і водночас використовувати ???, але тільки не ігнорувати акузатив. Правила першим ділом.

Самість. Самості концепція. Сегрегація. Я бігав очима по покажчику й гарячково ламав голову, намагаючись зрозуміти, який ім потрібен відмінок. Греки пливають через море до Карфагена. До Карфагена. Куди. Звідки. Карфаген.

Раптом мене як ошпарило. Я закрив книжку, поставив її на полицю й розвернувся.

- Перепрошую, - проказав я.

Вони вмиль здивовано припинили розмову й подивилися на мене.

- Пробачте, але чи не підійшов би вам місцевий відмінок - локатив?

Дуже довго ніхто нічого не відповідав.

- Локатив? - перепитав Чарльз.

- Просто додайте ??? до ???????, - правив я далі. - По-моєму, ???.. У такому разі вам не знадобиться прийменник, крім хіба що ???, коли вони вже вибралися на війну. Це саме по собі вже значить «у напрямку», тому про відмінок можна не турбуватися.

Чарльз глянув у свої записи, а потім знову на мене:

- Локатив? - повторив він. - Ну, це така туманна тема...

- А ти певен, що ця форма існує для Карфагена? - спитала Камілла. Про це я не подумав.

- Не факт, - погодився я. - Але точно існує для Афін. Чарльз потягся по словник і заходився гортати його сторінки.

- А ну його до дідька, - прорипів Банні. - Якщо так, це слово не треба відмінювати й тулити до нього прийменник, а таке мені підходить. - Він

відсунувся на стільці й поглянув на мене: – Хочу потиснути вам руку, незнайомцю.

Я простягнув йому руку першим, він схопив мою долоню й міцно її стис, мало не скинувши ліктем чорнильницю зі стола.

– Радий познайомитися, так-так, – промовив він, прибираючи волосся з очей.

Мене засліпила ця раптова увага; немовби персонажі улюбленої картини, зайняті своїми справами, несподівано підвели голови, відірвалися від своїх занять і заговорили до мене. Тільки день тому Френсіс, огорнутий сигаретним і кашеміровим туманом, пронісся повз мене в коридорі. На якусь мить, коли він мимохідь торкнувся мене рукою, це була людина з плоті й крові, а наступної – вже знову перетворився на марення, плід моєї уяви, що скрадається залами, не зважаючи на мене, ніби привид, зайнятий рутинним обходом своєї території, із тих, про яких розказують, що їм байдужі живі істоти. Чарльз, не випускаючи з руки словника, підвівся й також простягнув руку:

– Чарльз Маколі, – відрекомендувався він.

– Річард Пейпен.

– О, то це був ти? – раптом озвалася Камілла.

– Що?

– Ти. Це ти приходив, щоб записатися на курс грецької мови.

– Це моя сестра, – промовив Чарльз. – А це Бан... ти вже назвався?

– Ні-ні, здається, ні. Сер, ви мене ошчасливили. У нас лишалось ще десять таких прикладів і п'ять хвилин на їх виконання. Мене звуть Едмунд Коркоран, – говорив Банні, знову схопивши мене за руку.

– Давно вчиш греку? – спитала Камілла.

– Два роки.

– Молодець.

– Шкода, що ти не з нами, – проказав Банні. Напружена мовчанка.

– Що ж, – ніяково промовив Чарльз, – у Джуліана кумедні погляди на все це.

– Сходив би ти до нього ще раз, – запропонував Банні. – Купи букетик і скажи, що обожнюєш Платона, то він танцюватиме під твою дудку.

І знову запанувала тиша, ще більш незручна, ніж попередня. Камілла усміхнулася – не стільки до мене конкретно, а скоріше безособово, начебто я був офіціантом чи продавцем у крамниці. Чарльз, що так і стояв поруч, також усміхнувся та ввічливо повів бровою – цей порух міг свідчити про його знервованість і міг насправді означати будь-що, хоча я в ньому прочитав: «Це все?»

Я щось буркнув під носа й уже збирався був іти геть, коли Банні, який дивився в протилежному напрямку, простяг руку і схопив мене за зап'ясток.

– Чекай.

Смикнувшись, я підвів очі. У двері щойно зайшов Генрі в темному костюмі, з парасолькою і всім таким.

Він підійшов до стола й удав, що не помічає мене.

- Привіт, - промовив він до всіх. - Скінчили? Банні кивнув головою в мій бік.

- Слухай, Генрі, тобі треба де з ким познайомитися.

Генрі подивився на мене. Вираз його обличчя не змінився. Він заплющив очі й знову їх розклепив, ніби вважав чимось екстраординарним, коли хтось такий, як я, застував йому поле зору.

- Так-так, - правив далі Банні. - Це в нас Річард... Річарде, нагадай, як там тебе?

- Пейпен.

- Так-так. Річард Пейпен. Учить греку.

Генрі знову подивився на мене.

- Але ж не тут, правда?

- Ні, - я подивився йому в очі, але не витримав їхньої шорсткості й мусив відвести погляд.

- Генрі, тільки поглянь, - покvapно заговорив Чарльз, зашарудівши сторінками. - Ми хотіли поставити слово в дативі чи акузативі, а він запропонував локатив.

Генрі перехилився через його плече й проглянув аркуш.

- Гмм, архаїчний локатив, - промовив він. - Дуже по-гомерівськи. Граматично це правильно, але контекстуально трохи недоречно. - Він іще раз підвів погляд і став ретельно мене вивчати. Світло падало на його малі окуляри під таким кутом, що мені не видно було очей за їх скельцями. - Дуже цікаво. То ви займаєтеся Гомером?

Можна було б відповісти ствердно, але мене не полишало враження, що Генрі залюбки підловить мене на помилці й це не забере в нього багато часу.

- Мені подобається Гомер, - непевно відповів я.

Він оцінив мене з прохолодною зневагою.

- Я обожнюю Гомера, - проказав Генрі. - Звісно, ми вчимо пізніший матеріал: Платона, трагіків і так далі...

Поки я намагався придумати якусь відповідь, він уже відвернувся й сказав:

- Нам час іти.

Чарльз зібрав усі свої записи й підвівся; Камілла піднялася поруч із ним і також простягла мені руку. Стоячи піч-о-пліч, вони здавалися дуже схожими, не стільки рисами обличчя, скільки манерами, поведінкою, відповідністю жестикуляції, що відлунням скакала між ними, так що навіть кліпання очей одного кількома секундами пізніше відображувалося в пурханні вії другого. Однаково спокійний погляд сірих розумних очей. Її

надзвичайна краса, здавалося мені, була майже середньовічною, не доступною пересічному спостерігачеві й аж тривожила.

Банні відсунув свій стілець і ляснув мене між лопаток.

- Що ж, пане, - проказав він, - треба нам буде якось зустрітись і поспілкуватися про всі ці наші грецькі справи, еге ж?

- До побачення, - кивнув Генрі.

- До побачення, - відповів я.

Вони покрокували від мене, а я не сходив із місця, проводжаючи їх поглядом, доки їхнє товариство широкою фалангою не вийшло з бібліотеки.

Коли за кілька хвилин я заніс ксерокси в кабінет доктора Роланда, то попросив його про аванс за мою «навчально-господарську діяльність».

Той відкинувся на спинку крісла й випробувально подивився на мене своїми водянистими запаленими очима.

- Ви знаєте, - почав він, - за останні десять років я виробив у собі звичку відмовляти в таких проханнях. Давайте розкажу чому.

- Я знаю, сер, - поквапився відповісти я. Адже просторікування доктора Роланда про «вироблення в собі звичок» могло тривати півгодини й більше. - Я все розумію. Просто в мене склалися надзвичайні обставини.

Він подався вперед і прокашлявся:

- Ну й що це за такі обставини?

Руки, які він склав переді мною на стільниці, бугрилися жилами та мали синювато-перламутровий відблиск навколо кісточок пальців. Я не міг відірвати від них погляду. Я будь-що потребував десяти-двадцяти доларів, страх як потребував, але завітав до нього, так і не вигдавши причини.

- Навіть не знаю, - відповів я. - Просто дещо сталося.

Співрозмовник суворо насупив брови. Подейкували, що старечі замашки доктора Роланда - це просто фасад; мені ж він видавався абсолютно справжнім, хоча вряди-годи, заскочивши вас зненацька, він міг виявити неочікувану проникливість (переважно таку, що не стосувалася вашого конкретного питання), яка свідчила про те, що десь там, у каламутних глибинах його свідомості, все ще гули пристрої раціональних процесів.

- Машина, - осяяло мене. Її в мене не було. - Потрібен ремонт.

Я не чекав, що він розпитуватиме далі, але доктор Роланд помітно пожвавився.

- Що ж сталося?

- По-моєму, трансмісія барахлить.

- Двопотокова? З повітряним охолодженням?

- З повітряним охолодженням.

Я переминався з ноги на ногу, бо мені не подобався напрям, у якому збочувала розмова. Я ні грама не тямлю в машинах і заледве вмію навіть перевзути колесо.

- Що, синку, розжився на шість циліндриків?

- Так.

- Мене це не дивує. Молодь аж труситься за ними.

Я гадки не мав, що на це казати.

Він висунув шухляду й почав у ній порпатися, дістаючи з неї одну за одною речі, підносячи їх до очей і кладучи назад.

- Коли летить трансмісія, - говорив він, - спускайтеся на дно, кажу я. Особливо якщо шестициліндровий двигун. Машину можна сміливо тягти на звалище металобрухту. Ну от візьми мене. Я маю дев'яносто восьмий «олдсмобіль», «рідженсі-бруем», уже десять років. Регулярний техогляд, новий фільтр кожні півтори тисячі кілометрів, кожні три тисячі - заміна оливи. І він не їздить - літає. Та дивись охайніше з цими СТО в місті, - різко закінчив він.

- Прошу?

Доктор Роланд нарешті знайшов свою чекову книжку.

- Тепер тобі треба сходити в бухгалтерію, але з цим має все бути гаразд, - промовив він і заходився щось старанно заповнювати. - Дехто в Гемпдені, коли бачить, що має справу зі студентом, бере з нього подвійний тариф. Найкраще було би звернутися до «Рятівного ремонту» - вони, звісно, ще ті новонавернені євангелісти, але все одно пильнуй, бо обдеруть як липку.

Він вирвав чек із книжки й передав його мені. У мене тьохнуло серце. Двісті доларів. Підпис на місці. Все як треба.

- Тільки дивись, не заплати їм жодного зайвого цента.

- Ні, сер.

Я ледве міг приховати радість. Що мені робити з такою сумою?

Він же може навіть забути, що колись мені їх дав.

Доктор Роланд опустив окуляри і глянув на мене понад ними.

- «Рятівний ремонт», - повторив він. - На Шостій автостраді.

Вивіска схожа на розп'яття.

- Дякую, - відповів я.

Я летів через хол, немов на крилах. Передусім я збирався спуститися на перший поверх, викликати з телефону-автомата таксі й поїхати в Гемпден. Хай там як, а вміння брехати експромтом у мене не відібрати. Вважайте, це мій талант.

І чим я займався в Гемпдені? Коли чесно, я був настільки ошелешений своїм багатством, що особливих фантазій не мав. День стояв неймовірний. Мене вже вернуло від злиднів, тому найперше я подався в дорогий магазин чоловічого одягу на центральній площі й придбав пару сорочок. Потім рушив до баків «Армії спасіння» і, трохи в них покопавшись, видобув твідове пальто марки Harris, пару коричневих туфель-брогів, якісь запонки та стару смішну краватку зі сценами полювання на оленя. На фініші закупів я з радістю помітив, що досі маю понад сто доларів. Куди тепер? До книгарні? Кіно? По пляшку шотландського віскі? Можливості закрутили мені голову, і я брів по тротуару, залитому осіннім сонцем, бурмочучи собі щось під ніс та всміхаючись перехожим, схожий на хлопчика-селяка, якого гурт повій налякав так, що довелося на все махнути рукою, знайти телефон-автомат на розі й викликати собі таксі назад у студмістечко.

У своїй кімнаті я розклав одяг на ліжку. На трохи побитих запонках хтось видряпав свої ініціали, та вони підкупали ширим золотим блиском у сонливому світлі надвечір'я, що лилось у вікна й лишало по собі жовті променисті баюри на дубовій підлозі – багате, рясне, п'янке.

Наступного дня мене спіткав напад дежавю, коли Джуліан прочинив двері достоту як минулого разу, залишивши вузьку шпарину та обачно визирнувши крізь неї, немовби в його кабінеті щось чудесне потребувало захисту і його було потрібно вартувати й берегти від чужих очей. Протягом наступних місяців я добре вивчу це відчуття. Навіть зараз, коли вже минуло багато років, звіддала, інколи вві сні я все ще стою перед білими дверима й чекаю на нього, як на казкового брамника: невмирущого, уважного, пустотливого, мов дитина.

Роздивившись, хто до нього прийшов, він прочинив двері трошки ширше, ніж раніше:

– А це знову наш пан Піпін? Вгадав?

Я не став його виправляти.

– Так і є.

Джуліан роздивлявся мене якусь мить.

– Ви знаєте, що у вас чудове ім'я? Колись Францією правили королі на ім'я Піпін.

– Ви зараз зайняті?

– Для нащадка французького престолу я завжди вільний. Ви ж нащадок? – приязно поцікавився він.

– Боюся, що ні.

Він засміявся й процитував грецьку епіграму про небезпечну чесноту ширості, а потім, на мій превеликий подив, відчинив двері та запросив мене всередину.

Це була прекрасна кімната, геть не схожа на кабінет, і то набагато більша, ніж могло видатися зовні. Біла, простора, з високою стелею та накрохмаленими шторами, що їх зараз ворухив вітерець. У кутку, неподалік низької книжкової полицки, стояв великий круглий стіл, захарашений чайничками та грецькими книжками. І всюди нас оточували квіти: троянди, гвоздики, анемони – в нього на письмовому столі, на журнальному столику,

на підвіконнях. Особливо ароматними здавалися троянди. Їхні пахощі густо висіли в повітрі, змішуючись із відтінками бергамоту, чорного китайського чаю і слабкою чорнильною домішкою камфори. Глибоко зітхнувши, я аж захмелів. Куди б не глянув, мені обов'язково вбирало очі щось красиве: східні килими, порцеляна, мініатюрний живопис, схожий на ювелірні прикраси, – сліпучий калейдоскоп, що приголомшив, наче я потрапив в одну з тих візантійських церковок, простих знадвору, а всередині схожих на райську писанку з позолоти й смальти.

Джуліан вмотивувався у фотелі під вікном і запросив мене присісти також.

– Гадаю, ви прийшли в справі курсу грецької мови? – запитав він.

– Так.

Його очі здалися мені добрими, відвертими, скоріше сірими, ніж голубими.

– Семестр уже давно почався.

– Я хотів би знову її вивчати. Не годиться все так кидати після двох років.

Джуліан вигнув брови – сильно, лукаво – і подивився якусь мить на свої складені руки.

– Я чув, що ви з Каліфорнії.

– Так, це правда, – трохи подивовано відповів я.

Хто ж йому розказав?

– У мене із Західного узбережжя знайомих практично немає. Навіть не знаю, як воно там ведеться. – Джуліан здавався замисленим та чомусь стурбованим. – Чим ви займалися в Каліфорнії?

Пішли теревені ні про що. Помаранчеві сади, кінозірки-невдахи, коктейльні посиденьки біля басейну у світлі ламп, сигарети, нудьга нудьгою. Він слухав, не зводячи з мене погляду, ніби його приворожили ці шахрайські спогади. Ще ніколи мою старанну балаканину не слухали з такою уважністю й турботою. Схоже, його цілковито причарували мої сім мішків гречаної вівни, з якими я нерозважливо переборщив.

– Яка дивовижа, – тепло промовив він, коли я скінчив, перебуваючи мало не в ейфорії. – Яка романтика.

– Що ж, розумієте, для нас це просто повсякдення. – Я намагався не вовтузитись, проте аж розпався від свого успіху.

– Ну і що людина з такою романтичною вдачею робить в аудиторії античної класики? – спитав він, ніби йому пощастило зловити в себе рідкісного птаха – мене – і тепер не терпілося дізнатися мою думку, поки я ще сиджу в клітці його кабінету.

– Якщо під «романтичним» ви маєте на увазі усамітнення та самозаглиблення, то, на мою думку, з романтиків виходять найліпші фахівці з античної класики.

Він розсміявся.

– З великих романтиків часто виходять невдахи у справі вивчення античної класики. Але ж ми віддалилися від теми, правда? Що ви думаєте про Гемпден? Вам тут подобається?

Я виклав йому свою екзегезу, не так стисло, як можна було би, пояснюючи, чому на цей момент мене повністю влаштовує університет.

– Дуже часто молодим людям провінція здається страхотливо невеселою, – промовив Джуліан. – Але ж це не значить, що вона не може бути для них корисною. Ви багато подорожували? Що вас тут зацікавило? Я можу припустити, що така молода людина губиться за межами великого міста, але не виключено, що ви просто втомилися від життя в ньому. То я правий?

Отак завзято і вправно він водив мене, цілковито обеззброєного, від теми до теми. І я певен, що з цієї кількохвилинної на перший погляд бесіди (а насправді значно тривалішої) він зміг видобути абсолютно все, що хотів знати про мене. Я й не підозрював, що його пильне зацікавлення могло корінитися в будь-чому іншому, крім глибокого задоволення моїм товариством, і хоча я не одразу помітив, що говорю в бентежно широкому діапазоні тем (зокрема досить особистих і з не притаманною мені зазвичай відвертістю), та все одно лишився переконаним, що зробив це з власної волі. Шкода, мені вже зараз і не пригадати більшої частини тодішньої бесіди, точніше, не забулося в основному те, про що я сам розповідав і про що соромно згадувати через тупість сказаного. Єдиний пункт, щодо якого в нас виявилися розбіжні думки (коли не рахувати подивовано зведеної брови від самого тільки названого імені Пікассо; згодом, пізнавши Джуліана краще, я збагнув, що він тоді це сприйняв мало не як особисту образу), – це психологія. Природно, що через роботу на доктора Роланда й усе таке вона багато для мене важила.

– Невже ви справді вважаєте, – занепокоєно поцікавився він, – що психологію можна назвати наукою?

– Аякже. Хіба можна її назвати інакше?

– Але ж навіть Платонові було відомо, що верства, виховання й таке інше справляють непроминальний вплив на особистість. Мені здається, що психологія – це просто інакша назва для того, що древні звали фатумом.

– Психологія, справді, жахливе слово.

– Жахливе, еге ж? – жваво погодився він, але з його виразу обличчя можна було подумати, що вже сам факт використання цього слова свідчив про відсутність у мене смаку. – Можливо, в окремих ситуаціях його й можна визнати корисним конструктом, коли ми говоримо про деякі аспекти свідомості. Увесь провінційний люд, який мене оточує, вражає тим, що їхнє життя настільки пов'язані з фатумом, що, по суті, можна говорити про їхню рокованість. І все ж таки, – засміявся він, – боюся, мої студенти мені не надто цікаві, бо я знаю на сто відсотків, що й коли вони робитимуть.

Мене приворожив той діалог, і, попри ілюзію його модерності та неконкретності (принаймні в моєму розумінні тавром сучасного розуму є його любов до постійного відхилення від теми), зараз мені зрозуміло, що словесними манівцями він знову і знову підводив мене до певних пунктів. Адже в той час як модерний розум примхливий і хаотичний, мислення класициста вимагає вузької спрямованості, впевненості й безжальності. У наші дні таку якість мислителя зустрінеш не часто. Хоч мені й доступна вправність у веденні таких хаотичних розмов із найкращими, в душі я – сама одержимість.

Ми ще трохи побесідували, й незабаром запанувала тиша. А за якусь мить Джуліан гречно заявив:

– Якщо ви не проти, пане Пейпен, то я з радістю візьму вас в учні. Визираючи у вікно та майже забувши, навіщо сюди прийшов, я роззявив рота й повернувся до нього. Я не знав, що й сказати.

– Проте перш ніж дасте свою згоду, ви повинні прийняти кілька вимог.

– Щодо чого? – раптом насторожився я.

– Завтра маєте піти до секретаріату й написати заяву про зміну консультанта. – Він потягся до пера в чаші на своєму столі; на диво, у ній стояли самі перові ручки Montblanc, всуціль моделі Montblanc Meisterstück, із добрий десяток, не менше. Він хутенько написав щось на аркуші й передав мені. – Не загубіть. У секретаріаті мене можуть призначити вашим консультантом лише за умови мого особистого прохання.

Цидулку написала тверда чоловіча рука ніби з дев'ятнадцятого сторіччя, із буквами «е», виведеними на грецький штиб. Чорнило ще не просохло.

– Але ж у мене вже є консультант, – промовив я.

– Моя політика полягає в тому, щоб ніколи не брати жодного студента, якщо не я є його консультантом. Решті викладачів літератури осоружна моя методика навчання, тому ви не злічите проблем, якщо комусь раптом буде належати право накладати вето на мої рішення. Захопіть також кілька бланків для вибору дисциплін. Гадаю, вам доведеться облишити всі ваші нинішні курси, крім хіба що французької мови. Здається, вам трохи бракує компетенції у сфері сучасних мов.

Мені бракувало слів.

– Я ж не можу відмовитися геть від усіх своїх занять!

– Чому?

– Реєстрація вже давно скінчилася.

– Це взагалі не важить, – спокійно відповів Джуліан. – Усі ті курси, на які я хотів би, щоб ви записалися, веду я. Поки ви навчатиметесь тут, то матимете зі мною три-чотири предмети щосеместру.

Я подивився на нього. Не дивно, що до нього ходить усього лише п'ятеро студентів.

– І як же мені це зробити?

– Боюся, ви ще дуже мало побули в Гемпдені, – розсміявся він. – Ректорату це не дуже до вподоби, але вони нічого не можуть вдіяти. Час від часу хтось нагорі намагається поставити питання про вимоги розподілу, але це ще ніколи не призводило до жодних проблем. Ми вивчаємо мистецтво, історію, філософію, усе на світі. Якщо, на мою думку, вам недостатньо знань у котрійсь із галузей, я можу призначити консультації й навіть скерувати по них до іншого викладача. Позаяк я не говорю французькою вільно, то, гадаю, було б неумудро переривати ваші заняття з паном Лафоргом. Наступного року ви почнете вивчати латину. Це складна мова, але знання грецької допоможе вам її опанувати. Латина – найповнокровніша мова у світі. Ви нею займатиметесь із задоволенням.

Його тон мене певною мірою ображав. Те, що він просив зробити, еквівалентне повноцінному переведенню з Гемпден-коледжу до його власної крихітної Академії давньогрецької мови, чий контингент студентів налічує п'ятеро осіб, шестеро – зі мною.

– Ви вестимете всі мої заняття? – перепитав я.

– Ну не так щоб геть усі, – він серйозно відповів, а потім розсміявся, побачивши вираз мого обличчя. – Але я гадаю, що велике розмаїття викладачів шкодить і збиває з пантелику незміцнілий розум. Так само я вірю в те, що ліпше пізнати одну книгу щонайкраще, ніж сотню – поверхово. Мені відомо, що сучасний світ зі мною радше не погодиться, але, з іншого боку, в Платона та Александра Македонського було тільки по одному вчителеві.

Я поволі кивнув, намагаючись водночас вигадати тактовний спосіб дати задню, аж раптом ми зустрілись очима, і я подумав: «А чом би й ні?» Мені трохи паморочилося в голові від сили його особистості, але екстремальний характер пропозиції по-своєму вабив.

Його студенти (якщо таке опікунство зробило на них свій вплив) були імпозантними, різними, та водночас усі поділяли специфічну вираженість, жорсткий, химерний шарм, від якого відгонило холодним подихом античного світу, а не сучасності. Вони здавалися величними створіннями з такими очима, такими руками, такими поглядами – *sic oculos, sic ille manus, sic ora ferebat*. [12 – Очі такі ж були в нього, такі ж були рухи і усміх (лат.). Вергілій. «Енеїда» (пер. М. Білика за ред. Бориса Тена).] Я їм заздрив, вони мене приваблювали; ба більше, ця дивна риса мала всі ознаки штучності, адже її в них ретельно виплекали. (Те саме, до речі, і з Джуліаном: попри те що він справляв враження цілковито протилежне – свіжості та ширості, природним його робила не спонтанність, а мистецтво найвищого гатунку.) Природним шляхом чи ні, але я прагнув стати на них схожим. Мене п'янила вже думка про набутість таких рис, а також перспектива оволодіти ними й самому.

Як же це все далеко від Плано та заправки мого батька.

– Якщо я запишуся на ці ваші дисципліни, то вони всі йтимуть грецькою? – запитав я.

– Звісно ж, ні, – розсміявся він. – Ми вчитимемо Данте, Вергілія, все таке інше. Та я б не радив зараз іти й одразу купувати примірник «Прощай, Колумбе». [13 – «Прощай, Колумбе» (1959) – дебютна збірка оповідань американського письменника Філіпа Рота (нар. 1933 р.).] – Така сумнозвісна вимога існувала до першокурсників-англістів. – Пробачте вже мені таку вульгарність.

Мої плани збентежили Жоржа Лафорга, коли я розповів йому про них.

– Це дуже серйозний крок, – проказав він. – Ви ж розумієте, наскільки обмеженими стануть ваші контакти з іншими викладачами, з університетом?

– Він хороший учитель, – заявив я.

– Ніхто не може бути аж настільки хорошим. Крім того, якщо між вами раптом виникне якесь непорозуміння або ж ви зазнаєте від нього несправедливості, то ніхто з кафедри вам не зарадить. Ви вже пробачте, але я не бачу сенсу сплачувати тридцять тисяч заради можливості вчитися в одного-єдиного викладача.

Я думав був скерувати його запитання до Благодійного фонду Гемпден-коледжу, але стримався.

Лафорг відкинувся на спинку крісла.

– Пробачте, але мені здається, що елітарні до снобізму цінності такої людини мали б викликати у вас відразу, – правив він далі. – Чесно кажучи, я вперше чую, щоб він приймав студента, якому компенсували настільки значну частку вартості навчання. Оскільки Гемпден-коледж – демократичний заклад, то ґрунтується на інших засадах.

– Якщо Джуліан узяв мене, то не настільки він уже й елітарний. Сарказму француз не вловив.

– Я навіть готовий припустити, він просто не в курсі, що ви на стипендії, – серйозно провадив він.

– Що ж, якщо й не знає, – здвигнув я плечима, – то я не збираюся ставити його про це до відома.

Джуліан вів заняття у себе в кабінеті. Студентів у нього було дуже мало, і, крім того, жодна аудиторія не могла дорівнятися до його класу в комфорті або приватності. Він сповідував теорію, що учні краще навчаються в приемній несхоластичній атмосфері; і ця його розкішна теплиця, де буяли квіти посеред зими, насправді становила такий платонівський мікрокосм, яким, на думку Джуліана, і мала бути навчальна аудиторія. («Робота? – якось здивовано поцікавився він у мене, коли я згадав у розмові якісь аудиторні завдання. – Ви справді вважаєте, що те, чим ми займаємося, можна кваліфікувати як роботу?» – «А як же інакше мені це кваліфікувати?» – «Особисто для мене це чудовий різновид гри».)

По дорозі на своє перше заняття я побачив Френсіса Абернаті. Той поворонячому дибав лукою, немов чорний птах, за яким майоріло та лопотіло чорне пальто. Він ішов замислений, курив сигарету, але від самої думки про те, що він може мене помітити, я сповнився незбагнених переживань. Тому пірнув у дверний отвір і почекав, доки Френсіс пройшов.

Проте піднявшись на майданчик біля сходів, що вели до Лікею, я з жахом побачив його на підвіконні. Кинувши на нього хуткий погляд, я вже збирався був пройти далі в хол, як раптом він сказав:

– Зажди. – Врівноважений голос належав типовому бостонцю, майже британцеві.

Я озирнувся.

– То ти наш новий peanias? – глузливо поцікавився він.

Новий молодий чоловік. Я підтвердив.

– Cubitum eamus?

– Що?

– Нічого.

Він переклав сигарету в ліву руку, а праву простягнув мені. Худа й тонкошкіра, немов у дівчини-підлітка.

Хлопець і не подумав представлятись. І після короткої незатишної паузи я йому назвався.

Той наостанок затягнувся сигаретою й викинув її у відчинене вікно.

- Я знаю, хто ти.

У кабінеті вже були Генрі з Банні; перший читав книгу, а другий, влігшись на парту, гучно та широко говорив до товариша:

- ...ознака поганого смаку. От що воно таке, старий. Я в тобі розчарований. Я тобі віддав належне, але, ти вже мені пробач, розраховував на трохи більший savoir-faire[14 - Досл. «знати, як зробити» (фр.). Тут: уміння зорієнтуватися в будь-якій ситуації.] з твого боку...

- Доброго ранку! - привітався Френсіс, заходячи за мною та зачиняючи за собою двері.

Генрі підвів голову, кивнув і повернувся до читання книжки.

- Привіт, - озвався Банні й додав, побачивши мене: - О, мої вітання! Ти нізачо не повіриш, - звернувся він до Френсіса, - але Генрі придбав собі ручку Montblanc.

- Справді? - перепитав Френсіс.

Банні мотнув головою в бік чаші з блискучими чорними перами на столі Джуліана.

- Я його попереджав, казав, щоб він остерігався. А то Джуліан іще подумає, що він її поцупив.

- Ми були разом, коли я її придбав, - не відриваючись від читання, проказав Генрі.

- І почім такі штуки зараз? - продовжив допит Банні. Жодної відповіді.

- Та кажи вже. Скільки? Триста баксів за штуку? - Довжелезний, він уже майже повністю з ногами лежав на парті. - А колись ти все торочив, які вони потворні. Казав, що нізачо у світі не писатимеш нічим, крім звичайної ручки. Правда ж?

Мовчанка.

- Дай-но я ще раз подивлюся? - спитав Банні.

Поклавши книгу, Генрі витяг перо з нагрудної кишені й поклав на стіл.

- На! - промовив він.

Банні взяв ручку в руки й покрутив між пальцями.

- Це наче товстий олівець, якими я писав у першому класі. Наслухався Джуліана?

- Я просто хотів перову ручку.

- Але ж хіба обов'язково такої марки?

- Мені вже набридла ця розмова.

- Мені здається, це ознака поганого смаку.

- Не тобі, - різко перебив його Генрі, - щось розказувати про смак.

Надовго запанувала тиша, під час якої Банні всівся на стілець і відкинувся на його спинку.

- От подивімося, чим ми тут усі пишемо, - почав новий полілог Банні. - Франсуа, ти ж такий самий каламарний перодряп, як і я, хіба ні?

- Більш-менш.

Він тицьнув на мене пальцем, немовбито вів якесь обговорення на ток-шоу:

- А ти, Роберте, як там твоє прізвище? Чим там навчають писати у вашій Каліфорнії?

- Кульковими ручками, - відповів я. Банні розмашисто кивнув.

- Щира душа, джентльмени. Прості смаки. Одразу виклав усі карти на стіл. Мені це до вподоби.

Відчинилися двері, і зайшли двійнята.

- Бане, ти чого так верещиш? - сміючись, запитав Чарльз і ногою захлопнув двері за собою. - Тебе чутно аж на початку холу.

Банні з самого початку повів ім історію про перо Montblanc. Я ніяково пробрався в куточок і заходився вивчати книжки в шафі.

- Давно займаєшся класичними мовами? - почувся голос під ліктем. Це був Генрі, котрий розвернувся на стільці й тепер говорив до мене.

- Два роки, - відповів я.

- Що читав грецькою?

- Новий Заповіт.

- Ну і звісно, що ти читав його на койне, [15 - Койне («загальна говірка») - надрегіональна форма усної та письмової грецької мови.] - сердито прокоментував він. - Що ще? Напевне, Гомера. І ліриків.

Я знав, що це коник Генрі, тому боявся збрехати.

- Трохи.

- Платона?

- Так.

- Усього Платона?

- Дещо з Платона.

- Все перекладене?

Я вагався задовго. І він, не ймучи віри, витріщився на мене:

- Ні?

Я запхнув руки глибше в кишені нового пальта.

- Більшу частину, - проказав я, далекий від правди.

- Більшу частину чого? Діалогів? А як щодо пізніших робіт? Плотіна?[16 - Плотін (204/5 - 270) - давньогрецький філософ-неоплатонік.]

- Так, - збрехав я.

Аж по сьогоднішній день я ні слова з Плотіна не прочитав.

- І що ж?

На жаль, у голові тільки вітер гудів. Я не міг пригадати жодної речі, що абсолютно точно належала би Плотіну. «Еклоги»? Ні, хай йому грець, то ж Вергілій.

- Чесно кажучи, не фанат Плотіна, - промовив я.

- Не фанат? Чого ж так?

Він був ніби поліцейський на допиті. Я замріяно подумав про свій старий курс, яким пожертвував заради цього, - «Вступ до драматургії» з веселим паном Ланіном, який змушував нас лягати на підлогу, ходив поміж студентами й говорив щось на кшталт: «А тепер уявіть, як ваші тіла наповнюються прохолодною оранжевою рідиною».

Як на Генрі, то мої відповіді на питання про Плотіна займали надто багато часу. Він щось хутко проказав латиною.

- Перепрошую?

- Забудь, - він холодно подивився на мене й знову згорбився над своєю книжкою.

Щоб приховати свій переляк, я відвернувся до шафи.

- Радий тепер? - почувся ззаду голос Банні. - Потягав сердегу по жаринах, еге ж?

На мое превелике полегшення, до мене підійшов привітатися Чарльз. Він здався дружнім і спокійним. Та не встигли ми обмінятися і парочку слів, як у кабінет прослизнув Джуліан і тихо замкнув за собою двері.

- Доброго ранку! - привітався він. - Ви вже познайомилися з нашим новим студентом?

- Так, - знудженим, як на мене, тоном озвався Френсіс, допомагаючи Камілі зі стільцем і сідаючи на свій власний.

- Чудесно. Чарльзе, не заварите нам чай?

Маколі пішов у комірчину, розмірами більше схожу на шафу, і звідти почувся звук води з-під крана. (Я так напевно й не дізнався, що саме було в тій комірчині або яким чином Джуліанові вдавалося вийти з неї з обідом на чотири страви.) Чарльз вийшов, зачинив двері й сів за парту.

- Ну то гаразд, - Джуліан поглядом обвів стіл. - Сподіваюся, ми вже всі налаштувались і готові покинути цей світ феноменів[17 - В античній філософії феномени («те, що з'являється») - це поняття, що відображує

знання, яке набуто предметним досвідом і незмінно протиставляється світу нематеріальних ідей («вигляд».) та відправитись у сферу тонких матерій.

Він виявився надзвичайним ритором, чарівним промовцем, і мені прикро, що я не здатний дати вам краще уявлення про те, що він розповідав. Зрештою, пересічному інтелекту не так просто відтворювати мовлення найвищого гатунку (особливо по такому тривалому часі), не втративши більшості в процесі передачі. Дискусія того дня точилася про втрату самості, про чотири божественні стани нестями та одержимості в Платона, [18 – Платон. «Федр».] про божевілля будь-якого виду; він почав із розповіді про те, що сам називав тягарем самості, і те, чому люди прагнуть її позбутися насамперед.

– Чому нас мордує той упертий тонкий голосок у голові? – казав він, озираючи стіл. – Невже тільки тому, щоб нагадати про те, що ми живемо, що ми смертні, про наші індивідуальні душі? З якими, зрештою, так важко розпрощатись, проте ми змушено їх почуватися жалюгідніше від будь-чого іншого. З другого боку, хіба не більш часто змушує нас замислитися про самість? Так страшно пізнавати, подібно до дитини, що ми відділені від усього світу, що нікому й нічому не болять, коли ви обпікаєте язика або дряпаєте колінку, що весь біль та ятріння тільки ваші. Що страшніше, з віком ми виявляємо, що нікому, навіть найбільш коханій людині, не дано нас зрозуміти повною мірою. Наша самість знещасливлює нас, і саме тому ми так переймаємося, щоб її позбутися, правда ж? Пам'ятаєте ериній?

– Фурій? [19 – Еринії («гнівні») – в античній міфології божества, пов'язані з підземним світом, втілення помсти. Фурії – їх давньоримський відповідник.] – уточнив Банні, під чиєю кучмою волосся неможливо було роздивитись очі.

– Саме так. Як вони зводили людей із глузду? Вони підкручували гучність їхнього внутрішнього монологу, збільшували вже наявні в них якості до такої міри, що людям ставало неможливо терпіти власну самість. А як же можна позбутися цієї нестямної самості? Позбутися взагалі? Любов'ю? Так, але, як одного разу старий Кефал [20 – Кефал – один із п'яти учасників сократівського діалогу в «Державі» Платона.] підслухав у Софокла, тільки нечисленним із нас відомо, що любов – це жорстокий і страшний господар. Можна згубити себе заради іншого, але в такий спосіб ми потрапляємо в неволю, підставляємося стражданню, що накликають на нас найпримхливіші поміж богів. Війною? Можна згубити себе в радості битви, у бою за благородну й славу справу, проте в наші дні не так багато благородних і слаavnих справ, за які варто ставати до бою. – Він розсміявся. – Хоча після всіх ваших Ксенофонтів і Фукидідів [21 – Ксенофонт (бл. 430–355/354 рр. до н. е.) – давньогрецький афінський історик, військовий діяч і філософ, учень Сократа. Фукидід (бл. 460 – бл. 400 рр. до н. е.) – давньогрецький афінський військовий діяч та історик.] я наважуся сказати, що небагатьом молодим людям підвладне краще розуміння військової тактики, вираженої в поетичній формі. І я певен, що за бажання ви спромоглися б організувати марш на Гемпден та захоплення міста.

Тут розсміявся Генрі:

– Ми вшістьох могли б це влаштувати хоч сьогодні по обіді.

– Як? – хором спитала решта.

– Одна людина – щоб перерізати телефонні та електричні дроти. Одна на мосту через Беттенкілл, одна на півночі, на головному виїзді з міста. Решта може наступати з півдня й заходу. Нас небагато, але якщо

розсіятися, можна перекрити всі інші входи в місто, – тут він виставив широко розчепірену п'ятірню, – і просуватися в центр з усіх боків. – Пальці зімкнулися в кулак. – Звісно, нам потрібен фактор несподіванки, – правив він далі, і я відчув несподіваний дріж у холоднокривості його голосу.

Джуліан розсміявся.

– Скільки ж це років минуло з часу, коли боги востаннє втручались у війни між людьми? Гадаю, Аполлон та Афіна-Ніка спустилися б, аби стати до бою пліч-о-пліч із вами, «запрошені чи ні», як сказав спартанцям дельфійський оракул.[22 – Фулідід. «Історія Пелопоннеської війни».] Уявіть, якими героями ви б стали.

– Напівбогами, – сміявся разом із ним Френсіс. – Могли б облаштувати собі трони на міській площі.

– І місцеві негоціанти платили б нам відкупне.

– Золотом, павичами та слоновою кісткою.

– Ага. Розженуться вони. Скоріше сиром чедер і звичайним печивом, – озвався Банні.

– Кровопролиття – це жахлива річ, – поквапився їх зупинити Джуліан, якого роздратувала згадка про звичайне печиво. – Проте найкривавіші місця в Гомера чи Есхіла дуже часто пройняті найбільшою величчю. Візьміть хоча б для прикладу славетну промову Клітемнестри в «Агамемноні», [23 – Есхіл. «Агамемнон».] яку я просто обожаю. Камілло, ти ж була нашою Клітемнестрою в «Орестеї». Нічого не запам'яталось? Світло з вікна падало прямо їй на обличчя; у такому яскравому промінні більшість людей здаються блідими, але її чисті, тонкі риси просто купалися в сонці, доки на неї не ставало боляче дивитися, на її світлі та променисті очі з чорними, мов сажа, віями, на золотаве мріння біля її скронь, що поступово переходило в лоск волосся, по-медовому теплого.

– Трохи пам'ятаю, – мовила вона.

І, подивившись у точку на стіні, деś вище від моєї голови, вона почала читати строфу. Я не зводив із неї очей. Із ким вона зустрічалася? Може, з Френсісом? Вони багато спілкувались, ось тільки Абернаті, здавалося, не дуже за тими дівчатами упадав. Та не сказав би, що це давало мені хороші шанси, враховуючи товариство, усіх цих розумних багатих парубків у темних костюмах. І на їх фоні я, незграба та провінціал.

По-грецьки вона декламувала різким, низьким і прекрасним голосом:

І так він душу, впавши, тут же видихнув,
А кров, шугнувши з-під заліза гострого,
Темно-червона, всю мене забризкала...
Набряклий пагін, певно, не радіє так
Дошам небесним, як раділа я в ту мить.[24 – Пер. А. Содомори.]

Коли вона закінчила, на певний час запанувала тиша; на превелике мое зачудування, Генрі врочисто зорив на неї з-за стола.

Джуліан усміхнувся:

– Який прекрасний пасаж. Ніколи не набридає. Але ж хіба це не викликає моторошних відчуттів: цариця заколола свого чоловіка в купелі, а ми насолоджуємося її словами?

- Річ у віршовому розмірі, - проказав Френсіс. - Ямбічний триметр. Візьміть, наприклад, чи не найбридкіші фрагменти з «Пекла», де П'єр да Медіцина з відрубаним носом говорить крізь криваву діру у своїй трахеї...[25 - Данте. «Божественна комедія. Пекло».]

- Я й гірші випадки знаю, - промовив Чарльз.

- Я теж. Але та строфа прекрасна саме через terza rima.[26 - Досл. «третя рима» (іт.), точніше - терцина - строга поезія, написана терцетами зі схемою римування aba bcb cdc і т. д.] Завдяки її музиці. Триметр подзвоном лунає в репліці Клітемнестри.

- Але ж ямбічний триметр часто зустрічається в грецькій ліриці, хіба ні? - запитав Джуліан. - То чому нам перехоплює подих саме від цих рядків? Чому нас не вабить спокійніша та приємніша поезія?

- Аристотель у «Поетиці» стверджує, - промовив Генрі, - що деякі предмети, як-от трупи, самі по собі викликають біль своїм виглядом, але можуть вбирати зір, якщо перетворюються на об'єкт мистецтва.

- І я вважаю, що Аристотель цілковито правий. Врешті-решт, які поетичні сцени закарбовуються в нашої пам'яті, які нам найбільше любі? Саме такі. Вбивство Агамемнона й лють Ахілла. Дідона на своєму погребальному багатті. Кинджали зрадників та Цезарева кров... от згадайте, як Светоній описує нам його тіло, що лине геть на ношах, і одна його рука звішується з них.

- Смерть - мати всій красі, [27 - Воллас Стівенс. «Недільний ранок» (пер. О. Луцишиної).] - підтакнув Генрі.

- А чим є краса?

- Жакіттам.

- Добре сказано, - схвально промовив Джуліан. - Вона рідко до нас лагідна, вона рідко спроможна на розраду. Навпаки. Щира краса - це завжди тривога.

Я поглянув на Камілла, її залите сонцем лице, і подумав про найбільш улюблений рядок з «Іліади», про Афіну Палладу та сійво її страшних очей.

- Якщо прекрасне - це жакіття, - вів далі Джуліан, - то чим є жадання? Нам видається, ніби в нас численні жадання, а насправді - лише одне. Яке?

- Жити, - озвалася Камілла.

- Жити вічно, - поправив її Банні, підперши підборіддя руками. Почав свистіти чайник.

Коли були розставлені чашки й Генрі, врочистий, немов китайський мандарин, розлив чай, ми взялися за обговорення божественних видів нестями: поетичної, пророчої та, нарешті, діонісійської.

- Найзагадковішою, - говорив Джуліан. - Ми звикли думати про релігійний екстаз як річ, властиву примітивному суспільству, попри те що він часто спостерігається й у найбільш цивілізованих народів. Як вам відомо, греки не надто від нас відрізнялися. Дуже раціональні, надзвичайно розвинуті, доволі стримані. Проте їх періодично en masse[28 - У всій сукупності

(фр.)] підхоплював вир несамовитого завзяття: танців, шалу, душогубства, видінь, – що з нашого погляду могло би вважатися клінічною картиною божевілья, незворотної нестями. Проте греки (принаймні декотрі) легко в цей стан впадали і з власної волі із нього виходили. Розповіді про це не можна однозначно кваліфікувати як міф. Вони добре задокументовані, попри те що стародавні коментатори були спантеличені не менше від нашого. Дехто стверджує, що все це – наслідок читання молитов та говіння, інші переконують, що справа у випивці. Безсумнівно, до цього різновиду істерії має певний стосунок її групова природа. Та навіть так дібрати пояснення екстремальному вияву цього феномена складно. Очевидно, бенкетувальники провалювались у якийсь алогічний, доінтелектуальний стан, у якому сама особистість поступалася місцем чомусь абсолютно іншому, і під «іншим» я маю на увазі щось, що цілком смертним не здається. Щось нелюдське. Я подумав про «Вакханок», [29 – «Вакханки» – останній твір Евріпіда (бл. 480 – бл. 406 р. до н. е.)] трагедію, від несамовитості й дикості якої мені ставало зле не менше, ніж від кровожерливості її бога. Порівняно з іншими театральними виставами, де заправляли впізнавані принципи справедливості, хай якої суворой, ця була тріумфом варварства над здоровим глуздом – темного, хаотичного, незбагненного.

– Ми неохоче це визнаємо, – розказував далі Джуліан, – однак думкою про втрату контролю понад усе живуть народи, найбільше йому підвладні. Усі істинно цивілізовані нації – і давні не менше від нас – стали на шлях цивілізованості, свідомо притлумлюючи своє старе, тваринне «я». То хіба всі ми, присутні в цій кімнаті, насправду сильно різнимось від греків чи римлян? Одержимих обов'язком, побожністю, вірністю, жертовністю? Усім тим, від чого в сучасних людей холодок по шкірі?

Я озирнув шість облич за столом. На смак сучасних людей від них усіх, можна сказати, був холодок по шкірі. А якби Генрі видав таку заяву про озброєння своїх грецьких односторонників та наступ на Гемпден у присутності будь-якого іншого викладача, останній уже за п'ять хвилин телефонував би до Служби психологічної підтримки.

– Тож для будь-якого інтелектуала, особливо перфекціоніста, якими були древні, якими є ми, спроба покласти край примітивному, емоційному, пожадливому «я» – справжня спокуса. Але це помилка.

– Чому? – аж нахилився до нього Френсіс.

Джуліан повів бровою; через довгий, мудрий ніс здавалося, що професорський профіль трохи похилений уперед, ніби в етруска на барельєфі.

– Тому що нехтувати існуванням ірраціонального небезпечно. Чим культурніша людина, чим інтелектуальніша вона, тим більш пригнічена, тим більше їй потрібен спосіб вихлюпувати свої примітивні імпульси назовні, ті самі, що вона так старанно притлумлює весь час. В іншому разі ці могутні стародавні сили накопичуватимуться й дужчатимуть, аж доки не вирвуться на свободу, несамовитіші з кожним днем затримки й навіть ладні притопити під собою волю людини. На знак застереження про те, що може статися в разі відсутності клапана, маємо приклад римлян. Імператорів. Подумайте, скажімо, про Тіберія, потворного пасерба, котрий у владі намагався наслідувати свого вітчима Августа. Подумайте про кошмарне, нестерпне напруження, від якого він, певно, страждав, ідучи нога в ногу по слідах рятівника, справжнього бога. Народ його ненавидів. Хай як він старався, а краще не виходило, він не міг позбутися свого ненависного «я», поки нарешті греблю не прорвало. Захлинувся у власних збоченнях і помер старим та божевільним, загубленим у садах задоволення на Капрі, навіть не щасливим, як можна було б сподіватися, а жалюгідним. Перед смертю він написав листа додому, в Сенат. «Нехай боги й богині нашлють на

мене ще гіршу згубу, ніж та, яку я щодня відчуваю». І подумайте про його наступників. Калігулу. Нерона.

Він на якусь мить замовк.

– Римським генієм і, напевне, римським дефектом, – правив Джуліан далі, – була одержимість порядком. Це видно з їхньої архітектури, літератури, законів – це знавісніле заперечення темряви, нездорового глузду, хаосу. – Він розсміявся. – Цілком зрозуміло, чому римляни, переважно такі терпимі до чужинських вірувань, нещадно переслідували християн. Адже це так безглуздо – вважати, що звичайнісінький зловмисник постав із мертвих, так жакливо вшановувати його, п'ючи його ж кров. Ця нелогічність страхала їх, і вони докладали всіх зусиль, щоб знищити її. Насправді, мені здається, вони вдалися до таких жорстокостей не тільки через власний переляк, а й тому, що їх страшенно все це вабило. Прагматичні люди часто виявляються напрочуд забобонними. Хто ж іще жив у граничному кошмарі від надприродного попри всю свою логічність, як не римляни? Греки – то інше. Пристрасть до порядку й симетрії в них така сама, як і в римлян, але вони знали, що марно заперечувати існування невидимого світу, старих богів. Емоції, темряву, варварство. Чи не з бентежним виразом обличчя професор подивився на стелю.

– Пам'ятаєте, як раніше ми говорили з вами про те, що криваві, моторошні речі інколи є найпрекраснішими? Це дуже по-грецьки. Це дуже ґрунтовно. Краса – це жакіття. Нас проймає дрож від усього, що ми вважаємо прекрасним. А що може бути страшнішим та прекраснішим від абсолютної втрати самовладання для таких душ, як у греків чи нас? Від того, щоб на мить скинути кайдани буття, вщент розтрошити випадкове існування своїх смертних «я»? Евріпід говорить про менад: із закинутими головами, горлянкою до зір, «більше схожі на олениць, ніж людей». [30 – Менади («несамовиті») – один з епітетів вакханок, супутниць Діоніса.] Цілковито вільні! Звісно, цим деструктивним пристрастям можна дати раду й у більш вульгарний та менш ефективний спосіб. Але ж наскільки дивовижно вивільнити їх в одному сполоху! Співати, верещати, танцювати глупої ночі босоніж у лісі, зважаючи на свою смертну природу не більше, ніж тварина! Це могутні містерії. Крик бугаїв. Медові джерела, що дзюркотять із-під землі. Якщо ми досить сильні в душі, то ладні зірвати серпанок і зазирнути тій оголеній, моторошній красі просто в обличчя; дозволити Богові спожити нас, поглинути, розібрати по кісточках. А потім виплюнути переродженими. Ми всі аж подалися вперед, знерухомлені. Я роззявив рота, рахував свій кожен вдих.

– Саме в цьому, як на мене, полягає кошмарна принада діонісієвського ритуалу. Її практично неможливо собі уявити. Вогонь чистого буття.

Я ніби причмелений спускався сходами після заняття, голова йшла обертом, але я дуже гостро, до болю відчував, що існую, що я молодий, що день надворі прекрасний; дуже-предуже сине небо, аж в очах різало, і вітер, що в закруті, ніби конфеті, ганяє червоне й жовте листя.

«Краса – це жакіття. Нас проймає дрож від усього, що ми вважаємо прекрасним».

Того вечора я занотував у щоденнику: «Дерева показалися і втрачають самовладання, знавіснілі від несподіваних нових вогнистих кольорів. Хтось – здається, Ван Гог? – колись заявив, що жовтогарячий – то колір безумства. Краса – це жакіття. Ми волиємо, щоб вона поглинула нас і ми могли сховатися у вогні, який очищує».

Я пішов на пошту (пересичене студентство, звичайний робочий день) і, все ще запаморочений, підписав матері фотолистівку з вогненними кленами та гірським потічком. Речення на звороті радило:

«Сплануйте подорож до Вермонту в падолист між 25 вересня і 15 жовтня – його наймальовничішу пору».

Уже коли вкидав листівку в отвір для міжміських відправлень, я помітив Банні в протилежному кінці зали. Він стояв спиною до мене та вивчав ряд понумерованих поштових скриньок. Він зупинився чи не навпроти моєї власної й заходився щось у неї всовувати. Потім крадькома розпростався й хутко вийшов з абсолютно розпатланим волоссям, тримаючи руки в кишенях.

Я дочекався, доки він зник, і підійшов до своєї скриньки. Усередині знайшов кремовий конверт: цупкий, хрусткий папір, дуже офіційний – зате підпис олівцем і по-дитячому нерозбірливий, ніби його надряпав п'ятикласник. Цидулка всередині також виявилася написаною олівцем, дрібними нерівними літерками:

Річарде старий

а що як нам піти пообідать у Субботу, деś біля 1-ї? Я знаю одне кльове містечко. Коктейлі там, ділові зустрічі. Я пригощаю. Приходь будь-ласка.

твій Бан

р. s. візьми краватку. Знаю, ти б і так її взяв, але бідахам без неї (s. r.) начеплять свою, кошмарну, яку офіціанти мають про запас.

Я ретельно вивчив записку, поклав до кишені й на порозі мало не збив із ніг доктора Роланда. Спершу він мене начебто не впізнав. Та коли я вже розміявся, що він просто візьме й піде, рипуча машинерія, що рухала мімікою його обличчя, начебто запрацювала й зі скреготінням картонна парсуна явилась із сутіні курного проскеніуму.

– Добридень, докторе Роланд, – привітався я, майже збавившись усілякої надії.[31 – Пор.: «Надії збавтесь. Як сюди ступили...» (Данте. «Божественна комедія. Пекло»; пер. М. Стріхи.)]

– Ну і як вона бігає, хлопче?

Він говорив про мою уявну машину. Крістіну. Чудо-перегонову автівку «Читті-дрітті-бах-бах».[32 – Ідеться про персоніфіковані автомобілі: з роману С. Кінга «Крістіна» та машину для автоперегонів із дитячої книги Я. Флемінга «Chitty-Chitty-Bang-Bang», згодом екранізованої.]

– Чудово.

– Їздив у «Рятівний ремонт»?

– Так.

– Ох уже ці колектори.

– Еге ж, – погодився я і раптом згадав, що минулого разу скаржився на трансмісію. Але доктор Роланд уже почав читати інформативну лекцію про догляд і функції прокладок колектора.

– Саме це, – завершив він, – і є однією з основних проблем, коли водиш іномарку. Великі розтратаи оливи. Знову і знову купуєш моторну оливу Pennstate, а каністри ж із нею на деревах не ростуть.

І він значуще на мене подивився.

– Хто тобі продав прокладку? – спитав доктор Роланд.

– Підзабув, – промовив я, впадаючи в транс і непомітно просуваючись до дверей.

– Бад?

– Здається.

– Чи Білл. Білл Ганді молодець.

– По-моєму, таки Білл, – збрехав я.

– Ну і як там стара сойка?

Я не міг зорієнтуватися, про що він: про Бада чи реального птаха? Чи, може, ми вже стрімголов мчали в нетрі старечого слабоумства? Інколи мені геть не вірилося, що доктор Роланд спромігся укласти безстроковий контракт на кафедрі соціальних наук цього престижного закладу. Адже він більше скидався на балакучого дідугана-причепу, що, бува, сяде поруч із вами в автобусі й почне демонструвати всі папірці зі свого гаманця.

Доктор Роланд підсумовував уже видану мені інформацію про прокладки колектора, а я все ще чекав зручної нагоди повідомити йому, що «раптово» згадав про своє спізнення на зустріч, аж тут до поштового відділення із труднощами, спираючись на ходунки та всміхаючись на всі тридцять два, зайшов товариш Роланда – доктор Бленд. Блендові (прізвище вимовлялося по-французьки гугняво) було під дев'яносто років, останні п'ятдесят із яких він викладав курс під назвою «Інваріантні підпростори», [33 – Розділ лінійної алгебри та функціонального аналізу.] що славився не тільки своєю монотонністю й незбагненністю в її буквальному розумінні, а й підсумковим випробуванням, яке, скільки всі навколо пам'ятали, складалося з одного й того самого загального питання обсягом у три сторінки. І відповідь на нього завжди була «так». Цього цілком вистачало для того, щоб скласти екзамен з інваріантних підпросторів. Складно уявити, але доктор Бленд мав славу ще більшого патякала, ніж доктор Роланд. Разом вони справляли враження супергеройської пари родом із коміксів, непереможного та нездоланного альянсу занудства й дурноляпства. Я пробурмотів якесь вибачення й утік, залишивши їх на самоті з власною проникливою риторикою.

Розділ 2

Я сподівався, що в день нашого з Банні обіду погода стоятиме прохолодна, адже мій найкращий піджак був із темного кусючого твіду, та коли я

прокинувся недільного ранку, то побачив, що надворі пече й ставатиме тільки жаркіше.

– Смалитиме немилосердно, – проказав мені прибиральник услід. – Усе ж таки бабине літо.

Піджак був дуже красивий, з ірландської вовни, сірий, із цятками кольору зеленого моху; я придбав його в Сан-Франциско, витративши все до цента, що заробив на літніх підробітках. Ось тільки для теплого літнього дня він здавався заважким. Я натягнув піджак і рушив у ванну поправити краватку.

Мене геть не тягло на розмови, тому Джуді Пуві, котра чистила зуби над раковиною, стала неприємним сюрпризом. Джуді Пуві мешкала за кілька кімнат від мене і, здається, вважала, що коли вона родом з Лос-Анджелеса, то ми повинні мати чимало спільного. Вона часто переслідувала мене в коридорах; постійно виманювала танцювати на вечірках; кільком дівчатам заявила, що затагне мене в ліжко, щоправда, не в таких витончених словах. Джуді носила дикий одяг, фарбувала волосся в сивуватий колір і водила червоний «корвет» із каліфорнійськими номерами, на яких було написано «Джуді П.» Розмовляла голосно й часто зривалася на вереск, який бринів по всьому корпусу, немовби крик моторошної тропічної пташини.

– Привіт, Річарде, – озвалася вона і смачно сплюнула пасту в рукомийник. На ній були обрізані джинси з химерними, сказаними візерунками, намальованими на них широким фломастером, і спандексова майка, що лишала відкритим атлетичний підкачаний прес.

– Привіт, – узявся я за краватку.

– Чудово виглядаєш.

– Дяки.

– Зібрався на побачення?

– Що? – я відвернувся від люстерка й поглянув на неї.

– Куди зібрався, кажу?

Тепер мене її розпитування вже не дивували.

– Вибрався пообідати.

– З ким?

– З Банні Коркораном.

– Ви знайомі?

І знову я розвернувся подивитися на неї:

– Типу того. А ти з ним?

– Звісно. Ми з ним ходили на історію мистецтва. Приколіст. Хоча отого його друга-задрота в окулярах я терпіти не можу. Забула ім'я.

– Генрі?

– Еге ж, він.

Вона нахилилася ближче до дзеркала, поправляючи зачіску та крутячи головою на всі боки. Нігті були пофарбовані в «шанелівський» червоний колір, а їхня довжина свідчила про те, що їх купили за гроші в крамничці.

- Як на мене, він півнюк.

- А мені сподобався, - ображено зауважив я.

- А мені - ні. - Кривим нігтем, ніби гребінцем, дівчина зробила посередині проділ. - Зі мною він завжди поводить, як останній паскуда. Двійнят я теж не люблю.

- Чому? Двійнята милі.

- Справді? Та невже? - Вона закотила одне нафарбоване око у відображенні. - От послухай. Минулого семестру на одній гулянці я так добряче перебрала і спробувала, ну, трохи послемитися. Всі навколо штурхали одне одного, а тут це дівча із двійні суне через танцмайданчик, ну і я - бах! - врізалася в неї, несильно. Вона мені нахамила, начебто я щось таке страшене вчинила. То я незчулася, коли й вивернула їй в обличчя свої чверть літра пива. Ну, така вже тоді видалася вечірка. Мене разів шість перед нею скупали в пиві. Тобто нічого такого, ну, ти розумієш? Та хай там як. Вона починає верещати - і за півсекунди підлітає їй братело з тим самим Генрі, стоять над душею, типу от-от візьмуться гамселить мене.

Вона зібрала волосся у хвостик і роздивлялася свій профіль у люстерку.

- Так от. Я п'яна, ці двоє погрожують, а Генрі - ще той бугай, ну ти в курсі. Було трохи лячно, але п'яному море сам знаєш по що, то я сказала, щоб одвалили. - Джуді відвернулася від дзеркала й подарувала мені осяйну посмішку: - Я тоді бахнула кілька «камікадзе», [34 - «Камікадзе» - коктейль, що складається з рівних частин горілки, апельсинового лікеру трипл-сек та лаймового соку.] а коли я п'ю «камікадзе», то завжди знайду пригоди на свою голову. Розбиваю машину, встраю в бійки...

- І що сталося?

- Я ж кажу, - здвигнула вона плечима, - просто сказала їм одвалити. І тоді те хлопча із двійні починає на мене волати. Ніби справді хотів порішити мене, розумієш? А той Генрі просто стояв поруч, але страхав мене найбільше. Так от. У мене є один товариш, ну там валандається сюди-туди, реально крутий, колись ганяв у банді байкерів, весь такий у ланцюгах, ну ти, блін, розумієш... Спайк Ромні, чув про такого? Я чув. І навіть бачив його на своїй першій п'ятничній гулянці.

Здоровило, під сто кг, усі руки в шрамах, моточоботи із залізними носачами.

- Ну, Спайк підійшов, побачив, що до мене дориваються ці двоє, пхнув цього з двійні в плече й сказав їм чухрати подалі. Перш ніж я встигла щось сказати, ті двоє накинулися на нього. Народ пробував відтягти отого твого Генрі, багато хто пробував, і не змогли. Шестеро чуваків не змогли його відтягти. Він зламав Спайкові ключицю і два ребра, зробив з обличчя відбивну. Я казала Спайку, щоб той викликав поліцію, але він, розумієш, не хотів сам ускочити в халепу, бо його не повинно було бути в студмістечку. Хай там як, а вигляд він мав жахливий.

Джуді лишила волосся розпущеним.

- Спайк реально крутий. І лихий. Мав би однією лівою наваляти тим двом тухтіям у костюмах та окулярах.

- Гмм, - промимрив я, намагаючись не розсміятися.

Так дивно уявляти собі картину, в якій Генрі, власник дрібних круглих окулярів та книжок мовою палі, [35 - Палі (Pali) - давня мова індоевропейської сім'ї в Індії, мова письмового канону священних текстів буддистської школи тхеравада.] ламає ключицю Спайкові Ромні.

- Це все дуже дивно, - говорила Джуді. - Мабуть, коли настільки злі люди скаженіють, то вони по-справжньому ідуть з глузду. Як мій батько.

- Еге ж, мабуть, да, - проказав я їй собі глянувши у дзеркало, поправляючи вузол на краватці.

- Розважайся, - мляво проказала вона й рушила до виходу. Аж раптом зупинилася: - Слухай, а ти не впрієш у цьому піджаку?

- Решта нікуди не годяться.

- Хочеш спробувати мій?

Я озирнувся й поглянув на неї. Вона вчилася на театрального костюмера й у зв'язку із цим могла похвалитися найрізноманітнішим вбранням, що зберігалось в її кімнаті.

- Точно твій? - поцікавився я.

- Украла з гардеробу в майстерні. Хотіла трошки перекроїти й зробити з нього бюстье.

«Дивовижно», - подумав був я, але все одно пішов за нею. Піджак виявився і справді прекрасним - стара модель Brooks Brothers, шовковий, без підкладки, кольору слонової кістки в зеленаво-синю смужку, трохи широкуватий, проте мого розміру.

- Джуді, - мовив я, розглядаючи манжети, - він чудовий. Ти точно не проти?

- Забирай, - відмахнулася вона. - Все одно часу немає щось із ним робити. У мене повно крою та шиття костюмів до гадського «Як вам це сподобається», [36 - «Як вам це сподобається» - одна з ранніх комедій В. Шекспіра.] трясця б його взяла. Вистава за три тижні, а я ще гадки не маю, що робити. У цьому семестрі «пощастило» з першим курсом, що має мені допомагати: швацької машинки не відрізнять від дірки в землі.

- До речі, старий, піджак - бомба, - заявив мені Банні, коли ми вийшли з таксі. - Шовк, я вгадав?

- Так, належав моему дідусеві.

Банні взяв між пальців багату жовтувату тканину біля манжетів і трохи потер її.

- Прекрасний артикул, - поважним тоном проказав він. - Щоправда, не зовсім до сезону.

- Хіба?

– Не-а. Ми на Східному узбережжі, хлопче. Я знаю, у ваших краях носять що заманеться, але тут немає політики невтручання, цілий рік у купальнику не побігаєш. Повір мені на слово, це ключ до успіху, повір... Дай-но відчиню тобі двері. Знаєш, я думаю, тобі тут має сподобатися. Звісно, це не Polo Lounge, але для Вермонту дуже непогано. Що скажеш?

Ми обідали в маленькому красивому ресторанчику з білими скатертинами на столах та вікнами в еркерах, що виходили на палісадник: живопліт, трояндові куші з опорою на шпалери, красоля обабіч камінної доріжки. Клієнтура здавалася переважно середнього віку й заможного стану: типаж рум'яних адвокатів-провінціалів, котрі, за вермонтською модою, носили калоші під костюми Hickey Freeman; дами в спідницях-«шалі», з нафарбованими перламутровою помадою губами, малопримітні, але по-своєму приємні в густій засмазі. Пара звернула увагу на нас, коли ми ввійшли, і я одразу збагнув причину: двоє вродливих студентів, безжурні сини багатих батьків. Попри те що жіночки переважно годилися мені в матері, одну-двох можна навіть було вважати красунями. Непогана робота, якщо вийде, подумалося мені, і я чомусь одразу уявив підмолоджену матрону з великим будинком, знуджену від неробства, чоловік котрої не вилазить із відряджень і постійно десь не в місті. Смачні вечери, трохи кишенькових грошей, можливо, навіть щось серйозніше... наприклад, машина.

До нас підкрався офіціант.

– Ви резервували?

– На прізвище Коркоран, – не витягаючи рук із кишень, промовив Банні. Він розгойдувався туди-сюди на каблуках. – А де це завіявся Каспар?

– У відпустці. Повернеться за два тижні.

– Ач який живчик, – щиро порадив за нього Банні.

– Я перекажу йому, що ви про нього питали.

– А ти візьми й перекажи, вловлюєш? – Далі Коркоран уже говорив зі мною, поки офіціант вів нас до нашого стола: – Каспар – суперський мужик. Метрдот. Великий немолодий здоровань із вусами. Австрієць чи що. І при цьому, – тут він перейшов на гучне шепотіння, – ні разу не гомосек. Віриш? Усі ці меншини так і тягне працювати в ресторанах, ти помічав? Просто кожен стрічний гомосек...

Я помітив зі спини, як напружився офіціант.

– ...якого мені доводилося знати, був одержимий іжею. От із якого такого дива, питається? Це щось зі сфери психології? Мені здається, що...

Я приклав палець до губ і кивнув у спину офіціантові саме тоді, як він розвернувся та подарував нам невимовно лихий погляд.

– Шановним добродіям цей стіл підійде? – спитав він.

– Аякже, – вишкірився у відповідь Банні.

Нам вручили по меню, ображено, саркастично, елегантно, й офіціант пішов геть. Я сів за стіл і з розпашілим обличчям розгорнув винну карту. Банні ж, уможувшись на своєму стільці, відсьорбнув трохи води та роззірнувся зі щасливим виглядом.

– Тут чудово, – промовив він.

– Непогано.

– Але все ж не Поло. – Він поклав лікоть на стіл і всією п'ятірнею поправив волосся, прибираючи його з очей. – Ти частенько там буваєш? Я про Поло, звісно.

– Не дуже. – Я про нього навіть нічого не чув, що було цілком природним, оскільки до Лос-Анджелеса з мого рідного містечка їхати аж понад шістсот кілометрів.

– У мене враження, що саме до таких закладів ти мав би ходити з батьком, – розмірковував угорос Банні. – Для чоловічих розмов і всілякого такого. Мій татусь так само тягав нас в Oak Bar до «Плази». Саме там він мені й моїм братам купував по нашій першій випивці, коли нам виповнювалося вісімнадцять.

Я – єдина дитина в сім'ї, і мені цікаво, коли хтось говорить про власних братів-сестер.

– Братам? – перепитав я. – Скільки ж вас?

– П'ятеро. Крім мене, Тедді, Г'ю, Патрік і Брейді, – розреготався він. – Було так страшно, коли батько тягнув туди мене. Я ж бо ще малий, а він такий: «Ось, синку, це твій перший алкоголь», або: «Незабаром ти посядеш мое місце», або взагалі: «Я, можливо, скоро помру», – і всякі такі нісенітници. Як же я постійно лякався! Десь за два місяці до цього ми з моїм другом Клоуком забігали туди по дорозі зі школи святого Єремії, коли йшли працювати над проектом з історії. Допрацювалися до велетенського рахунка в Oak Bar, але втекли не розплатившись. Ну, ти в курсі, хлопчачий такий вік. І ось тепер я знову сюди завітав, разом із батьком.

– Тебе впізнали?

– Угу, – понуро відповів Банні. – Я здогадувався. Але ставилися по-людськи. Не сказали нічого. Тільки прикріпили старий рахунок до нового.

Я спробував уявити цю картину: у костюмі-трійці старий батько напідпитку збовтує своє шотландське віскі чи що там було в його чарці. І Банні. На вигляд трохи пухкенький, але за цією пухкістю ховається мускулатура, що обросла м'ясом. Дебелий хлопчина. Такі в школі грають в американський футбол. І син, якого потайки хочуть усі батькичоловіки: великий, добродушний, не надто інтелектуал, любитель спорту, дарувальник вітальних штурханів та оповідач бородатих анекдотів.

– То він помітив? – спитав я. – Твій батько?

– Не-а. Сидів п'яний як чіп. Навіть якби я стояв із протилежного боку шинкваса, він би не звернув на це уваги.

До нас знову наближався офіціант.

– А от і наша Прудконіжка, – зайнявся своїм меню Банні. – Ти вже вирішив, що істимеш?

– Що це в тебе таке? – поцікавився я, нахилившись ближче роздивитися його напій. Посудина була завбільшки з маленький акваріум, у ній хлюпалося щось яскравого коралового кольору, з барвистими соломинками, паперовими парасольками та скибочками фруктів, що стирчали зі склянки під найхимернішими кутами.

Банні дістав одну з парасольок і облизав її.

– Ой, чого тут тільки немає. Ром, журавлиновий сік, кокосове молоко, трипл-сек, персиковий бренді, м'ятний лікер, може, ще щось – я не в курсі. Скуштуй. Смачно.

– Ні, дякую.

– Нумо.

– Та все гаразд.

– Давай.

– Ні, дякую, мені не хочеться пити, – відбивався я.

– Я його вперше спробував два літа тому на Ямайці, – поринув у спогади Банні. – Бармен на ім'я Сем заколотив його для мене, примовляючи: «Три порції – і ти не знайдеш звідси виходу». Хай мені чорт, я й справді не знайшов. Бував колись на Ямайці?

– Та давненько туди не заносило.

– У своїй Каліфорнії ти, може, й звик до всіх ваших пальм, кокосів і такого іншого. Мені це страшенно подобається. Купив собі рожевий у квіточку костюм для плавання. Намагався вмовити Генрі скласти мені компанію, але той відмовився, заявив, що на Ямайці ні грама культури, хоча, мені здається, це неправда, у них там навіть є маленький якийсь музей.

– Ви з Генрі добре ладнаєте?

– А то! – Банні відкинувся на спинку стільця. – Ми жили в одній кімнаті. На першому курсі.

– І він тобі подобається?

– Аякже-аякже! Але в одній кімнаті з ним нелегко. Терпіти не може шуму, терпіти не може компашок, терпіти не може безладу. Через це неможливо заманити до себе дівчину послухати Арта Пеппера, [37 – Артур Едвард Пеппер-мол. (1925–1982) – відомий американський саксофоніст і кларнетист.] якщо ти розумієш, про що я.

– Мені здається, він трошки грубуватий.

Банні здвигнув плечима:

– Він такий, який є. Бач, його макітра варить інакше, ніж у нас із тобою. Десь постійно витає в хмарах зі своїм Платоном абощо. Багато ішачить, сприймає себе надто серйозно, вивчає санскрит, і коптську, і ще парочку придуркуватих мов. Я йому торочу: Генрі, якщо ти збираєшся й надалі марнувати свій час та гризти щось інше, крім греки (я от особисто вважаю, що вона і ще британська англійська – це все, що потрібне чоловікові), то краще купив би собі аудіоуроки Berlitz і студіював би французьку. Знайшов би собі маленьку танцівницю канкану. Вуле-ву куше авек муа [38 – Широко відома в англомовному світі французька фраза «Voulez-vous coucher avec moi?» – «Чи не переночуєте ви зі мною?»] й усе таке.

– Скільки мов він знає?

- Я вже збився з ліку. Сім чи вісім. Він же навіть ієрогліфи вміє читати.
- Ух ти.

Банні захоплено похитав головою.

- Цей парубок - справжній геній. Міг би працювати перекладачем в ООН, якби схотів.
- Звідки він родом?
- Із Міссурі.

Останню репліку Банні промовив із таким кам'яним обличчям, що мені здалося, він жартує. Я розсміявся.

- А що? Ти гадав, він виходець із Букінгемського палацу чи щось таке?

Я знизав плечима, і далі сміючись. Генрі був настільки особливий, що взагалі не в'язався з жодним конкретним місцем.

- Еге ж, - правив далі Коркоран, - зі «Скептичного штату». Сентлуїський хлопчина, як і старий Том Еліот.[39 - Скептичний штат (The Show-Me State) - офіційне прізвисько штату Міссурі, найбільшим містом якого є Сент-Луїс, що його уродженцем є Т. С. Еліот.] Батько - якийсь будівельний магнат, причому, якщо вірити моїм кузенам із Сент-Луїса, не без грішків за душею. Правда, від Генрі ти не дізнаєшся про рід занять його батька анічогісінько. Поводиться так, ніби й сам не знає і йому абсолютно байдуже.

- Ти бував у нього вдома?

- Жартуєш? Він такий потайний, що можна подумати, бере участь у Мангеттенському проекті абощо. Але я знайомий із його мамою. Зустрілися випадково. Вона проїжджала Гемпден по дорозі в Нью-Йорк, а я натрапив на неї, коли та гуляла першим поверхом у Монмуті й розпитувала в людей, де кімната Генрі.

- Яка вона?

- Гарненька. Чорнява, синьоока, як і Генрі, норкова шуба, надто густа помада й усе таке, якщо тобі цікава моя особиста думка. Дуже молода. Генрі - її єдина дитина, і вона його обожає. - Він нахилився вперед і стишив голос: - Його сім'я просто неймовірно заможна. Мільйони й мільйони. Заробили вони їх недавно, але бакс - то бакс, ти ж мене розумієш? - Він мені підморгнув. - До речі. Збирався спитати. На які бариші живе твій татусь?

- Нафта, - відповів я. А що? Це майже правда.

Банні аж роззявив рота, і його губи утворили маленьку охайну букву О.

- У вас свої свердловини?
- Одна, - поскромничав я.
- Але ж хороша?
- Ну, так кажуть.
- Овва, - похитав головою Банні. - Золотий Захід.

- До нас він був добрий, - підтримав я його думку.

- Ну й ну, - мало не присвиснув він, - а мій - усього лишень президент паршивенького старого банку.

Мені раптом закортіло змінити тему розмови, хай би це й було шито білими нитками, бо ми ступили на надто непевний ґрунт.

- Якщо Генрі й справді із Сент-Луїса, де він набрався свого розуму? Питання здавалося геть невинним, але Банні несподівано скривився.

- У дитинстві з Генрі сталась одна дуже неприємна історія. Його збила машина чи щось таке, але він мало не помер. Пару років не ходив до школи, займався з репетиторами вдома, і тривалий час він практично постійно не вставав з ліжка. Лишалося тільки читати. Схоже, він один із тих, хто читає на рівні студента ще у дворічному віці.

- Збила машина?

- Ну, по-моєму, якось так. Навіть не скажу, що то могло бути. Він не надто охоче говорить на цю тему. - Банні знову стихив голос. - Знаєш, чому він зачісується так, щоб волосся спадало на праве око? Бо лишився шрам. Він мало не втратив зір, погано бачить. А ходить, як кривенька качечка, тому що досі накульгує. Це майже не відіграє ніякої ролі, бо насправді Генрі дужий, наче віл. Навіть не скажу, чим він там займався, - може, штангу тягав, - але він тепер у нормальній формі. Типовий Тедді Рузвельт, [40 - Теодор Рузвельт-молодший (1858-1919) - 26-й президент США (1901-1909), що вважається одним із видатних лідерів нації.] що долає перешкоди. Ним по-справжньому можна пишатися. - Банні відкинув волосся назад і махнув офіціанту, щоб той освіжив йому трунок у чарці. - Ну от, скажімо, візьми для прикладу Френсіса. Як на мене, не дурніший за Генрі. Хлопчик із високих верств суспільства, грошей хоч греблю гати. Але йому все дісталось надто легко. Ледачий. Полюбляє грати. Після занять напивається й гуляє. І от візьми Генрі, - повів бровою Банні. - Та його ж від грецьких книжок палицею не відженеш... Е-е, дякую, сер. - Офіціант прийшов зі ще одним коралового кольору напоєм і стояв перед нами, тримаючи його у випростаній руці. - Ще по одній?

- Мені досить.

- Давай, старий. Я пригощаю.

- Ну, тоді ще одне мартіні, будь ласка, - проказав я офіціантові, котрий уже збирався йти геть. Той подарував мені гнівний погляд.

- Дякую, - слабко промовив я, не підводячи очей на нашого кельнера, котрий довго й з ненавистю либився до мене, аж доки не пішов.

- Ти знаєш, я нічого не ненавиджу у світі так сильно, як надокучливих гомосеків, - задоволенням голосом проказав Банні. - От спитай мене - і я скажу, що їх треба всіх зібрати до купи й спалити на вогнищі. У мене є знайомі, що ганяють гомосексуалізм, бо для них це незручна тема (не виключено, вони й самі мають певні схильності); а є такі, що ганяють гомосексуалізм абсолютно широко. Спершу мені видавалося, що Банні належить до першої категорії. Його нібито ширі емоції, універсальна товариськість - усе це виглядало неприродним, а отже, підозрілим. Зрештою, він теж вивчав класичну філологію, яка сама по собі - абсолютно невинне заняття, але в деяких колах згадка про неї все ще викликає зачудований порух брів. («Знаєш, що таке класична філологія? - якось кілька років тому поцікавився в мене один п'яний голова приймальної комісії на гулянці

педагогів. – А я тобі скажу. Самі війни та гомосексуалісти». Звичайно ж, це вульгарна афористична дешевка, та, як і решта подібних вульгарних максим, вона має крихту правди.) Проте чим більше я слухав Банні, тим більше переконувався: його сміх не позначений притлумленими емоціями, він не намагається вдовольнити якісь свої глибокі переживання. Натомість переді мною ніби сидів життєрадісний, цілковито невимушений тип такого собі підтоптаного й капризного ветерана заморських воєн (одружений багато років, батько й дід численних нащадків), котрому ця тема справді огидна до нестями й весела водночас.

– Ну а як же тоді твій друг Френсіс? – спитав я.

Мабуть, моя ремарка вийшла ехидною, або ж мені просто кортіло подивитися, як він викрутиться з цієї ситуації. Френсіс міг бути гомосексуалістом, а міг і не бути. Схожі на нього хлопці часто виявлялися небезпечними бабями. Зате в нього було не забрати манер хитрого, мов лис, добре вбраного, незворушного хлопця, який міг справити певне підозріле враження на зарозумілих знайків типу Банні, котрі нібито мали нях на такі речі.

Банні повів бровою.

– Дурниці. Хто тобі таке сказав?

– Та ніхто. Джуді Пуві якось обмовилася, – додав я, коли зрозумів, що мій «ніхто» його навряд чи вдовольнить.

– Ну, я розумію, чому вона так вважає, у наш час то там з'являється щось гейське, то сям, але типаж старомодного маминого синочка нікуди не подівся. Френсісу просто потрібна нормальна дівка. – Банні примружився, дивлячись на мене крізь свої дрібні шалені окуляри. І трохи войовничо поцікавився: – А от як щодо тебе?

– Що?

– Пара є? Тебе чекає вдома на Голлівудських пагорбах яка-небудь субтильна чирлідерка?

– Якщо чесно, ні. – Я не збирався пояснювати зараз свої проблеми з дівчатами. Принаймні не йому. Тільки нещодавно мені вдалось остаточно вибратися з тривалих клаустрофобних стосунків із дівчиною з Каліфорнії, яку я називатиму тут Кеті. Ми познайомилися під час першого року навчання в коледжі, і вона мене спочатку привабила тим, що здавалася розумною, майже готовою бунтаркою, схожою на мене. Та вже за місяць, коли я наглухо приріс до неї, я раптом із жахом для себе виявив, що вона не більше не менше як попсова, псевдоінтелектуальна версія Сильвії Плат.[41 – Сильвія Плат (1932–1963) – американська поетеса, що вважається засновницею жанру «сповідальної поезії».] Стосунки тяглися до нескінченності й перетворилися на плаксиве телевізійне мило, з численними обіймашками, наріканнями, зізнаннями в «неадекватності» й самокопанням на автомобільних стоянках, усіма цими банальними скорботами. Ця дівчина стала однією з причин, чому я так гарячково прагнув поїхати якнайдалі з дому; а також однією з причин, чому я так лякався цілої зграйки кмітливих, безневинних нових дівчат, із якими познайомився в перші тижні в університеті.

Думка про неї мене протверезила. Банні перехилився через стіл.

– Це правда, що в Каліфорнії дівчата вродливіші? – спитав він. Я пирснув сміхом так сильно, що мартіні мало не потекло мені носом.

– Красуні в купальниках? – підморгнув він. – Лото під ковдрами на пляжі?

- А то.

Відповідь його вдовольнила. Усе йшло добре, і він, ніби старий веселий пес умовного дядечка, майже влігся на стіл і заходився розповідати мені про свою подружку Меріон.

- Ти її точно бачив, - сказав він. - Невеличка, білявка з блакитними очима, десь отака на зріст?

Я й справді когось такого пригадував. На першому тижні в університеті я перетнувся з Банні на пошті. Він досить-таки безцеремонно спілкувався з дівчиною, що підходила під опис.

- Угу, - гордовито проказав Банні, водячи пальцем по краю чарки, - це моя дівка. Тримає мене в лабетах, щоб ти знав.

Цього разу він мене заскочив якраз у мить, коли я намагався ковтнути мартіні, тож я мало не вдавився зо сміху.

- Ще й учиться на педагога молодших класів, хіба ж це не мило? - спитав він. - Тобто вона - справжня дівчина. - Він розвів руками, ніби зображував велетенську відстань. - Довге волосся, трошки м'яся на кістках, не боїться носити сукні. Мені таке подобається. Можеш називати мене старомодним, але всі ці головаті дівчата мені не до вподоби. От подивися на Камілли. Вона прикольна, хороша товаришка й усе...

- Та ну, - все ще сміючись, не погодився я. - Вона гарненька.

- Гарненька, гарненька. Не без цього, - він примирливо підняв долоню. - Чудова дівчина. Я завжди це повторюю. Схожа на одну зі статуй Діани в клубі мого батька. Їй просто бракує дужої матеріної руки. На мій смак, вона - те, що зветься «шипшинка», на фоні всього цього вашого гібридного чаю. Не докладає зусиль, а мала би. Надто часто бігає в старому бахматому одязі свого брата, який, може, декому з дівчат і пасував би (хоча от я думаю, насправді він дівчатам аж ніяк не може пасувати), але точно це не її випадок. Надто схожа на брата. Тобто Чарльз, звичайно, вродливий хлопчина, твердий характер, але я б із ним не одружився, віриш?

Банні був в ударі й уже збирався сказати щось іще, аж раптом замовк, його обличчя набуло кислого виразу, ніби сталося щось неприємне. Мене це спантеличило й повеселило водночас; може, злякався, що ляпнув зайвого, що виглядає дурником? Я подумав був хутенько змінити тему розмови, щоб визволити його з пастки, та він завозився на стільці й поглянув через усю залу.

- Послухай, - промовив він. - Гадаєш, це стосується нас? Саме час.

Попри багатий обід (того дня замовлялися супи, омари, паштети, муси - набір страхітливий не тільки поєднанням, а й кількістю), випили ми ще більше. Три пляшки Taittinger після коктейлів, і все це запили бренді, так що поступово наш стіл перетворився на єдиний центр конвергенції, навколо якого із запаморочливою швидкістю оберталися всі інші предмети, розмиті в нашому полі зору. Я перехилив фужер за фужером, що з'являлися ніби за помахом чарівної палички, Банні виголошував тост за тостом про все на світі: ми пили за Гемпден-коледж, Бенджаміна Джоветта, [42 - Бенджамін Джоветт (1817-1893) - відомий викладач Оксфордського університету, адміністратор-реформатор, богослов і перекладач Платона й Фукідіда.] Періклові Афіни - слова ставали все туманніші, а надворі все

темніше, аж доки геть не споночило, коли нам подали каву. Коли Банні попросив офіціанта добути дві сигари, він уже був як квац, і крім його замовлення на маленькій таці нам принесли ще рахунок, перевернутий цифрами вниз.

Тьмяна зала йшла обертом із неймовірною швидкістю, і сигара не тільки нічим не змогла зарадити в цій ситуації, а ще й підкинула вервечки світляних плям із темними торочками, що неприємно нагадували про жакливі одноклітинні створіння, на яких колись мені доводилося витріщатись у мікроскоп. Я поплив. Сигару загасив об попільничку чи те, що нею вважав, – насправді свою десертну тарілку. Банні зняв окуляри в золотій оправі, охайно піднімаючи дужки з-за кожного з вух, і почав натирати їх серветкою. Без окулярів очі Коркорана здавалися дрібними, слабкими й приязними, зволженими від тютюну та зі сміхом, що заचाївся в зморшках їх кутиків.

– Ех, ото відобідали, старий, правда ж? – спитав він мене, не розтискаючи зубів, у яких тримав сигару, та піднявши окуляри проти світла в пошуках порошинок. Банні скидався на юного Тедді Рузвельта без вусів, ладного повести Крутих Кіннотників у бій за висоти СанХуан, вирушити на лови антилопи гну чи ще абикуди.

– Так, вийшло пречудово. Дякую.

Коркоран видихнув чималу хмарку синього, гідкого на запах диму.

– Класна їжа, класне товариство, багато випивки, хіба можна бажати кращого, еге ж? Як там про це в тій пісні?

– Що за пісня?

– «Дайте повечеряти», – промугикав Банні, – «і поговорити, і...» щось там там-ді-дам.

– Гадки не маю.

– Я теж. Її Етель Мерман співає.

Світло блякло, а я намагався зосереджуватися на предметах у безпосередній близькості. Ресторан спорожнів, ми лишались останніми його клієнтами. У далекому куті в повітрі ширяла бліда форма, що мені здалася схожою на нашого офіціанта, непевну істоту, трохи надприродну у своїй суті та все ж позбавлену глибокої замисленості, що, подекуять, притаманна тіням. Уся увага істоти спрямовувалася на нас; я прямо відчував, як на її обличчі тужавіють примарні промінці ненависті.

– Угу, – я повозився на стільці й мало не впав, утративши рівновагу. – Може, гайда вже?

Банні великодушно махнув рукою й зацікавлено перевернув чек, копаючись у кишені другою рукою. За якусь мить він підвів погляд і всміхнувся:

– Слухай, закадики.

– Га?

– Мені страшенно неприємно тебе про це прохати, але ти не міг би цього разу заплатити замість мене?

Я здивовано повів п'яною бровою й розсміявся:

- Та в мене за душею ламаного цента немає.

- Як і в мене, - відповів він. - Це так кумедно. Здається, я забув гаманець удома.

- Та ну тебе. Ти що, жартуєш?

- Аніскілечки, - легко зізнався він. - Навіть десятих центів не нашкребу. Я б вивернув перед тобою кишені, але ж наш Прудконіжка побачить.

Раптом і я пригадав про злюку-офіціанта, котрий зачаївся в тінях і з безсумнівною цікавістю дослухався до нашого діалогу.

- Скільки ж там?

Його палець невпевнено пробігся колонкою цифр:

- Разом вийшло двісті вісімдесят сім доларів і п'ятдесят дев'ять центів, - промовив він. - Не рахуючи чайових.

Сума мене приголомшила. А ще я був розгублений від того, що Банні геть не турбувався.

- Багато.

- Ну, ти ж у курсі, випивка, вона така...

- То що робитимемо?

- А може, ти б ім чек міг виписати? - між іншим поцікавився Банні.

- Немає в мене чеків.

- Ну то кредиткою.

- І кредитки немає.

- Та давай.

- Та не дам, - я дратувався дедалі більше з кожною секундою.

Банні відсунув стілець, підвівся і з підкреслено недбалим виглядом обвів ресторан зором, ніби детектив прогулювався по вестибюлю готелю. На якусь мить мені навіть здалося, що він зараз туди й дремене. Банні поплескав мене по плечу:

- Не рипайся, старий, - прошепотів він, - я зараз сходжу дзвякну декому.

І пішов, запхавши кулаки в кишені та блимаючи білими шкарпетками з-під штанів у тьмяному світлі.

Його не було дуже довго. Я вже засумнівався, чи він повернеться, чи потайки не виліз через вікно, лишивши мене самого давати раду рахунку, коли нарешті вдалині гупнули двері й Банні прогулянковим темпом повернувся на місце.

- Не переживай. Не переживай, - упав він на стілець. - Усе добре.

- Що ти зробив?

- Зателефонував Генрі.

- Він приїде?

- На раз-два.

- Злиться?

- Не-а, - Банні буквально відмахнувся від цієї думки. - Радий нас виручити. Тільки між нами: гадаю, він до чортиків задоволений, що в нього з'явився привід подихати свіжим повітрям.

Минуло, певно, десять украй незручних хвилин, протягом яких ми вдавали, що досьорбуємо з філіжанок гущу своєї крижаної кави, і в залу зайшов Генрі, тримаючи книжку під пахвою.

- Бач? - прошепотів Банні. - Я знав, що він приїде. О, привіт, - привітався він, щойно Генрі підійшов до нашого стола. - Який же я радий тебе тут бачити...

- Де рахунок? - беземоційним і нещадним голосом проказав Генрі.

- Та ось, старий друже, - відказав Банні, видлубуючи папірець поміж чашок та фужерів. - Тисяча подяк тобі. Я тобі страшенно завинив...

- Привіт, - холодно привітався Генрі, повертаючись до мене.

- Привіт.

- Як справи? - Він говорив, ніби робот.

- Нормально.

- Ось, на, друже, - Банні таки розшукав чек.

Генрі уважно вдивлявся в загальну суму, його обличчя лишалося незворушним.

- Що ж, - не вгавав зі своєю товариськістю Банні, чий голос лунко звучав у порожньому приміщенні, - я б вибачився, що відірвав тебе від книжки, якби ти її не припер сюди з собою. Що ти там такого цікавого вчитав? Який із неї толк?

Без жодного слова Генрі передав йому книжку. Літери на палітурці належали якійсь східній мові. Банні трохи повитріщався на неї й віддав назад.

- Хороша, - слабким голосом промовив він.

- Готові йти? - різко запитав Генрі.

- Звісно-звісно, - поквалився відповісти Банні, після чого підскочив і ледве не перекинув стіл. - Так і скажи. Undele, undele.[43 - Зіпсоване ісп. Andale! Andale!, «Ворушись! Ворушись!» - характерна фраза «найшвидшого мишеняти Мексики», Прудкого Гонсалеса, з мультиплікаційних серій компанії «Warner Bros.»] Коли тільки заманеться.

Генрі розплатився, і Банні плентався за ним, ніби дитина, що наробила шкоди. Поїздка додому перетворилася на суцільну муку. Банні із заднього сидіння раз по раз вдавався до блискучих, але приречених спроб зав'язати

розмову, які одна за одною яскраво спалахували й так само миттєво згасали. Генрі навіть очей не відривав від дороги. Я вовтузився на сидінні пасажира поруч із ним, бавлячись вбудованою попільничкою, аж доки сам не зрозумів, наскільки можуть дратувати мої дії, а тому присиливав себе зупинитись.

Спочатку ми завезли додому Банні. Продуднівши на прощання ціле гроно незв'язних компліментів, Коркоран поплескав мене по плечу й вистрибнув із машини.

- Ну от, Генрі, Річарде, ми й дісталися. Чудово. Супер. Дуже дякую... прекрасно пообідали... що ж... Па-па, па-па. Бувайте... - Двері грюкнули, і він швидко покрокував доріжкою геть.

Тільки-но він зник у будинку, Генрі розвернувся до мене.

- Мені дуже прикро, - промовив він.

- Та ні, ти що, - спантеличився я. - Просто плутанина вийшла. Я тобі поверну гроші.

Він провів п'ятірнею по волоссю. І на свій превеликий подив я побачив, що в нього тремтить рука.

- Про таке я й не мрію, - лаконічно відказав він. - Це його провина.

- Але ж...

- Він тобі сказав, що пригощає, правильно?

У його голосі вчувалися нотки обвинувачення.

- Ну так, - визнав я.

- І він, здається, забув гаманець удома.

- Та все гаразд.

- Ні, не гаразд, - перебив мене Генрі. - Це потворний трюк. Звідки тобі було знати? Банні напоумився, що всі навколо нього спроможні в будь-який момент видобувати велетенські суми. Але, знаєш, ніколи насправді не замислюється, як він ускладнює життя решті. І, крім того, а якби мене вдома не було?

- Я впевнений, що він і справді просто забув їх удома.

- Ви приїхали на таксі, - одразу промовив Генрі. - Хто розплачувався?

Я на автоматі спробував був щось заперечити й раптом похолов. Банні заплатив за таксі. І навіть щось про це там розп'ятував.

- От бачиш? - правив далі Генрі. - Це ж навіть не дуже продумано, правда? Погано, що він так чинить з усіма навколо, але мушу визнати: я не очікував, що він спробує таке утнути з абсолютно чужою людиною.

Я не знав, що відповісти. До Монмута ми під'їхали в цілковитій мовчанці.

- Ми на місці, - проказав Генрі. - Пробач.

- Та все гаразд. Справді. Дякую, Генрі.

- Ну то добраніч.

Стоячи на ганку під лампою, я дивився, як Генрі поїхав геть. Потім зайшов, піднявся до себе в кімнату та повалився на ліжко у хмільному ступорі.

- Ми в курсі про ваш із Банні обід, - промовив Чарльз.

Я розсміявся. Розмова відбувалася надвечір наступного дня, в неділю. Майже від самого ранку я просидів із «Парменідом».[44 - «Парменід» - один із найскладніших для розуміння діалогів Платона.] Грека й без того вимагала гарування, а тут ще й похмілля, та й читав я вже давненько, так що всі літери геть перетворилися на мішанину, яка не піддавалася розшифруванню, більше схожу на сліди пташок у піску. Ніби в трансі, я витріщався з вікна на коротко стрижений газон, схожий на яскраво-зелене оксамитове сукно, яке на обрії починало жолобитися, наповзаючи на пагорби та вкриваючи їх. Аж раптом унизу я побачив двійнят, що, ніби пара привидів, линули над моріжком. Вихилившись із вікна, я їх погукав. Вони зупинилися, розвернулися, приклавши долоні до очей та примружившись проти надвечірнього сонячного сяйва.

- Привіт, - озвалися вони до мене, і їхні голоси, слабкі та рвані, в один тон підлетіли до мене. - Спускайся.

Тепер ми всі разом гуляли в гаю за університетом, недалеко від миршавого соснового бору, яким поросли підніжжя пагорбів. Я йшов між двійнятами. Вони й справді скидалися на янголів, зі своїм білявим волоссям, розвіяним на вітрі, у білих пуловерах та кросівках. Не можу сказати, чи справді мене було тоді запрошено до них. Незважаючи на свою чемність, вони все одно здавалися настороженими та дещо спантеличеними, ніби я приїхав із далекої країни з чужими ексцентричними звичаями, що вимагали від них обачності, аби не злякати мене чи не образити.

- Звідки ви знаєте? - спитав я в них. - Про обід?

- Бан сьогодні вранці розповів. А Генрі - ще минулого вечора.

- Мені здається, він страшенно тоді розлютився.

- Хіба що на Банні, - знизав плечима Чарльз. - Не на тебе точно.

- Мабуть, вони не дуже турбуються один про одного? Двійнята, здалося, неабияк подивувалися, зачувши це.

- Вони ж давні друзі, - зауважила Камілла.

- Я б навіть сказав, найліпші друзі, - виправив її брат. - Бували часи, коли вони були нерозлийвода в буквальному сенсі слова.

- Мені здалося, вони часто сваряться.

- Звісно, без цього не обходиться, - проказала дівчина, - але ж це не означає, що вони не дружать. Генрі настільки серйозний, наскільки Банні, скажімо так, несерйозний, а тому їм вдається непогано ладнати.

- Еге ж, - підтакнув Чарльз. - L'Allegro та Il Penseroso.[45 - «Радісний» і «Замислений» (1645) - парна ідилічна пастораль англійського поета, літератора, мислителя та політичного діяча Джона Мільтона (1608-1647).] Органічна пара. По-моєму, Банні - єдина людина у світі, здатна розсмішити

Генрі. – Раптом він зупинився й показав кудись удалечину: – Ти там коли-небудь бував? На тому пагорбі – кладовище.

Воно й справді заледве прозирало крізь сосни: рівнинний цвинтар із кривеньким рядком розпоросених надгробків, рахітичних та каріозних, похилених під такими кутами, що навіть справляли враження гарячкового та химерного руху, ніби якась істерична сила, наприклад полтергейст, розкидала їх кількома хвилинами раніше.

– Старе, – відгукнулася Камілла. – З вісімнадцятого століття. Колись там стояло містечко, зі своїм храмом та млином. Від нього лишилися самі тільки підвалини, але насажені його мешканцями сади досі можна роздивитися. Яблука сорту піппін, хімонанти, великоцвітний портулак зараз ростуть там, де колись були будинки. Хтозна, що з ними всіма трапилося. Пошесть. Або, може, пожежа.

– Або могоки, [46 – Могоки, «Хранителі східних дверей» – найсхідніше плем'я Гауденосауні, конфедерації ірокезьких народностей, що колись селилися в долині р. Могок.] – промовив Чарльз. – Обов'язково сходи туди колись. Особливо на кладовище.

– Воно красиве. Особливо під снігом.

Сонце скотилося на вечірній пруг і заливало золотом дерева, що відкидали перед нами на землю видовжені покручені тіні. Ми довго йшли, нічого не говорячи. У повітрі носився вогкий присмак далеких вогнищ із різкими нотками присмеркової прохолоди. Навколо не лунало ані звука, якщо не рахувати рипіння наших черевиків по гравійній доріжці та свистіння вітру у верхівках бору; мене хилило на сон, при цьому боліла голова й ніяк не відпускало загальне враження примарності всього, що відбувається навколо, ніби я блукаю уві сні. Щосекунди я очікував різкого пробудження з головою на купі книжок, якими завалений мій письмовий стіл. Сам і в темній кімнаті.

Раптом Камілла зупинилась і приклала палець до губ. На мертвій деревині, надвое розчакнутій від удару блискавкою, примостилися три велетенські чорні пташини, надто великі для ворон. Я ніколи раніше таких не бачив.

– Круки, – проказав Чарльз.

Ми стояли як укопані й роздивлялися пернатих. Один птах незграбно поскакав до кінця гілки, що рипіла та гойдалася під його вагою, аж доки не змусила стрибуна злетіти. Жваво залопотівши крилами, за ним подались і двійко інших. Птахи зробили коло над галявиною в трикутному шикуванні, відкидаючи три темні тіні на траву.

Чарльз розсміявся:

– Це ж ми трое. Б'юсь об заклад, ми стали свідками справжнього пророцтва по-авгурськи. [47 – Авгури – у Стародавньому Римі жерці-провісники волі богів за польотом птахів.]

– Лихого?

– Про що? – спитав я.

– Не знаю, – відповів Чарльз. – Це Генрі в нас орнітомант. Пташиний вішун.

– Справжній римлянин. Він такий. Він би точно розказав.

Ми повернули додому, і з маківки невисокого пагорбка я вже міг роздивитися непривітні на такій відстані фронтони Монмут-Гаусу. Небо було холодним і порожнім. У сутінках сплив сріблястий, схожий на біле півколо нігтя місяць. Я ще не звик до таких понурих осінніх надвечірків, до прохолоди й ранньої темряви; ночі приходили надто швидко, і тиша, яка западала на луки надвечір, сповнювала мене дивним, тремким сумом. У поганому гуморі я подумав про Монмут-Гаус: його порожні коридори, старі газові пальники та ключ, який відмикає двері в мою кімнату.

– Ще побачимося, – попрощався Чарльз перед парадним входом до корпусу, а його обличчя здалося мені блідим у світлі лампи на ганку.

На відстані я бачив вогні у вікнах ідальні, по всій довжині Трапезної; у вікнах рухалися темні силуети.

– Було прикольно. – Я засунув руки глибше в кишені. – Може, сходимо разом повечереємо?

– Боюся, не вийде. Нам уже час додому.

– А, ну ясно, – я промовив у відповідь, розчарований, але зітхнув із полегшенням. – Тоді якось іншим разом.

– Слухай, а знаєш?... – Камілла глянула на брата. Той насупився.

– Гмм, маєш рацію.

– Ходімо вечеряти до нас, – запропонувала Камілла, скорившись раптовому імпульсу та розвернувшись до мене.

– О ні, – хутко відмовився я.

– Будь ласка.

– Дякую, але не можу. Все насправді гаразд.

– Та ходім, – люб'язно підтримав сестру Чарльз. – Нічим особливим ми тебе не почастиємо, але будемо раді бачити в себе.

Я відчув приплив удачності до нього. Я справді хотів до них піти, дуже хотів.

– Тільки якщо не завдам ніяких клопотів.

– Які там клопоти, – відмахнулася Камілла. – Гайда вже.

Чарльз і Камілла знімали мебльовану квартиру на третьому поверсі будинку в північній частині Гемпдена. За порогом помешкання відвідувачів чекала невелика вітальня, що мала похилі стіни та мансардні вікна. Порожнявий грезет (трояндові візерунки на брунатному тлі, жолуді та дубове листя на яскраво-зеленому), яким були оббиті фотелі та продавлений диван, уже протерся на бильцях. Усе вкривали драні серветочки, потемнілі від часу. На полиці понад каміном (що, як пізніше з'ясувалося, перебував у неробочому стані) виблискувала пара кришталевих канделябрів та кілька тарелів із полірованого срібного сервізу. І хоча квартиру аж ніяк не можна було назвати неприбраною, все ж таки її стан був недалекоим від цього визначення. На всіх можливих поверхнях горами лежали книжки; столи захарашені паперами, попільничками, пляшками віскі, коробками з-під цукерок; парасольки та калози ускладнювали прохід вузьким коридорчиком. У

кімнаті Чарльза речі були розкидані по килимку, а строкатий вузол краваток висів на дверях шафи; туалетний столик Камілли ховався під порожніми чайними чашечками, автоматичними перами, що протікали, зав'язалими чорнобривцями та склянкою води. У підніжжі ліжка спочивав недорозкладений пасьянс «солітер». Планування квартири дивувало: де-не-де виринали несподівані вікна або коридорчики, які нікуди не вели, присадкуваті двері, крізь які треба було заходити пригнувшись, і куди б я не поглянув, обов'язково мої очі натрапляли на якусь чудасію: старий діапроектор-стереоптикон[48 - Стереоптикон - різновид проектора («чарівного ліхтаря») для демонстрації зображень із прозорого плівкового носія, що має дві лінзи, розташовані одна над одною.] (пальмові проспекти примарної Ніцци, що зникали в сепієвій далечині), вістря стріл у вкритій пилом коробці, папороть «оленячі роги», пташиний кістяк.

Чарльз пішов на кухню й заходився гуркотіти там тумбочками. Камілла організувала мені випити, наливши ірландського віскі з пляшки, що вінчала стос часописів National Geographic.

- Ти бував на бітумних озерах Ла Бреа? - прозаїчно поцікавилася вона.

- Ні, - відповів я, безпорадний і спантеличений, уп'явшись очима в чарку.

- Чарльзе, уявляєш, - прокричала вона на кухню, - людина живе в Каліфорнії й ніколи не була на бітумних озерах Ла Бреа!

У проході з'явився Чарльз, котрий витирав руки об рушник:

- Що, справді? - наче дитина, подивувався він. - А чому?

- Не знаю.

- Але ж там так цікаво. Справді, тільки подумай про це.

- У тебе багато знайомих у Каліфорнії? - питала далі Камілла.

- Ні.

- Але ж ти знаєш Джуді Пуві?

Я сильно здивувався: звідки їй відомо?

- Ми не дружимо, - відказав я.

- І я з нею теж. Торік вона шпурнула мені в обличчя пиво.

- Чув про це, - розсміявся я, але Камілла не всміхнулася.

- Не вір усьому, що чуєш, - зауважила вона, відсorbуючи віскі. - Ти знаєш Клоука Рейберна?

Я чув про такого. У Гемпдені всі каліфорнійці, переважно родом із Сан-Франциско чи Лос-Анджелеса, гуртувалися в одній модній тусовці, і вона крутилася навколо Клоука Рейберна, усі ці знуджені посмішки, сонні очі та сигарети. Дівчата з Лос-Анджелеса, із Джуді Пуві включно, були йому фанатично віддані. Під час різних гулянок саме таких, як Рейберн, можна зазвичай заскочити в чоловічому туалеті за нюханням коксу біля раковини.

- Вони товаришують із Банні.

- Як це так? - подивувався я.

- Перед коледжем училися разом. У школі святого Єремії в Пенсильванії, - Чарльз добряче хильнув зі своєї чарки. - Ці прогресивні школи, їм до вподоби важкі учні, аутсайтери. Після першого курсу Клоук перевівся сюди з якогось універу в Колорадо. Ходив там кататися на лижах щодня, а тому завалив усі предмети. Гемпден - останнє місце на Землі...

- Для найгірших людей на Землі, - закінчила замість нього Камілла, розсміявшись.

- Та ну, - протягнув я.

- По-своєму це таки правда, - заявив Чарльз. - Половина тутешніх студентів навчаються тут, бо деінде просто не пройшли б. При цьому я не кажу, що Гемпден поганий, він чудовий. Можливо, саме через це. От візьми, скажімо, Генрі. Якби його не прийняли б у Гемпден, то він би, мабуть, узагалі ніде не вчився.

- Неймовірно.

- Це звучить безглуздо, але він недовчився в школі два класи; ну а скільки універів, по-твоему, згодилися б прийняти до себе невдаху, що вилетів зі старшої школи? Потім - обов'язкове тестування. Генрі відмовився його складати. Може, він би й потрапив у верхню частину рейтингу абітурієнтів, але в нього якесь естетичне неприйняття цієї тестової системи. Можеш собі уявити, ким він виглядав в очах приймальних комісій? - Чарльз зробив іще один ковток. - Ну а як ти тут опинився?

Вираз його очей неможливо було прочитати.

- Програма сподобалася.

- Гадаю, для нашої приймальної комісії це неабиякий раціональний аргумент.

Мені бракувало склянки з водою. У кімнаті стало спекотно, у горлі пересохло, а віскі лишало жакливий присмак, хоча саме віскі якраз виявилось непоганим. Насправді воно було добрим, просто в мене все ще тривало похмілля, я не їв цілий день, і мене вмиль стало нудити. У двері стукнули один раз, а потім аж загрюкотіли. Не кажучи ані слова, Чарльз допив своє віскі до дна й відступив на кухню, а Камілла рушила відчиняти двері.

Навіть крізь шпарину ледь прочинених дверей я помітив блиск дрібних круглих окулярів. Прозвучало лунке «привіт» хором, і ось вони ввійшли: Генрі, Банні, що тримав паперовий пакет з універмагу, та величний у своєму довгому чорному пальті Френсіс - він, у рукавичках, тримав за шийку пляшку шампанського. Зайшовши останнім, він нахилився поцілувати Каміллу - не в щок, а в губи, - гучно та смачно при цьому причмокнувши.

- Привіт, серденько, - промовив він. - Ми так вдало помилилися. Я приніс шампань, а Банні прителіпався зі стаутом, тож можна буде забабахати «чорно-рудий» коктейль. Що в нас сьогодні на вечерю?

Я підвівся.

На якусь частку секунди всі замовкли. А потім Банні тицьнув свій паперовий пакет Генрі й підійшов потиснути мені руку:

- Ну-ну. Тільки погляньте, це ж мій співучасник злочину! - показав він. - То ти не проти ще раз потрапезувати разом, еге ж?

Він поплескав мене по спині й заторохтів. Мене кинуло в жар, стало млюсно. Мій погляд бігав по кімнаті. Френсіс говорив до Камілли. Генрі, усе ще біля дверей, ледве кивнув мені й майже непомітно всміхнувся.

- Пробач, - сказав я Банні, - я відійду на хвилинку.

Кухня, до якої я втік, навіювала думки про будинок старої людини, її червоний лінолеум геть зачовгали ногами, а двері (згідно з духом усього помешкання) вели на дах. Я налив собі склянку води з-під крана і вдув її за один ковток - як воно буває в таких випадках, надто швидко й надто багато. Чарльз біля відкритої духовки штрикав виделкою в баранячі реберця.

У шостому класі мені довелося побувати на екскурсії по м'ясокомбінату, і з того часу від м'ясних продуктів я переважно крутив носом; запах баранини мене не спокусив би й у набагато ліпших обставинах, а враховуючи мій нинішній стан, він узагалі здавався особливо відразливим. Двері на дах підпирав кухонний стілець, і з-за проіржавілого дверного полотна свистів протяг. Я ще раз наповнив склянку й підійшов до дверей ближче. «Вдихай глибоко, - думав я, - свіже повітря - це твій шанс...» Чарльз опік палець, вилаявся і грюкнув кришкою духовки. І, здається, не очікував побачити мене тут, у себе за спиною.

- О, привітулі, - промовив він. - Щось сталося? Тобі освіжити чарку?

- Ні, дякую.

Він зазирнув у мій посуд.

- Що тут у тебе? Джин? Де ти його викопав?

На кухню зайшов Генрі.

- У вас не знайдеться таблетки аспірину?

- Ось тут. Тобі налити чого-небудь?

Генрі вкинув пару пігулок у жменю, дістав ще кілька загадкових капсул із кишені й запив усе це склянкою віскі, яку йому запропонував Чарльз. Пляшечку з аспірином він залишив на буфеті, то я крадькома спробував і собі витрусити пару штук. Але це не пройшло повз увагу Генрі.

- Тобі зле? - по-доброму поцікавився він.

- Та просто голова розболілася, - відповів я йому.

- Сподіваюся, вона ж хоч не мучить тебе регулярно?

- Що? - встряв у розмову Чарльз. - Тут усі занедужали?

- Чому тут усі зібралися? - ображено озвався до нас із коридору лункий голос Банні. - Коли ми вже сядемо їсти?

- Зажди, Бане, ще хвилинка.

Коркоран неквапом зайшов на кухню й зазирнув через плече Чарльза, розглядаючи тацю з реберцями, які той тільки-но зняв із ґратки.

- Здається, вже готові, - промовив він, потягся по крихітний шматочок, узяв його за кісточку й заходився обгризати.

- Банні, не треба, я тебе прошу, - проказав Чарльз. - А то решті потім не вистачить.

- Ви ж мене голодом морите, - з повним ротом проплямкав Банні. - Я аж заслаб.

- То погризеш після всіх кісточки, - грубо відказав йому Генрі.

- Стули пашеку.

- Бане, справді, ну хоч хвилинку почекай, га? - не здавався Чарльз.

- Окей, - погодився Коркоран, але в ту ж мить поцупив іще одне реберце, коли Чарльз повернувся до нього спиною. По руці збігла цівочка рожевуватого соку й зникла десь у манжеті.

Я, мабуть, не сказав би, що вечеря не вдалась, але й пройшла вона не надто добре. Хоча я не зробив нічого тупого та не бовкнув нічого зайвого, все одно почувався забутим усіма та роздратованим. Я мало говорив і ще менше ів. Більшість діалогів крутилися навколо подій, у сутність яких мене ніхто не втаємничував, і навіть вставні репліки Чарльза, якими той намагався пояснити ті чи інші речі, не стали аж надто помічними. Генрі з Френсісом нескінченно сперечалися про відстань, на якій стояли солдати в шикуванні легіону: пліч-о-пліч (як стверджував Френсіс) чи за три-чотири фути один від одного (на думку Генрі). Ця дискусія спричинила ще довшу, нуднішу й ще менш зрозумілу мені суперечку про первісний хаос за Гесіодом, [49 - Гесіод (VIII-VII ст. до н. е.) - давньогрецький поет, автор епічної поеми про появу світу й народження богів «Теогонія» та дидактичного твору «Роботи й дні».] який варто вважати просто порожнечою чи хаосом у сучасному розумінні. Камілла поставила Жозефіну Бейкер, [50 - Жозефіна Бейкер, при народженні Фріда Джозефін Мак-Дональд (1906-1975) - американка з походження, французька темношкіра виконавиця, ведета (акторка кабаре).] а Банні зжував мою порцію м'яса.

Я рано від них пішов. Френсіс і Генрі обидва пропонували підкинути мене додому, але чогось мені від цієї пропозиції стало тільки гірше. Я відповів, що хотів би прогулятися пішки, подякував і, посміхаючись, не розвертаючись до них спиною, вибрався із квартири в якомусь ошалілому стані, розпашілий від колективного погляду, сповненого прохолодної допитливої опіки.

Іти до студмістечка було недовго, хвилин п'ятнадцять, але надворі ставало холодно, голова продовжувала боліти, а весь вечір оселив у мені гострі відчуття неадекватності та провалу, що дужчали з кожним наступним кроком. Я безжально ганяв події вечора туди й назад, прокручував у голові, намагаючись пригадати конкретні слова, промовисті інтонації й тонкі образи чи вияви доброти, які я міг не помітити, і мій розум - цілком охоче - підкидав одну перекручену картинку за іншою.

Я повернувся до себе й побачив, що кімната вся якась срібляста й чужа від місячного сяйва, вікно й досі навстіж відчинене, а мій «Парменід» лежить на столі, розгорнутий на тій сторінці, де я закінчив його читати; поруч стояла недопита прочахла кава в одноразовій пластанці, придбана в буфеті внизу. У кімнаті відчувався холод, але вікно я не зачиняв. Натомість упав у постіль, не знімаючи черевиків і не вмикаючи світла.

Лежачи на боці, я не зводив очей із калюжки білого місячного світла на дерев'яній підлозі, а вітер шарпав завіси, довгі та бліді, немов привиди.

Наче невидима рука намагалася дістатися крізь них до «Парменіда» й шаруділа його сторінками туди-сюди.

Я збирався поспати лише кілька годин, але схопився тільки наступного ранку й побачив, що вся кімната залита сонячним промінням, а годинник показує за п'ять дев'яту. Не поголившись, не розчесавшись і навіть не перевдягнувшись після вчорашнього вечора, я схопив зошит із грецького писемного мовлення, словник Лідделла – Скотта й побіг на заняття до Джуліана.

Якщо не рахувати його самого – Джуліан завжди показово спізнювався на кілька хвилин, – то всі вже давно зібралися. Ще в коридорі я чув їхню розмову, та варто було відчинити двері, як вони замовкли й подивилися на мене.

Якусь мить панувала абсолютна мовчанка, ніхто мені нічого не казав. І потім привітався Генрі:

– Доброго ранку.

– Доброго ранку, – відповів я. У ясному північному світлі вони всі мали свіжий вигляд людей, що добре відпочили й тепер дивувалися з моєї подоби; не зводили своїх прискіпливих поглядів, під якими я сором'язливо провів рукою по скуйовдженій чуприні.

– Друже, у мене враження, що ти сьогодні так і не привітався з бритвою, – звернувся до мене Банні. – Таке враження...

Тут відчинилися двері й зайшов Джуліан.

Того дня в нас виявилось справді багато аудиторної роботи, особливо в мене, бо відставав я від решти безбожно; по вівторках і четвергах можна було розслаблятися на парах із літератури чи філософії, але в усі інші дні тижня ми гарували над грецькою граматикою та письмом, що переважно становили неприховано тяжку до знесення працю, якою зараз – значно старший і не такий старанний – я вже навряд чи змусив би себе займатися. Турбот мені було не позичати й крім тієї прохолодності, що знову, схоже, заразила моїх одногрупників, морозного духу солідарності, байдужих поглядів, якими вони, здавалося, просвердлювали мене наскрізь. Вони були вже розімкнули свій стрункий шерег, щоби прийняти мене до свого товариства, але зараз цієї прогалини для мене знову ніяк не розгледіти; складалося враження, немовби я повернувся в ту саму точку, з якої починав.

По обіді я збирався поговорити із Джуліаном під приводом перезарахування вже зароблених оцінок, але насправді мав на меті зовсім інше. Як грім із ясного неба я раптом збагнув, що моє рішення покинути все на світі заради греки – гарячкова афера, до якої я вдався з абсолютно нерациональних причин. Хіба я думав головою? Мені подобалася грецька мова, і мені подобався Джуліан, та мені навряд чи подобалися його учні, і хай там як, але я не впевнений, що хочу провести всі свої університетські роки та життя по тому, розглядаючи картинки з потрошеними [51 – Тип статуї статичного юнака-атлета, типовий для архаїчного періоду розвитку давньогрецької скульптури.] та обдумуючи грецькі частки. Два роки тому я вже зробив одне таке нерозважливе рішення, яке кинуло мене в кошмарний вир із хлороформованих кроликів та щоденних відряджень у морг, що тривав цілі дванадцять місяців і від якого я ледве втік. Нинішня ситуація не

настільки погана, якщо з дрожем пригадати стару зоологічну лабораторію о восьмій ранку та посмикування банок із поросячими ембріонами, повторював я собі, не настільки погана. Та все одно я не міг спекатися думки про велику помилку, а про запис на старі предмети чи чергову зміну консультанта так пізно в семестрі навіть не могло бути мови.

Мабуть, я вибрався тоді до Джуліана для того, щоб освіжити свою заслаблу впевненість, а в моїх сподіваннях він мав відродити в мені почуття, які з'явилися в той перший день. І я глибоко переконаний, що йому б це вдалося, якби я тоді потрапив до нього на прийом. Але так сталося, що ми з ним так і не поговорили. Потрапивши на сходовий майданчик недалеко від його кабінету, я раптом почув голоси в холі й зупинився.

Джуліан розмовляв із Генрі. Жоден із них не почув, як я піднімався сходами. Генрі саме збирався йти; Джуліан стояв у відчинених дверях. Він супився й виглядав дуже серйозним, ніби вони обговорювали надзвичайно важливу справу. Мое марнославство – а радше параноя – взяло гору, і я припустив, що міг бути предметом їхньої розмови, а тому підкрався ближче й настільки далеко зазирнув за поворот у коридор, наскільки міг ризикнути.

Джуліан саме завершував свою тираду. Він відвернувся на якусь мить, а потім закусив нижню губу й поглянув на хлопця.

Тепер говорив Генрі. Тихо, але роздільно, з притиском.

– То мені варто зробити як належить?

На мій подив, Джуліан узяв обидві руки Генрі у свої:

– Тобі завжди варто робити як належить, і тільки так, – проказав він.

«Що, – подумалося мені, – в біса, тут відбувається?» Я стовбичив на верхній сходинці, намагаючись не подати ані звуку, пристрасно бажаючи зникнути, перш ніж вони побачать мене, але боявся поворухнутися.

На мое велике-превелике зачудування, Генрі нахилився й швидко, по-діловому поцілував Джуліана в щоку. Потім зібрався вже йти, але в якийсь момент розвернувся кинути щось наостанок, і в цю мить я щонайтіхіше скрався сходами вниз, збившись на біг, коли дістався другого сходового майданчика та опинився за межами їх чутності.

Наступний тиждень видався напрочуд усамітненим та сюрреалістичним. Жовтіло листя, багато дощило і рано темнішало, у МонмутГаусі народ збирався внизу біля каміна, у якому палали дрова, тихо крадені поночі у викладацькому корпусі, розпивав теплий сидр та грів ноги в панчохах. Але я тільки ходив на заняття й назад до своєї кімнати, обминаючи ці затишні сцени при вогнищі та заледве говорячи з будь-ким, навіть із найбільш товариськими знайомими, хто постійно припрошував мене на спільні гуртожитські забави.

Гадаю тепер, коли притупилося відчуття новизни: я страждав на легку форму депресії від цілковитої чужості місця, в якому опинився, – дивна країна з дивних звичаїв людьми та непередбачуваною погодою. Мені здавалося, я занедужав, хоча зараз думаю, що це навряд чи було так; я просто постійно мерз і не міг спати, інколи засинаючи вночі всього на годину-дві.

Не існує нічого самотнішого або бентежнішого від безсоння. Я проводив ночі до четвертої ранку за грецькими книжками, доки очі не починали

горіти, а в голові паморочилося, допоки єдиним світлим вікном у всьому Монмут-Гаусі не лишалося мое. Коли я вже не міг зосереджуватися на грецькій мові і її алфавіт перетворювався на незв'язні зображення трикутників та вил, я брався за «Великого Гетсбі». Це одна з моїх улюблених книжок, і я взяв її на абонементі, сподіваючись, що вона підніме мені настрій; звичайно ж, від неї мені тільки стало гірше, адже у своєму журливому стані я нічого в ній не зміг роздивитися, окрім тих моментів, що їх потлумачив винятково як певні трагічні подібності між Гетсбі й собою.

- Я - борець, - казала мені дівчина на вечірці.

Вона була білява, засмагла й надто висока (практично мого зросту), і навіть без зайвих розпитувань я вже знав, що вона з Каліфорнії. Мабуть, це щось у її голосі, у її шкірі, рудій, укритій ластовинням і туго напнутій на кошавих ключицях і ще більш кошавих ребрах - яким би не зарадили перса хай якого розміру, - що постали переді мною в лакуні її корсету від Gaultier. Про те, що це саме Gaultier, я дізнався з її власних слів, якими вона поміж ділом проходила. Як на мене ж, то це був звичайнісінький гідрокостюм із грубо приточеною до нього спереду шнурівкою.

Вона намагалася перекикувати музику:

- Можна сказати, що мені важко живеться, із цією травмою й усім таким. - Я вже чув її історію. Порвані сухожилля. Прощання зі світом танців. Перехід у мистецтво перформансу. - Але, мабуть, у мене надто сильне самовідчуття, розуміння власних потреб. Звісно, мені важливі інші люди, але я домагаюся від них того, що потрібне мені, розумієш?

Її голос деренчав типовим каліфорнійським стакато, до якого ми вдаємося, коли надто стараємося вдавати із себе нью-йоркців, але й не був позбавлений лідерської жвавості представника «Золотого штату». Така собі «Чирлідерка проклятих». Здавалася гарненькою, причмеленою, пустопорожньою й такою, котра вдома не визнала б мене гідним навіть погляду. Зате зараз, усвідомив я, вона намагалася мене заарканити. У Вермонті я ще ні з ким не переспав, якщо не рахувати однієї маленької рудоволоски, з якою ми познайомилися на першій же вечірці в універсі. Пізніше мені хтось розповів, що вона - спадкоємиця одного паперового магната з Середнього Заходу. І тепер я уникав її поглядів, варто було нам десь перетнутися. (Джентльменський вихід із ситуації, як жартували мої одногрупники.)

- Сигарету? - прокричав я цій.

- Не паля.

- Я теж. Тільки на вечірках. Вона розсміялася.

- Аякже, тоді давай, - прогорлала вона мені на вухо. - Ти ж, мабуть, не знаєш, у кого б розжитися косячком?

Поки я для неї прикурював, хтось мене тицьнув ліктем у спину, і я похилився вперед. Музика гуркотіла до божевільня, люди танцювали, пиво хлюпало на підлогу, а в барі тирлувалося буйне товариство. У моїх очах це поставало всього лиш дантовим тлумом людей на танцмайданчику та хмарою диму, що заслав стелю, та попри це у світлі, яке лилося в темряву з коридору, можна було роздивитися то перекинуту склянку, то широкі напонажені уста, пойняті сміхом.

Як і всі гулянки, ця викликала огиду й тільки ставала гіршою (я був упевнений, що першокурсники вже блювали, стоячи у відчайдушних чергах до туалету), але ж вечір п'ятниці, я весь тиждень просидів за книжками й мені було байдуже. Тут не буває жодних моїх грецьких однокурсників. Відвідавши всі п'ятничні вечірки з часу вступу до Гемпдену, я знав, що вони їх цурались, а тому тікали, немов од «чорної смерті».[52 - «Чорна смерть» - пандемія бубонної чуми, що уразила Старий світ у 1346-1353 рр.]

- Дякую, - проказала дівчина. Вона пробралася ближче до сходів, де все здавалося набагато тихішим. Тепер можна було спілкуватися без криків, але я випив шість чарок горілки з тоніком, тому не знав, що їй сказати, і навіть не міг пригадати, як її звуть.

- Е-е, який у тебе профіль? - нарешті я спромігся запитати п'яним голосом.

Вона всміхнулася.

- Мистецтво перформансу. Ти вже питав.

- Пробач. Вилетіло з голови.

Вона обвела мене критичним оком.

- Тобі треба розслабитися. Поглянь на свої руки. Ти дуже напружений.

- Більше розслабитися не вийде, - досить щиро відповів я.

Вона зиркнула на мене, і в її очах засвітився вогник. Вона мене впізнала.

- Та я ж тебе знаю, - вона перевела погляд на мій піджак і краватку з мисливцями на оленів. - Джуді мені все про тебе розповідала. Ти новенький, що вчить грецьку мову разом із тими психами.

- Джуді? І що вона тобі наплела про мене?

Дівчина знехтувала моїм запитанням.

- Ти там із ними обережніше, - правила вона далі. - Я чула дуже дивні речі про цих людей.

- Наприклад?

- Ну, наприклад те, що вони, блядь, дияволопоклонники.

- У давніх греків не було поняття про диявола, - педантично зауважив я.

- Ну а я чула зовсім інше.

- То й що? Ти помилилася.

- Це ще не все. Я й багато іншої такої фігні чула.

- Що ж іще? Вона змовчала.

- Хто тобі про це розказав? Джуді?

- Ні.

- А хто?

- Сет Гартрелл, - відказала вона, ніби це щось мало означати. Але так сталося, що Гартрелла я знав. Поганий маляр і лихий пліткар, словниковий запас якого переважно складався з матюків, гортанних дієслів і слова «постмодернізм».

- Ота свиня? - уточнив я. - Ви знайомі? У її погляді прозирнули іскорки ворожнечі.

- Ми дружимо з Сетом Гартреллом.

Я їй справді сильно перепив.

- По-чесному? - промовив я. - Ну то розкажи мені, звідки в його дівчини беруться ліхтарі під очима? Він і справді сить на свої картини, як Джексон Поллок?[53 - Пол Джексон Поллок (1912-1956) - відомий американський художник, один із головних представників абстрактного мистецтва: він розстеляв полотно на підлозі й бризкав на нього фарбою, домагаючись несподіваних ефектів.]

- Сет, - холодно заявила вона, - справжній геній.

- Та невже? Знач', він ще й майстерний облудник, правда?

- Він дивовижний маляр. Я хотіла сказати, концептуальний. Так говорять усі на мистецькому.

- Що ж, коли вже геть усі про це говорять, то, мабуть, це правда.

- Сет багатьом не подобається, - тепер злилася вже вона. - Здається, просто йому всі заздять.

Тут чиясь рука потягла мене за лікоть. Я висмикнув її. Із моїм щастям це могла виявитися тільки Джуді Пуві, котра обов'язково намагалася мене розкочегарити щоп'ятниці приблизно в цей час. Але хтось не здавався їй цього разу смикав набагато сильніше та наполегливіше. Я розвернувся, роздратований, і мало не впав на білявку. Це була Камілла. Спершу я бачив тільки її очі кольору заліза: осяйні, спантеличені, яскраві в темному світлі, що линуло з бару.

- Привіт, - промовила вона. Я витріщився на неї.

- При-ві-і-іт, - відповів я, намагаючись здаватися байдужим, але радісний та все одно усміхнений. - Як справи? Що ти тут робиш? Тебе похастувати?

- Ти зайнятий? - спитала вона.

Думати було важко. Дуже відволікали золотисті кучерики біля її скронь.

- Ні-ні, абсолютно вільний. - Я намагався не дивитися їй в очі, натомість роздивлявся цю дивовижну частину її лоба.

- Якщо ти зайнятий, то так і скажи, - впівголоса проказала вона, зазираючи мені через плече. - Не хотілось би тебе ні від чого відволікати.

Ну, звичайно: міс Gaultier. Я обернувся, практично в очікуванні на якийсь її в'ідливий коментар, але вона вже втратила інтерес до мене й експресивно гомоніла з кимось іншим.

- Ні, - відповів я. - Я абсолютно вільний.

- Поїдеш із нами за місто на вихідні?

- Що?

- Відправлення прямо зараз. Їдемо ми з Френсісом. У нього є будинок у годині звідси.

Я був п'яний як чіп. В іншому разі одним кивком голови та слухняним і мовчазним слідуванням за Каміллою без жодного питання тоді не обійшлося б.

Щоб дістатися дверей, треба було пройти через танцмайданчик: піт, жар, мерехтливі різдвяні гірлянди, жахлива тиснява. Коли ми нарешті вибрались надвір, то ніби пірнули в тиху воду прохолодного ставка. Крізь зачинені вікна приглушено лунав вереск і гупала вульгарна музика.

- Господи, - промовила Камілла, - наче в пеклі побувала. Там же всередині все обб'ювано.

Ріниста доріжка сріблилася в місячному сяйві. У тіні дерев нас чекав Френсіс, і коли помітив, то різко вискочив на освітлену стежину:

- У-у-у! - спробував він нас налякати.

Ми обоє відстрибнули. Френсіс тонкогубо всміхнувся, і промінчики місяця відбилися в скельцях його шахрайського пенсне. З ніздрів у нього йшов сигаретний дим.

- Привіт! - озвався він до мене й перевів погляд на Каміллу. - Мені здавалося, ти втечеш.

- Чому ти не пішов разом зі мною?

- Бо не схотів. І радий тому, адже побачив тут дещо цікавеньке.

- Наприклад?

- Наприклад, кількох охоронців, що на ношах винесли дівчину, і напад чорного собаки на кількох хіпі. - Він розреготався, підкинув ключі від машини і дзвінко їх зловив. - Ви готові?

Він водив кабріолет, старенький «мустанг», і всю дорогу за місто ми їхали з відкритим верхом, утрюх на передньому сидінні. Хоч як дивно, але в кабріолеті я подорожував уперше, ще більш дивне те, що я примудрився заснути по дорозі, коли імпульс подій, що розгорталися навколо, та нерви не повинні були дозволити мені заснути. Та я спав, приклавшись щокою до шкіряної оббивки дверей, адже взнаки нарешті дався тиждень безсоння, і шість чарок горілки з тоніком дали в голову, ніби алкоголь у мене влили внутрішньовенно. Поїздки я практично не запам'ятав. Френсіс особливо не гнав: він водив охайно, на відміну від Генрі, котрий нерозважливо літав по дорогах, до того ж не вирізняючись добрим зором. Нічний вітер у чуприні, їхня нерозбірлива бесіда, пісні по радіо - все перемішалось і затуманилось у моїх снах. Здавалося, ми тільки від'їхали, як раптом я відзначив тишу навколо й руку Камілли на плечі.

- Прокидайся. Ми на місці.

Як слід не прочунавши, усе ще вві сні, я не міг зрозуміти, де опинився, і помотав головою, намагаючись вирівнятися в кріслі. По щоці текла слина, і я стер її тильним боком долоні.

– Прийшов до тяти?

– Так, – збрехав я. Навколо було хоч в око стрель, нічого не роздивитися. Врешті мої пальці натрапили на дверну ручку, і тільки коли я вилазив із машини, з-за хмари вигулькнув місяць і стало видно будинок. Він був неперевершений. Його чорнильний силует із маленькими баштами, шпичаками та «вдовиним майданчиком»[54 – «Вдовиний майданчик» (англ. widow 's walk) – піднята над дахом приватного будинку оглядова платформа з поручнями.] на даху різко проступав на тлі неба.

– Боже! – вирвалося в мене.

Френсіс стояв поруч, але я його не помічав, аж доки він не заговорив. Від близькості його голосу я аж підскочив.

– Уночі його насправді складно роздивитися.

– То він твій?

Він розсміявся.

– Ні. Належить моїй тітці. Він для неї завеликий, але продавати відмовляється. Вона з моїми кузенами гостює тут улітку, а протягом решти року в домі буває лише сторож.

У вестибюлі панував солодкуватий несвіжий запах і підсліпуватий морок, так що здавалося, ніби він освітлюється старими газовими лампами. На стінах розкинулося павутиння тіней від пальм у горщиках, а стелі зринали на таку висоту, що в мене від наших спотворених тіней, які тікали вгору, паморочилося в голові. У глибині будинку хтось грав на фортепіано. У глибокій перспективі десь попереду щезали ряди понурих фотографій та портретів у золочених рамах, що прикрашали стіни цього переднього покою.

– Тут страхотливо тхне, – пояснив Френсіс. – Тому завтра, якщо випогодиться, ми все це провітriamo. У Банні від цього пороку може розігратися напад астми... А це моя прабабуся, – Абернаті пальцем тицьнув у світлину, яка, він помітив, привабила мою увагу. – Поруч із нею – рідний брат. Сердега сів на «Титанік». Його тенісну ракетку виловили в Північній Атлантиці через три тижні.

– Гайда подивисься на бібліотеку, – промовила Камілла.

Коли ми йшли коридором, то Френсіс ступав за нами. Повз нас пропливло кілька кімнат, де я б волів затриматись, а натомість лиш побачив їх краєчком ока: лимонно-жовта вітальня з позолоченими дзеркалами та жирандолями й темна від червоного дерева ідальня. Музика стала гучнішою; здається, грала одна з прелюдій Шопена.

У бібліотеці мені просто перехопило подих, і я одразу зупинився як укопаний. Книжкові шафи із зашклюденими дверцятами, готичні панелі, що тягнулися аж до фресок та ліпних медальйонів на стелі, яка сягала п'ятиметрової висоти. У глибині кімнати виднілися мармуровий камін завбільшки з чийсь гробницю та газова люстра з підвішеними до неї призмочками, кришталежими намистинами та мерехтливими вогниками.

А ще – рояль. На ньому грав Чарльз, поруч із яким на сусідньому сидінні стояла чарка віскі. Хлопець уже був дещо напідпитку й Шопена виконував

змазано та швидко, ноти сонно перетікали одна в одну. Легіт ворушив важкі, побиті шашелем гардини з оксамиту та куйовдив кучері піаніста.

- А дідько б вас усіх забрав! - вирвалося в мене.

Мелодія раптово ввірвалася, і Чарльз підвів погляд.

- Ось і ти, - проказав він. - Ти дуже спізнився. Банні вже дрихне.

- А де Генрі? - поцікавився Френсіс.

- Працює. Перед сном, можливо, спуститься до нас.

Камілла підійшла до рояля й відсюрбнула з посудини Чарльза.

- Я б радила поглянути на всі ці книжки, - звернулася вона до мене. - Тут є навіть перше видання «Айвенго».

- Боюся, його вже встигли продати, - виправив її Френсіс, умостившись у шкіряному фотелі та прикуривши сигарету. - Одну-дві цікаві речі тут ще можна викопати, але переважно це суцільна Марі Кореллі та стареньке читиво для підлітків про «Хлопців Роверів».[55 - Марі Кореллі, справжнє ім'я Мері Мак-Кей (1855-1924) - англійська письменниця, містик. «Хлопці Ровери» - великий цикл підліткових книг Артура Вінфілда (справжнє ім'я Едвард Стрейтмаер, 1862-1930) про життя й пригоди братів Роверів, курсантів військового училища.]

Я підійшов до полиць. Щось під заголовком «Лондон»[56 - «(Про) Лондон» («Of London», 1790) - це опис визначних місць Лондона, складений валлійським природознавцем, мандрівником, письменником та антикваром Томасом Пеннантом (1726-1726).] авторства когось із прізвиськом Пеннант, шість томів у червоних палітурках - масивні книжки по півметра заввишки. Поряд із ними - «Клубна історія Лондона», не менш замашненький багатотомник, у блідих обкладинках із телячої шкіри. Лібрето «Пензанських піратів». Незліченні випуски «Двійнят Боббісі». «Маріно Фальєро» Байрона, обплетена в чорну шкіру й датована 1821 роком, цифри якого зобразили золотим тисненням на корінці.

- Пригощайся, налий собі, що хочеш, - Чарльз звернувся до Камілли.

- Собі не хочу. Краще відіп'ю в тебе.

Однією рукою брат передав сестрі чарку, а другою провів рукою сюди-туди по клавішах, виконавши якусь складну гаму.

- Зіграєш що-небудь? - запропонував я. Чарльз закотив очі.

- Годі, не ламайся, - підтримала мене Камілла.

- Ні.

- Ой, та він просто не ладен зіграти нічого справжнього, - співчутливо впівголоса прокоментував Френсіс. Чарльз зробив ковток зі склянки, пробіг іще одну октаву, протарабанивши незв'язні трелі пальцями правої руки. А потім віддав свою випивку Камілли, звільнивши таким чином ліву руку, сів по-людськи за рояль, і фібриляція перетворилася на вступні акорди якогось регтайму Скотта Джоппліна.[57 - Скотт Джопплін (бл. 1867/68 - 1917) - темношкірий американський композитор і піаніст, прозваний «королем регтайму» - синкопованої танцювальної музики, що вважається одним із прямих попередників джазу.]

Він грав собі на втіху, закасавши рукави, усміхаючись під носа, видобуваючи дзвінкі ноти низьких та високих діапазонів із вправними синкопами чечіточника, котрий збігає вгору сходами в одній із постановок Цигфельда.[58 – Флоренц Едвард «Фло» Цигфельд-мол. (1867-1932) – бродвейський імпресаріо, відомий циклом складних у технічному плані постановок «Кабаре Цигфельда» з громіздкими декораціями, обов'язковим елементом яких часто ставали спіральні сходи.] Поруч на дзиглику Камілла розпливлася в усмішці до мене. Трохи спантеличений, я їй відповів взаємністю. Навіть зараз, коли лунала мелодія, високо під стелею народжувалося примарне відлуння, що перетворювало ці відчайдушні веселощі на якусь подобу спогадів, спогадів про речі, яких я ніколи не знав. Чарльстони на крилах біпланів під час їхнього лету. Гулянки на кораблях, що тонуть; булькання крижаної води, стоячи по пояс у якій грає оркестр і випилює на струнних інструментах останній хоробрий приспів «Auld Lang Syne»:[59 – «Auld Lang Syne» (досл. шотл. «дуже давно») – поезія шотландського поета Роберта Бернса (1759-1796), складена 1788 р. на основі народної пісні, під мотив якої й виконується в наші дні. Її приспів тут наведено за перекладом М. Лукаша.] «Так вип'єм, друже мій старий, за молоді літа, іще раз, друже мій, налий за молоді літа!» Насправді тієї ночі, коли затонув «Титанік», співали вони геть не «Молоді літа», а гімни. Багато гімнів. Католицький священник читає «Богородице Діво». І салон першого класу, що, до речі, дуже скидався на цю кімнату: темне дерево, пальми в діжках, рожеві шовкові абажури з неспокійною оторочкою. Я справді тоді перепив. Мене перехнябило в кріслі, за бильця якого довелося міцно вхопитися («Богородице Діво, радуйся, Благодатна Маріє!»), і навіть підлога йшла ходором, ніби палуба аварійного корабля; я боявся, що ми всі, і навіть рояль, от-от покотимося з істеричним завиванням в якийсь із кінців бібліотеки.

На сходах почулися кроки. Це, примруживши очі, невпевненою ходкою спускався Банні з розкуйовдженим волоссям та в піжамі.

– Що, в біса, коїться? – запитав він. – Ви мене розбудили.

Але на його слова ніхто не зважав, тому він зрештою налив собі випити й босяка подибав назад у спальню на другому поверсі.

Сортування спогадів за хронологічним принципом – цікава штука. До тих перших вихідних за містом пам'ять про події тієї осені віддалена та оповита туманом, від цього ж моменту спомини немовби набувають різкості й потрапляють у чіткий та захопливий фокус. Від того дня, позіхаючи та потягаючись, починають оживати знайомі мені манекени. Минуть місяці, і тільки потім зійдуть глянець та загадковість новизни, що перешкоджали об'єктивному погляду на нових знайомих. (У реальності, до речі, всі вони виявилися куди цікавішими від будь-яких імовірних ідеалів.) І от саме тут, у цьому конкретному спогаді, вони постали перед моїми очима нечужими людьми та вперше проявили своє яскраве справжнє «я».

Там же й мені випадає позбутися свого статусу сторонньої особи: пильної, невдоволеної, на диво мовчазної. Усе життя люди навколо сприймають мою сором'язливість за понурість, снобізм, кепську вдачу того чи іншого роду. «Обличчя зроби простіше!» – мав звичку волати на мене батько, коли я ів, дивився телек або займався своїми справами. Оця моя маска (адже саме так я звик думати про своє обличчя й ті опущені кутики рота, що не мають нічого спільного з тим, у гуморі я насправді чи ні), бувало, мені допомагала, а бувало, і шкодила. За кілька місяців після знайомства з тією п'ятіркою я на власне зачудування з'ясував, що від самого початку їх спантеличував не менше, ніж вони мене. Мені й на думку не могло спасти, що мою поведінку можна сприймати якось інакше, ніж провінційну та

незграбну. І тим більше не загадкову, як її бачили насправді. Чому, ну чому, питали вони в мене, я нічого не розповідав їм про себе? Чому дійшов до того, що переховувався від них? (Вражений, я збагнув, що моя звичка пірнати у дверні отвори не така вже й потаємна, як здавалось.) І чому не відповів на жодне їхнє запрошення? Хоч тоді й здавалося, що мене просто зневажають, зараз я розумію, що ввічливі, ніби незаміжні тітоньки, вони просто в такий спосіб очікували на мій наступний крок.

Хай там як, а на тих вихідних справи повернули на інше, острівці темряви між вуличними ліхтарями стали меншати та віддалятися один від одного на очах – перша ознака того, що поїзд наближається до знайомих місць і невдовзі виїде на добре освітлені й вивчені привокзальні вулиці. Будинок виявився їхнім козирем, найзаповітнішим скарбом, і того вікенду мені його хитро представили, поступово: кімнатки в маленьких запаморочливих баштах, мансарда під височенькими кроквами, старі сани в підвалі, в які можна було впрягти четвірку коней із дзвіночками в ряд. У возівні тепер мешкав сторож. («Онде по двору ходять пані Гетч. Дуже мила жіночка, але чоловік у неї – адвентист сьомого дня чи щось типу того. Дуже суворий. Доводиться ховати пляшки, коли він заходить у будинок». – «А то що?» – «А то задепресує й почне розпихувати свої брошури по всіх закутках у будинку».)

По обіді ми сходили прогулятися до озера, яким розважливо порядкували одразу кілька сусідських землевласників. По дорозі мені показали тенісний корт і старий літній будиночок – такий собі псевдо-?????, доричний із присмаком Помпеїв, і Стенфорда Вайта, і – заявив Френсіс, котрий зневажав цей вікторіанський забіг у класицизм, – Д. В. Гріффіта й Сесіла Де Мілла.[60 – Толос (?????) – антична архітектурна структура, кільце колон, що підтримують сферичний дах, різновид альтанки. Доричний ордер – найстаріший і найпростіший канонічний архітектурний ордер (різновид композиції). Стенфорд Вайт (1853–1906) – відомий американський архітектор, одна зі знакових постатей Американського відродження в архітектурі 1876–1917 рр. Девід Ворк Гріффіт (1875–1948) – видатний американський кінематографіст, режисер і сценарист, піонер технологій кінозйомки. Сесіл Блаунт Де Мілл (1881–1959) – американський кінематографіст, режисер, сценарист, монтажист.] Він гіпсовий, розповідав далі хлопець, і його привезли по частинах з універмагів Sears та Roebuck. Територія подекуди все ще носила сліди геометричної вікторіанської обрізки, що була тут первинною формою. Сухі ставочки для риби. Довгі білі колонади каркасів під в'юнкі рослини. Клумби, розбиті між камінних бордюрів, де тепер не росли квіти. Але переважно всі ці рештки лишалися малопомітними, живопліт здичавів, і місцева рослинність (слизький в'яз та модрина-тамарак) геть задушила парості айви та японського клена.

В оточенні березового гаю озеро мало яскравий і спокійний вигляд. В очереті зачаївся маленький дерев'яний човник, пофарбований у біле зовні та блакитний усередині.

– Можна покататися? – спитав я, заінтригований.

– Ну звісно. Та ми всі не вліземо – потоне.

Я ще ніколи в житті не плавав у човні. Компанію мені склали Генрі та Камілла: Генрі сів за весла, закасав по лікті рукави й поклав свій темний піджак на сидіння поруч. Пізніше я дізнався, що в нього була звичка впадати в самозаглиблені, повчальні та цілковито самодостатні монологи про все на світі, чим він цікавився в той чи інший конкретний момент: катувелаунів, пізній візантійський живопис або полювання на голови серед мешканців Соломонових островів. У той день, запам'яталося мені, він розповідав про Єлизавету і Лестера: про замордовану дружину, королівську баржу, королеву на білім коні, яка звертається до військ у форті Тілбері,

та Лестера з графом Ессекським, що тримали її коня за повід... Змахи весел і гіпнотичне дзуміння бабок вливалися в його академічне просторікування. Камілла, розпашіла та сонна, опустила руку у воду. З беріз зривалися жовті листочки і плавно спадали на плесо. Тільки багато років по тому й за багато миль звідти я натрапив на пасаж у «Безплідній землі»: [61 – «Безплідна земля» – знаменита модерністська поема Т. С. Еліота, насичена численними культурними алюзіями.]

Єлизавета і Лестер
Весло до весла
Човен рудозлотен
Мушля золота
Хвиля за хвилею
Берег огорта
За лагідним вітром вниз
Видзвін дзвонів
З білих башт нісся
Weialala leia
Wallala leilala

Ми допливли до протилежного берега й повернулися назад, майже осліплі від гри світла на воді. На ганку разом із Чарльзом наминали бутерброди з шинкою та грали в карти.

– Хутенько давайте по шампанському, – промовив Банні, – а то вивітрюється.

– Де ж воно?

– В заварнику.

– Пан Гетч не тямився б із люті, якби побачив пляшку на веранді, – пояснив Чарльз.

Хлопці грали в «рибу» – єдину картярську гру, відому Банні.

У неділю рано я прокинувся в тихому будинку. Френсіс віддав мій одяг пані Гетч, аби та його попраля, тому я загорнувся в позичений ним халат, спустився, вийшов на ганок і посидів на ньому, доки не прокинулася решта.

Надворі було прохолодно й тихо, небо в паволоці особливого білого відтінку, притаманного осіннім ранкам, і плетені з лози стільці просякли росю. Живопліт і сотка за соткою газону були вкриті мереживом павутиння, на яке втрапили росинки й тепер блищали іскорками паморозі. Готуючись до подорожі у вирій, міські ластівки лопотіли крилами й копошилися під стріхою, а десь під ковдрою серпанку, що заслав озеро, чулося різке й самотнє крякання крижнів.

– Доброго ранку! – привітався позаду прохолодний голос.

Схопившись, я розвернувся й побачив Генрі в кріслі на протилежному кінці тераси. Він сидів без куртки, але в усьому іншому – абсолютно бездоганний як на таку безбожно ранню годину. На штанях напрасована «стрілочка», до хрусту накрохмалений білий комірець сорочки. Перед ним на столику лежали книжки й газети, парував кавник з еспресо, до якого притулилася крихітна філіжанка. Крім того, я зі здивуванням помітив прикурену сигарету без фільтра в попільничці.

– А ти рано, – проказав я.

- Я завжди встаю рано. Кращого робочого часу не знайти.

- Чим займаєшся? - зиркнув я на книжки. - Грекою?

Генрі поставив чашечку назад на блюдце.

- Перекладом «Утраченого раю».

- Якою мовою?

- Латиною, - врочисто повідомив він.

- Гмм, - здивувався я. - А навіщо?

- Мені цікаво подивитись, у що все це виллється. Як на мене, то Мільтон - наш найкращий англійський поет. Кращий від Шекспіра. У мене таке враження, що він припустився помилки, коли вирішив складати поезію англійською мовою. Звичайно, він і латиною чимало написав, проте це все ранній його досвід, ще зі спудейських років. А я ж веду мову про його пізнішу творчість. В «Утраченому раю» він сягає меж англійської мови, але мені видається, що жодній мові, позбавленій іменникових відмінків, не вдасться витримати той структурний порядок, який він пробує нав'язати.

Генрі поклав сигарету назад у попільничку. Я дивився на те, як жевріє її кінчик.

- Кави? - запропонував він мені.

- Ні, дякую.

- Сподіваюся, ти виспався.

- Так, дякую.

- Мені тут, наприклад, спиться міцніше, ніж зазвичай деінде. - Генрі поправив окуляри та зігнувся над словником. Його слабкість практично неможливо було помітити, хіба що легкі ознаки втоми, напруження та сутулість плечей, яку я, ветеран на цьому безсонному фронті, одразу впізнав. Раптом мені спало на думку, що це не вигідне з погляду зиску заняття - радше метод збути час досвітніх годин, подібно до того як інші безсоньки розв'язують кросворди.

- Ти завжди так рано підводишся? - поцікавився я в нього.

- Майже завжди, - відповів він, не відриваючи погляду від книжки. - Тут красиво, але це вранішнє світло робить більшість вульгарних речей стерпними.

- Я тебе розумію.

Я й справді розумів. Чи не єдиним часом дня, коли я не відчував відрази до Платано, був досвітній ранок, коли вулиці все ще лишалися порожніми, а золоте проміння сонця лагідно торкалося сухої трави, «рабіци» та кущуватих каліфорнійських дубів. Генрі подивився на мене майже зацікавлено.

- Ти вдома не був щасливим, правда? - спитав він.

Мене його дедуктивний - у стилі Шерлока Холмса - здогад заскочив зненацька. І він усміхнувся з мого дискомфорту.

– Не турбуйся. Ти дуже вправно це приховуєш. – Генрі занурився у своє читання, але тоді знову повернувся до мене: – Розумієш, іншим цього просто не відчути.

У його словах не вчувалося жодної злостивості, жодного співпереживання й навіть ані найменшого зацікавлення. Я навіть не був упевнений, що саме він мав на увазі, зате вперше відчув проблиск чогось цілковито незбагненного для мене раніше: чому він так подобався решті. Дорослі діти (так, я в курсі, що це оксюморон) інстинктивно тяжіють до крайнощів. І молодий учений – набагато більший педант, ніж його старіший еквівалент. І я, сам молодий, сприймав такі тези Генрі дуже серйозно. Сумніваюся, що Мільтон міг би вплинути на мене сильніше.

Мабуть, у житті кожної людини настає такий критичний момент, коли її удача остаточно устальюється; для мене такою миттю став перший осінній семестр у Гемпдені. Стільки всього лишилося зі мною з того часу, навіть дотепер: вподобання в одязі, книжках та їжі (набуті й, мушу зізнатися, здебільшого по-підлітковому запозичені в решти однокурсників-класицистів) пройшли зі мною всі ці роки. Навіть зараз мені легко пригадати їхній регулярний розпорядок дня, що також став моїм. Попри всі обставини, вони жили, ніби годинниковий механізм, а щоденна рутинна практично не характеризувалася хаосом, що, на мою тодішню думку, був невіддільним від студентського життя: нерегулярне харчування та заняття, походи в пральню-автомат о першій ночі. Існував певний час удень чи вночі, коли Генрі завжди можна було знайти в цілодобовій читальній залі бібліотеки, хай би що відбувалося на світі, або коли ти знав, що марно шукати Банні, бо він на середовому побаченні з Меріон чи недільній прогулянці. (Це як Римська імперія по-своєму продовжила існувати, навіть коли нікого не лишилося правити нею й тим паче зникла всяка причина для цього: лєвова частка нашого розпорядку не змінилася навіть зі смертю Банні, в ті жакливі дні. Аж до самісінького кінця зберігалися недільні вечєрі в Чарльза та Камілли, якщо не рахувати дня самого вбивства, коли нікому й кусєнь у рот не ліз. Сіли за стіл ми тоді аж у понєділок.)

Я подивувався, як легко вони прийняли мене у своє замкнене, візантійське існування. Вони всі настільки позивали одне до одного, що, здається, моя поява внесла якийсь свіжий струмїнь і їх інтригували навіть мої найбільш приземлені звички: захоплення детективами та регулярні походи в кїно, використання одноразових лєз для гоління і той факт, що я самотужки стригся, а не ходив до перукаря, ба навіть те, що я час від часу читав газети й дивився новини по телевізору (така обурлива, на їхню думку, ексцентричність притаманна тільки мені; жоден із них не цікавився подїями в широкому світі, і їхнє невігластво у сфері поточної ситуації та новітньої історії деколи приголомшувало. Одного разу Генрі із зачудуванням дізнався від мене, що людина побувала на Місяці.

«Не може бути», – поклав він виделку.

«Це правда», – хором відповіли всі решта, які не стали в ході бесіди піддавати сумніву цей факт.

«Я не вірю».

«Зате я бачив по телеку», – показав Банні.

«Як же вони туди потрапили? Коли це сталося?»)

Ця група мене й надалі приголомшувала, і я розкривав їх для себе, кожного індивідуально. Так, Генрі знав, що я також працюю допізна, а тому інколи заїжджав до мене глибокої ночі, коли повертався додому з бібліотеки. Френсіс, страшенний іпохондрик, котрий відмовлявся ходити по лікарях наодинці, часто тягав мене разом із собою, тож, хоч як це дивно, потоваришували ми саме під час цих поїздок до алерголога в нашому Манчестері або ЛОРа в Кіні. Тієї осені йому пломбували канал (уся процедура зайняла чотири чи п'ять тижнів), і кожної середи він заявлявся до мене, сполотнілий та мовчазний, ми відправлялися в котрийсь із барів у місті й пили аж до третьої години, на яку йому було призначено. Гаданою причиною мого запрошення слугувала потреба відвезти його додому, поки він, одурманений, приходив до тями після наркозу. Щоправда, чекаючи на нього в барі, що був через дорогу від стоматологічної клініки, я доходив до кондиції, яку навряд чи можна вважати найкращим станом для водія.

Найбільше мені подобалися двійнята. Вони ставилися до мене в доброзичливий, не заготований наперед спосіб, завдяки якому я міг думати, що знайомий із ними значно довше. А від Камілли я був просто в захваті. І хоча мені страшенно припадало до вподоби її товариство, водночас при ній я почувався трохи ніяково. Не через те, що вона була недостатньо чарівною або доброю, а від надміру бажання справити на неї враження. Мені завжди не терпілося побачити її й водночас тривожно думалося про наші зустрічі, тож комфортніше я почувався поруч із Чарльзом. Він був страшенно подібний до сестри, імпульсивний, щедрий, але відрізнявся різкішими перепадами настрою. Хоч він вряди-годи й потерпав на тривалі напади пригніченості, та при цьому лишався не менш говірким. Був він у гуморі чи ні, а в компанії з ним це не відчувалося. Ми брали машину в Генрі, їхали в Мен, де він їв свій подвійний сандвіч в улюбленому барі; подорожували до Беннінгтона, Манчестера, канідрому для англійських хортів у Поуналі, де він якось купив застарого для перегонів собаку, аби тільки порятувати його від присиплення. Пса назвали Фрост. Той полюбив Каміллу й тинявся слідом за нею. Генрі цитував довгі абзаци про Емму Боварі та її левретку: «*La pensee, sans but d'abord, vagabondait au hasard, comme sa levrette, qui faisait des cercles dans la campagne...*» [62 – «Її думки блукали спочатку без певної мети, як її собачка, що крутилась тудисюди по полю...» (Гюстав Флобер. «Пані Боварі»; пер. М. Лукаша). Левретка (від фр. *lièvre*, «заєць») – малий італійський хорт.] Собака виявився не тільки старим, а й нервовим. Одного яскравого грудневого ранку, коли він радісно погнався за вивіркою та стрибнув з ганку, з ним трапився серцевий напад. Не можна сказати, що це стало для всіх сюрпризом, адже чоловік із канідрому попереджав Чарльза, що пес навряд чи протягне довше ніж тиждень. Але двійнята все одно засмутились і того невеселого дня поховали свого улюбленця в саду на задньому дворіку Френсісового будинку, де його тітоньки вже зробили хитромудре кладовище для котиків зі справжнісінькими надгробками.

Той пес любив також Банні. Щонеділі він ходив на довгі виснажливі прогулянки з нами двома за містом, навпростець через огорожі та потічки, болота й пасовиська. Банні й сам душі не чув у таких прогулянках, немов якийсь підстаркуватий цуцик, тому блукати з ним означало тяжко трудитися. Тим паче що іншого товариства, крім собаки й мене, йому було не відшукати. Завдяки цьому я добре вивчив околиці Гемпдена, дороги лісорубів і мисливські стежини, всі заповідні водоспади в околиці та потаємні ставки для купання.

На превеликий мій подив, дівчина Банні, яку звали Меріон, з нами практично не водилася; частково, я гадаю, тому, що він і сам не прагнув її товариства в такі моменти, а також через те, що ми її цікавили ще менше, ніж вона нас. («Їй страшенно подобається тусити зі своїми подружками, – Банні якось став вихвалитися переді мною та Чарльзом. – Вони багато базікають про шмотки, хлопців і всяку таку фігню. Ну, ви

розумієте».) Це була дрібна дратівлива білявка родом із Коннектикуту, настільки ж круглолиця й гарненька, наскільки вродливцем міг вважатися Банні. Вона вбиралася по-дівчачому й водночас в одяг, який шокував поважністю: квітчасті спідниці, светри з монограмами, що пасували до її сумочок та черевичків. Час від часу по дорозі на свої семінари я її бачив здаля на ігровому майданчику Дошкільного центру виховання. Він числився якоюсь філією відділення дошкільної педагогіки в Гемпдені; в тутешні ясла та садочки ходила дітлашня з міста, і вона з ними так і займалась у светрах із монограмами, дмухаючи в сюрчок та намагаючись вишикувати їх у рядочок і позакривати всім роти. Мало хто говорив на цю тему, але в мене склалося враження, що давніші, облишені вже спроби ввести Меріон у компанію скінчилися великою невдачею. Їй подобався Чарльз, котрий зазвичай нікому не грубив і міг похвалитися неослабною спроможністю вести бесіди з ким завгодно, від малої дитини до жіночок у кафетерії. Генрі, як і більшість тих, хто його знав, вона побоювалась і поважала. Зате Камілли вона ненавиділа, а з Френсісом пережила катастрофічний, страшний інцидент, про який усі ні пари з вуст. У них із Банні тривали стосунки, більше властиві парам, одруженим по двадцять і більше років, то зворушливі, то докучливі. Говорячи з ним, Меріон по-діловому гралася в начальничка, ставилася до нього майже так само, як і до своїх дитсадківських підлеглих. Він їй відплачував тим самим, був почергово запопадливим, люблячим або понурим. Більшість часу він терпляче зносив її бурчання, а якщо ні, то вибухали кошмарні сварки. Інколи він міг прийти до мене посеред ночі, постукати у двері, сплюгавілий, з божевільним поглядом, скуйовджений більш ніж зазвичай, і пробурмотіти:

– Пусти, старий, мені потрібна твоя допомога. Меріон вийшла на стежину війни...

А за кілька хвилин у ті самі двері вже лунає хуткий барабанний дріб постукувань: тук-тук-тук-тук-тук. Це в гості надходить Меріон, міцно стуливши невеличкі вуста, схожа на маленьку сердиту ляльку.

– Банні в тебе? – питає вона, звівшись навшпиньки та намагаючись зазирнути за мою спину в кімнату.

– Ні, не в мене.

– Ти певен?

– Його тут немає, Меріон.

– Банні! – лиховісно кричить вона. Жодної відповіді.

– Банні!

І тут, ставлячи мене в дуже незручне становище, у дверях із покірним поглядом мав звичку з'являтися Банні.

– Привіт, серденько.

– Де ти валандався? Він гмикає і мимрить.

– Гадаю, нам треба поговорити.

– Серденько, я зараз зайнятий.

– Що ж... – вона, бува, погляне на свій вишуканий маленький годинник Cartier, – я додому. В тебе є ще тридцять хвилин, а потім я йду спати.

– Гарзд.

- Значить, побачимося за двадцять хвилин.
- Агов, зажди. Я не казав, що прийду...
- Ну, тоді побачимося через якийсь час, - каже вона й іде.
- Нікуди я не піду, - заявляє мені Банні.
- Я б не йшов.
- От скажи мені, кого вона із себе корчить?
- Не йди.
- Одного разу я таки маю дати їй урок. Я зайнята людина. Постійно в русі. І мій час належить мені.
- Саме так.

Минає пауза, ніякова мовчанка. І Банні врешті-решт каже:

- Певно, я все ж піду.
- Гаразд, Бане.
- Ти не зрозумів, я не до Меріон, - обороняючись, твердить він.
- Звісно.
- Так-так, - неуважно промовляє він і шумно залишає кімнату.

Наступного дня вони з Меріон ідуть обідати або прогулюються біля ігрового майданчика.

- То ви з Меріон помирилися, еге ж? - цікавиться хто-небудь із нас при зустрічі з Баном сам на сам.
- А то, - присоромлено відповідає Банні.

Вихідні у Френсіса за містом стали найщасливішим періодом. Листя на деревах того року швидко пожовкло, але тепло протрималось аж до кінця жовтня, тому більшість свого дозвілля ми проводили на вулиці. Якщо не рахувати кількох матчів у теніс спроквола (під час яких м'ячі часто летіли за межі корту, і ми їх неохоче шукали, розгортаючи високу траву ручками ракеток), то активним відпочинком ми не займалися. Щось в атмосфері навколо цього місця навіювало на нас величні лінощі, яких я не пам'ятав із дитинства.

Тепер, коли все це пригадую, то складається враження, ніби за містом ми постійно щось пили. Ні, не запоем, але тоненька цівочка алкоголю починала точитися коктейлями «Кривава Мері» від самого сніданку й не спинялась аж до вечері. Тож не виключено, що саме вона зумовлювала наш апатичний стан. Беручи з собою книгу на природу, я неодмінно потім засинав у кріслі, практично одразу; варто було піти поплавати на човні - я дуже хутко зморювався від веслування й просто дозволяв суденцю дрейфувати кілька годин. (Ох і човен! Навіть зараз інколи, коли приходить безсоння, я намагаюсь уявити, що лежу в тім човні, вмовивши голову на кормові бруси, дерево борта протікає, і жовте березове листя запливає всередину,

торкаючись мого обличчя.) Інколи ми намагалися влаштувати щось трохи амбітніше. Одного разу, коли Френсіс знайшов у шухляді туалетного столика тітоньки «беретту» і набой до неї, ми в куцому пориві чуттів зайнялися стрілецькою практикою (при цьому хорта, який роками зривався в біг від пострілу стартового пістолета, довелося ізолювати в підвалі) і шмалляли по скляних банках для консервації, вистроївши їх у ряд на плетену чайну столику, що його витягли з будинку надвір. Але саморобний тир швидко дійшов кінця, коли короткозорий Генрі випадково поцілів качку. Для нього це стало великим потрясінням, тому стрільянину довелося відкласти.

Усім, крім нас із Банні, подобався крокет; ми ніяк не могли допетрати, у чому його прикол, і по м'ячу лупили та рубали молотками, ніби ключками для гольфа. Час від часу нам вистачало бадьорості, щоб сходити на пікнік. Спочатку всяк і кожен сповнювався серйозних амбіцій (ми складали хитромудре меню, обирали віддалену та невідому місцину), але неминуче скочувалися в сонливість та легке сп'яніння, неохоче думаючи про те, що валандатися доведеться довго, а причандалля для посиденьок тягти багато. Зазвичай ми валялись у траві цілісінький день, пили мартіні з термоса й спостерігали за лискучою вервечкою чорних мурашок на безладних рештках пирога в тарелі, доки нарешті не закінчувався трунок, сідало сонце й нам доводилося плуганитись додому в п'ятні.

Особлива нагода випадала, якщо Джуліан приймав запрошення на вечерю за містом. Тоді Френсіс замовляв найрізноманітніші наїдки в продуктовому й цілими днями гортав куховарські книги в пошуках страв, вина, яке до них подають, сервірування стола й резервних страв, що чекатимуть у флігелі, якщо раптом суфле підведе. Смокінги відправлялися в хімчистку, квітникарі надсилали букети, а Банні відкладав свій примірничок «Нареченої Фу Маньчжу» [63 – Пригодницький роман англійського письменника Сакса Ромера (1883–1959) «Fu Manchu's Bride» (1933).] та починав носитися з томиком Гомера натомість.

Не знаю, чому ми надавали такого великого значення цим вечерям, адже поки Джуліан приїжджав, усі вже були знервовані та виснажені. Вечері страхотливо нас напружували, як, власне, й самого гостя – я впевнений у цьому, – попри те що він обов'язково перебував у доброму гуморі, був люб'язним, чарівним і неодмінно захопленим усім навколо. Проте Джуліан у середньому приймав лиш кожне третє запрошення. Виявилось, що в позиченому смокінгу та з украй обмеженим знанням застольного етикету мені вдається гірше приховувати наслідки стресу. Решта навчилася лицемірити значно вправніше. За п'ять хвилин до прибуття Джуліана вони всі валялися по диванах у вітальні в оточенні опущених гардин, на кухні в електрокаструльках підбульковувала вже готова їжа, народ поправляв коміри та дивився на світ збайдужілими очима. І варто теленькнути дверному дзвінку – всі хребти випростуються, оживає розмова, а бгнки на одязі ніби самі собою розрівнюються.

І хоча інколи мені ці вечери видавалися стомливими та клопітними, зараз у моїх спогадах вони постають чудовими. Темна печера кімнати, склепінчаста стеля, у каміні потріскує вогонь, і наші обличчя, якісь такі світні й примарно-бліді. Полум'я збільшувало наші тіні, мерехтіло на столовому сріблі; його відображення так і кричало оранжевими спалахами в шибках, ніби зовні, в місті, горіла пожежа. Камін гудів, наче згря птахів потрапила в клітку й тепер під стелею була крилами буревію. І я би геть не здивувався, якби довгий банкетний стіл із червоного дерева, вкритий лляною скатеркою, уставлений порцеляною та свічками, фруктами та квітами, просто зник би в чистому повітрі, наче чарівна скринька в тій казці.

Раз по раз у моїх спогадах ніби незборима підводна течія вимиває нагору одну сцену з тих вечір. Джуліан підводиться на чолі довгого стола й піднімає свій винний келих:

- За те, щоб жити вічно! - виголошує він тост.

Ми всі підводимось і цокаємося келихами, ніби солдати одного полку схрешують шаблі над столом: Генрі і Банні, Чарльз і Френсіс, Камілла і я.

- Жити вічно! - відгукуємося ми хором, здіймаючи наші фужери в унісон.

І завжди, завжди той самий тост. Жити вічно.

Зараз мені дивно, що, проводячи з ними так багато часу, я насправді так мало знав про те, що відбувалося навколо наприкінці того семестру. Фізичних ознак хоч якихось подій практично не було (решті для цього розуму не бракувало), та навіть на найменші невідповідності, що просочувалися повз їхню пильність, я охоче запліщував очі. Хочу сказати, що мені подобалося плекати в собі ілюзію, ніби зі мною поводяться абсолютно широко та прямо, ніби ми всі друзі, секретів між нами немає, хоча насправді між нами існувало чимало таємниць, якими зі мною вони ще певний час не ділилися. Я намагався на це не зважати, хоча не помічати цього не міг. Наприклад, я був у курсі, що їхня п'ятірка інколи займалася справами (чим саме, я не знав), до участі в яких мене не запрошували, а якщо загнати їх цим фактом у глухий кут, то вони відбріхувалися, цілком буденно та переконливо, і торочили одні й ті самі відповіді. Насправді, їхня бездоганно зрежисована облуда здавалася такою вправною, такою ідеально фальшивою попри незначні розходження (незворушна байдужість двійнят проти блазнювання Банні або ж знуджене роздратування Генрі, коли він якось інакше згадував банальну послідовність подій), що я зазвичай вірив їм на слово, незважаючи на очевидність протилежного.

Звісно ж, сліди - мушу віддати їм належне, дуже незначні сліди - того, що відбувалося, у ретроспективі можна було помітити. З того, як вони інколи зникали в дуже загадковий спосіб, а кількома годинами пізніше туманно розказували про те, куди ходили. З їхніх жартиків, не зрозумілих мені: вони промовляли їх грекою або ж навіть латиною, не соромлячись того, що я розумію їхній намір приховати від мене слова. Природно, мені це ніяк не могло подобатись, але нічого бентежного чи незвичного в їхніх діях я не вбачав. Однак пізніше деякі з цих тривіальних реплік і тільки їм зрозумілих жартів набули моторошного значення. Наприклад, ближче до кінця семестру в Банні з'явилася звичка наспівувати куплети дитячої лічилочки про «фермера з долини», яка нас доводила до сказу; мене просто дратувала, та я геть не розумів несамовитого збудження, яке охоплювало решту від її виконання. Тепер же я знаю, що від тих слів, напевне, їх усіх проймав могильний холодок.

Звісно, я дещо помічав. Мабуть, перебуваючи разом із ними стільки часу, не помічати деяких речей було просто неможливо. Та це переважно всього лиш витребеньки, суперечності, здебільшого настільки дрібні, що ви б зрозуміли, чому причин для якихось підозр насправду спостерігалось замало. Ну наприклад. Геть усі виявилися надзвичайно схильними до різного роду пригод: їх усіх постійно дряпали коти, ранили леза під час гоління, вони зачіпали в темряві табурети - абсолютно логічні пояснення, безумовно. Але як на людей, що ведуть малорухливий спосіб життя, надмір їхніх синців та дрібних ран не міг не впадати в очі. Вони всі постійно переймалися погодою - як на мене, дуже дивний факт, оскільки жоден із них не займався нічим, чому міг би перешкодити або зарадити хай який там стан атмосфери. А проте вони всі були одержимі прогнозами. Особливо Генрі. Головним чином він хвилювався через різкі похолодання й інколи в машині гарячково, ніби справжній морський капітан перед штормом, крутив ручку автомагнітоли, шукав покази барометра, довгострокові прогнози й усіляку таку інформацію.

Новини про падіння ртутного стовпчика вганяли його в незбагненну раптову понурість. Що ж він робитиме, коли настане зима, думав я, але ще до першого снігопаду його стурбованість безслідно минулась і ніколи більше не поверталась. Дрібнички. Пам'ятаю, одного разу за містом я прокинувся о шостій, коли всі інші спали, і спустився на кухню, що була бездоганно чистою і свіжовимитою, незайманою на вигляд, якщо не рахувати загадкового сліду ступні якогось П'ятниці без Робінзона на піщаному березі між бойлером і ганком. Інколи я прокидався ще в п'яті й крізь сон розумів, що десь там хтось говорить приглушеними голосами, рухається, тихо скиглить хорт і шкребеться у двері моєї спальні... Одного разу я підслухав бурмотіння двійнят про якісь простирадла.

– Дурниці, – шепотіла Камілла, і я краєм ока помітив драну постільну білизну, вимазану в болото, – ти взяв не ті. Не можна їх повертати в такому вигляді.

– То підмінімо.

– Але ж вони дізнаються. Ті, що з пральні, мають штамп. Доведеться сказати, що ми їх загубили.

І хоча та бесіда не затрималась у моїй голові надовго, мене вона спантеличила, і ще більше подивувала відмова двійнят говорити на цю тему. Ще однією дивиною стало відкриття одного дня великого мідного казана, що кипів на дальшій конфорці плити й пахтів вельми специфічним ароматом. Я підняв віко – і хмара різкого, гіркокого запаху ошпарила обличчя. У казані в літрах двох чорнуватої води варилося якесь жоване листя мигдалевидної форми. «Що це, на Бога, таке?» – подумав я, спантеличений і розвеселений водночас. Та варто було поцікавитись у Френсіса, як той грубо відповів: «Це мені для ванни». У ретроспективі це просто аналізувати. Але в той час я нічого не хотів знати, крім того, що я щасливий. І не знаю, що сказати ще: життя здавалося чарівним у ті дні, скидалося на плетиво символів, збігів обставин, застережень та поганих прикмет. Однак у якийсь спосіб усе це складалося до купи. Хитре й доброзичливе Провидіння крок за кроком виявляло себе, а я ніби зупинився за один непевний крок від казкового відкриття, так немов одного ранку все мало стати на свої місця: моє майбутнє, моє минуле, все моє життя – а я мав піднятися, прокинувшись, блискавкою в ліжку й промовити: «О! О!»

Тієї осені ми пережили за містом так багато щасливих днів, що із сьогоденішньої перспективи весь той період зливається в суцільну приємну смугу з нечіткими краями. Під Гелловін пожух останній впертий дикоцвіт, вітер став дмухати різкими поривами, засипаючи сіру й брижувату гладінь озера жовтим листопадом. У прохолодні пообіддя, коли небо, яким мчали хмари, набувало свинцевого кольору, ми залишалися в бібліотеці і, щоб зігрітися, розпалювали в каміні великий вогонь. У шибки голим гіллям, схожим на пальці кістяка, стукав верболіз. Поки двійнята розкладали партію в карти за одним кінцем стола, Генрі працював у протилежному, а Френсіс, зігнувшись, сидів під вікном, наминав бутерброди з тарілки на колінах та читав французькою «Мемуари» герцога Сен-Сімона, [64 – Луї де Рувруа, герцог де Сен-Сімон (1675–1755) – французький придворний і військовий діяч, королівський мушкетер, автор знаменитих щоденників, уперше опублікованих майже за півстоліття після його смерті.] що їх він із якихось міркувань вирішив подолати до кінця. Він ходив у кілька європейських шкіл, міг похвалитися бездоганною французькою, хоча слова вимовляв із помітним ледачим, снобістським акцентом англійця. Інколи я користався його допомогою, готуючи домашнє завдання першокурсника з французької мови, одноманітні тексти про Марі та Жана-Клода, котрі йдуть у табас, [65 – У магазин тютюнових товарів.] і він їх читав, розслаблено й

весело розтягуючи слова («Marie a apporte des legumes ? son frere»[66 – «Марі принесла овочі своєму братові» (фр.)]), від чого нас усіх проймав істеричний регіт. Банні лежав долілиць на килимку перед каміном і робив свої завдання; час від часу він крав бутерброд у Френсіса або ставив йому якесь виболене запитання. Хоч із грецькою в Банні були великі клопоти, вчив він її насправді довше за всіх – із дванадцяти років, чим ніколи не забував похвалитися. При цьому Банні грайливо натякав, що це просто дитяча забаганка, вияв його ранньої геніальності ? la Александер Поуп.[67 – Александер Поуп (1688–1744) – англійський поет, публіцист, перекладач, автор поеми «Украдений кучерик», що високим стилем оповідає про тривіальну пригоду.] Насправді ж, як мені розповів Генрі, Банні мав досить серйозну форму дислексії, і грецька мова була обов'язковим компонентом терапії, бо в його школі панувала теорія, ніби дітей із такими проблемами варто змушувати вивчати мови типу грецької, івриту чи російської, в яких використовується не латинський алфавіт. Хай там як, а його лінгвістичні таланти були набагато менші від того, у чому він прагнув переконати, і навіть найпростіші завдання він був неспроможний виконати без невпинних перепитувань, нарікань та підживлень харчами. Під кінець семестру його підкосив черговий напад астми, і він сипів, тиняючись по будинку в піжамі та купальному халаті, хизуючись волоссям, що стояло дибки, і театральні зітхаючи в інгалятор. Пігулки, які він пив у таких випадках (мене поінформували), робили Банні дратівливим, позбавляли сну і сприяли набору ваги. А тому його запальність, що стала очевидна під кінець семестру, я списав на відповідне пояснення, хоча, як потім з'ясувалося, причини були цілковито іншими.

Про що ж мені вам ще розповісти? Про те, як однієї суботи Банні ввірвався до будинку о п'ятій ранку з вигуками «Перший сніг!» і закидав нас у постелях сніжками? Про те, як Камілла вчила мене танцювати бокс-степ? Про те, як Банні перекинув човен із Френсісом та Генрі, бо йому привиділася водяна змія? Про день народження Генрі чи про два випадки, коли мама Френсіса (рудоволоса бестія в крокодилових туфлях-човниках) заїжджала його провідати по дорозі в Нью-Йорк, тягнувши за собою йоркширського тер'єра і другого чоловіка? (Ця його мама була ще та непередбачувана штучка, і Кріс, її новий чоловік, ледве старший від Френсіса, ніби грав роль у мильній опері. Звали її Олівія. Коли ми познайомилися, її щойно виписали з Реабілітаційного центру імені Бетті Форд. Вона пройшла курс лікування від алкоголізму та залежності від наркотичної речовини, назва якої не уточнювалась, і весело ступила на гріховний шлях знову. Одного разу Чарльз мені розповідав, що якось посеред ночі вона постукала до нього у двері й запропонувала скласти їй із Крісом компанію в ліжку. А я досі одержую від неї вітальні листівки на Різдво.)

Один день, щоправда, запам'ятався в особливо яскравих тонах – то була осяйна субота в жовтні, один з останніх теплих днів того року. Попереднього вечора, досить холодного, ми, випиваючи, просиділи мало не до самісінького ранку, тому я прокинувся пізно, страждаючи від спеки та легкої нудоти, побачив, що вночі розкидав свої ковдри в ногах ліжка, а денне світло вже лилось у вікна. Я довго лежав нерухомо. Сонячне світло, червоне й болюче, намагалось дістати мене й крізь опущені повіки, у вогкі ноги позаходили зашпори. Піді мною мовчав будинок, він мерехтів та гнітив.

Я спустився на перший поверх, ступаючи по рипучих східцях. Ніде ні поруху, ні душі. Нарешті я відшукав Френсіса та Банні на затіненій стороні веранди. Банні був одягнений у футболку та шорти-бермуди, а Френсіс, розпашілий плямистим рожевуватим відтінком альбіноса, із заплученими очима, аж тремтів від головного болю і був у жалюгідному махровому халаті, поцупленому з готелю.

Вони похмелялися «Устрицею прерій». Френсіс підштовхнув до мене склянку, навіть не дивлячись на посуд.

– На, випий, – показав він. – Мене знудить, якщо я бодай гляну на неї ще раз.

Жовток здригнувся у кривавому кетчупі склянки, змішаному з вустерширським соусом.

– Не хочу, – відіпхнув я її назад.

– Навіть не знаю, навіщо я це заколочую. – Френсіс схрестив ноги й стиснув перенісся великим та вказівним пальцями. – Ніколи не помагало. Треба сходити по «Алка-Зельтцер».

Чарльз у халаті в червону смужку зачинив за собою сітчасті двері й нечутно рушив по веранді.

– Насправді тобі потрібен десерт на основі газованки, – показав він.

– От уже ці твої десерти з газованкою.

– Вони діють, кажу тобі. Там усе за наукою. Холод допомагає від нудоти, а...

– Чарльзе, ти постійно це повторюєш, але не думаю, що це правда.

– Та послухай же мене хоч секунду! Морозиво сповільнює процеси травлення, кола заспокоює шлунок, а кофеїн лікує головний біль. Від цукру – енергія. Крім того, усе вкупі прискорює розщеплення алкоголю в крові. Ідеальний харч.

– Зробиш мені одну порцію? – спитав Банні.

– Сам зроби, – раптом роздратувався Чарльз.

– Чесно, – озвався Френсіс, – гадаю, мені просто потрібен «АлкаЗельтцер».

Незабаром спустився Генрі, котрий устав і вдягнувся ще з першими проблисками сонця, а з ним – заспана Камілла, усе ще мокра та розпашіла після ранкової ванни, із золотою хризантемою хаотичних кучерів на голові. Настала майже друга по обіді. Хорт куняв на боці, й одне його око було заплющене лише наполовину, гротескно закотившись під повікою.

«Алка-Зельтцеру» не знайшлося, тому Френсіс сховався у будинок, добув пляшку імбирного елю, кілька кухлів і трохи льоду. Ми трішки посиділи, поки день яскравішав та гарячішав. Каміллі, котра рідко могла вдовольнитися сидінням на місці й постійно пропонувала то гру в карти, то пікнік, то прогулянку на машині, незабаром обридло байдикування, вона втратила спокій і навіть не намагалася цього приховати. Вона мала книжку, але не читала її. Ноги вона закинула на бильце крісла й босю п'яткою затято відбивала летаргійний ритм по плетеній із лози стороні сидіння. Урешті-решт Френсіс, аби тільки заспокоїти її, запропонував прогулятися до озера. Це одразу підняло їй настрій. Займатися більше було нічим, тому ми з Генрі вирішили скласти їм компанію. Чарльз із Банні поснули та хропли на своїх стільцях.

Небо нещадно сліпило блакиттю, дерева відкидали несамовиті тіні червоно-жовтих барв. Босий Френсіс, досі у своєму халаті, обачно ступав по камінні та гілках, намагаючись не розхлюпати склянку свого імбирного елю.

Щойно ми дісталися берега, він зайшов по коліна у воду й театральнo поманив нас, ніби Іoанн Хреститель.

Ми зняли взуття й шкарпетки. Під берегом вода була чистого, блідозеленого відтінку, прохолодною навколо шиколоток. На камінцях, що вкривали дно, грали сонячні зайчики. Генрі, не знімаючи пальта й краватки, добрів до Френсіса, підкотивши штани до колін, схожий на старомодного банкіра в сюрреалістичному сюжеті якоїсь картини. Березовим узліссям шарудів вітер, вивертаючи листя дерев блідим сподом назовні, заплутався в сукні Камілли й надув її, наче білу повітряну кульку. Вона розсміялася й хутенько розправила поділ, але його знову задер вітер.

Ми двоє бродили під берегом по мілині, де вода ледве сягала кісточок. Сонце блищало в яскравих хвильках озера, більше схожого на море в Сахарі, ніж на реальну водойму. Генрі з Френсісом забралися набагато далі: останній щось розказував, енергійно махаючи руками у своєму білому халаті, у той час як перший склав руки за спиною – Сатана, що пильно вслухається в просторікування невідомого пустельного пророка.

Ми, я й Камілла, пройшли чималу дистанцію, обійшли озеро й повернули назад. Прикриваючи однією рукою очі від сліпучого сонця, дівчина переказувала мені довгу історію про одну пригоду собаки: як він зжував смушковий килимок, що колись належав хазяїнові, про спроби приховати цей факт і врешті знищити всі докази, – але я не дуже уважно її слухав. Вона була надзвичайно схожою на брата беззаперечною, беззастережною красою, що набувала магічних рис, повторена в ній із мінімальними відмінностями. Вона – моя замріяність наяву: один тільки її вигляд будив у мені нескінченні варіації фантазій, від грецьких до готичних, від вульгарних до божественних.

Я задивився на її профіль, заслухався принадними хрипливими каденціями її голосу, аж раптом підстрибнув, виринаючи з думок, од скрику. Вона спинилася.

– Що сталося?

Вона не зводила погляду з води.

– Подивись.

Біля її ступні розквітнув темний плямаж крові. Я кліпнув. Тонкий червоний вусик спіраллю обкрутився навколо пальців її ноги, заплітаючись у воді, наче пасмо малинового туману.

– Боже, що ти зробила?

– Не знаю. Наступила на якийсь гостряк. – Вона поклала мені руки на плече, і я притримав її за талію. У її ступні, якраз на підйомі, стирчав уламок зеленого скла завдовжки сантиметрів сім. Кров рясно бурхала в одному ритмі з серцем; закривавлена дружка лиховісно блищала на сонці.

– Що там? – Вона спробувала нахилитись і подивитись. – Усе так погано?

Вона порізала артерію. Крові юшило багато й сильно.

– Френсісе! – заволав я. – Генрі!

– Матінко Божа, – промовив Френсіс, наблизившись. Він хлюпав по воді, підібгавши поділ халата однією рукою. – Що ти втнула? Іти можеш? Дай-но гляну, – казав він, засапавшись від бігу.

Камілла дужче вчепилася мені в руку. Уся підошва забарвилася в червоний колір. Тлусті краплі збиралися на її краю та падали у воду, розбігаючись, ніби чорнила.

– О Боже! – заплющив очі Френсіс. – Тобі болить?

– Ні, – поквапилася відповісти вона, але я знав, що це неправда, з того, як тремтів її голос і сплотніло обличчя.

Раптом поруч опинився Генрі. Він нахилився.

– Хапайся за ший, – промовив він і вправно та легко підняв її, ніби соломинку, вмовивши її голову на плече, а протилежною рукою підхопивши її під коліна. – Френсісе, біжи по аптечку в машині. Зустрінеш нас на півдорозі.

– Добре. – Френсіс радий був виконувати чиїсь розпорядження й почала пав до берега.

– Генрі, опусти мене, я ж тебе всього заллю кров'ю. Але він не звертав на неї уваги.

– Річарде, сюди. Бери шкарпетку й намотуй на щиколотці.

До цього я навіть не подумав про джгут. Непоганий із мене вийшов би лікар.

– Не затісно? – поцікавився я в Каміллі.

– Усе гаразд. Генрі, може, все-таки опустиш? Я надто важка для тебе.

Він усміхнувся. У нього в одному з передніх зубів була маленька щербинка, якої раніше я не помічав, завдяки ній усмішка Генрі зворушувала.

– Ти важиш, як пушинка, – проказав він.

Інколи, варто статися якійсь нещасливій пригоді, реальність здається надто раптовою, надто чужою для розуміння, і сюрреалізм бере гору. Події вповільнюються до сонної покадрової плавності, порух руки, вимовлене речення заповнюють собою вічність. Дрібнички – цвіркун на бадилінці, прожилки на листочку – збільшуються та виринають у болісному фокусі на задньому плані. Саме це сталося того дня, коли ми поверталися лугом до будинку. Ніби картина надто жива, щоб її можна було вважати справжньою: кожен камінець на березі, кожна чітко окреслена травинка, надто голубе небо, на яке було боляче дивитися. Камілла обм'якла в руках у Генрі й звисла голову, наче небіжчиця, прекрасний вигин її шиї, позбавлений ознак життя. На вітерці абстраговано від реальності лопотить поділ її сукні. Штани Генрі всі в плямах завбільшки з четвертаки, забрьохані субстанцією надто червоною, щоб бути кров'ю, так ніби він на поясі носив малярський пензлик. І в гнітючій тиші між нашими кроками, які не відлунювали, чутно, як тонко й швидко у вухах шумить пульс.

Униз по схилу, ковзаючи босими ногами, збіг Чарльз, усе ще вбраний у свій купальний халат, а за ним слідом нісся Френсіс. Генрі став на коліна й поклав Каміллу в траву. Дівчина піднялася на ліктях.

– Камілло, ти померла? – поцікавився захеканий Чарльз, коли впав на землю, щоб оглянути її рану.

– Комусь, – проказав Френсіс, розмотуючи бинт, – треба дістати скло в неї з ноги.

- Давай спробую я? - дивлячись їй в очі, запропонував Чарльз.

- Тільки обережно.

Тримавши ступню в долоні, він схопив уламок великим та вказівним пальцями й акуратно потягнув. Камілла, на мить скривившись, затамувала подих.

Чарльз відскочив, наче ошпарений. Він знову спробував торкнутися ноги сестри, але не зміг себе змусити. Його пальці повністю вкривала Каміллина кров.

- Ну, давай далі, - заспокоївшись, рівним тоном промовила дівчина.

- Не можу. Боюся зробити тобі боляче.

- Мені й так болить.

- Не можу, - жалюгідно подивився на неї Чарльз.

- Відійди, - нетерпляче проштовхнувся вперед Генрі, став перед Каміллою навколішки й узяв її ступню в руку.

Чарльз відвернувся. Він був майже такий самий блідий, як і сестра. Я аж замислився про істинність тих давніх історій, у яких близнюки відчують фізичний біль одне одного.

Камілла широко розплющила очі та смикнулася; Генрі тримав у закривавленій руці криву друзку скла:

- Consummatum est, [68 - Справу зроблено (лат.).] - оголосив він.

Френсіс заходився мастити рану йодом і накладати пов'язку.

- Господи, - зітхнув я, розглядаючи зашений кров'ю шматок скла проти сонця.

- Молодчинка, - похвалив Каміллу Френсіс, намотуючи бинт навколо стопи. Як і в більшості іпохондриків, його тон був на диво заспокійливим, наче в доглядальника. - Подивись, навіть не заплакала.

- Не настільки боліло.

- Та де там «не настільки», - заперечив їй Френсіс. - Ти просто дуже хоробра.

- Справді, хоробра, - підсумував, зіпнувшись на ноги, Генрі.

Пізніше того самого дня ми з Чарльзом сиділи на ганку. Надворі раптово похолодало, небо й далі було ясным, але здійнявся вітер. Прийшов пан Гетч розпалити камін, і я відчув легкий відтінок запаху дров у багатті. Френсіс теж перебував усередині, бо займався нашою вечерею, він співав, і його високий чистий голос трохи не в лад линув із кухонного вікна.

Поріз Камілли виявився нестрашним. Френсіс звозив її у травмпункт (із ними зголосився і Банні, бо дратувався через те, що проспав усі пригоди), і вже за годину вони всі повернулись, із шістьма швами на нозі в Камілли та пляшечкою «Тайленолу» з кодеїном. Тепер же Банні з Генрі грали на галявині в крокет, і Камілла склала їм компанію, пристрибуючи на здоровій

нозі та інколи спираючись на великий палець другої, – така її плигуча хода з веранди здавалася напрочуд кумедною.

Ми з Чарльзом пили віскі з содовою. Він намагався навчити мене грати в піке («У нього ж грає сам Родон Кроулі[69 – Родон Кроулі – один із головних персонажів роману англійського письменника Вільяма Мейкпіса Теккерея (1811–1863) «Ярмарок суєти».] в «Ярмарку суєти»!), але учень із мене вийшов такий собі, тому карти лежали забуті на столі.

Чарльз відсюрбнув із чарки. Він і не думав перевдягатись, а тому цілий день проходив у халаті.

– Шкода, що завтра доведеться їхати назад у Гемпден, – проказав він.

– Моя б воля, не вертався би, – підтакнув я. – А отак би й жив тут з усіма вами.

– Може, це ще й станеться.

– Що?

– Я не кажу, що зараз. Але, здається, це можливе. Після університету.

– Як так?

Він знизав плечима.

– Ну, Френсісова тітка продавати будинок не збирається, бо хоче зберегти його для родини. Коли йому сповниться двадцять один, він би міг його викупити за безцінь. Та й навіть якби не міг, то в Генрі грошей більше від можливостей його фантазії. Можна було б скинутись і придбати його. Завиграшки.

Мене приголомшила така прагматична відповідь.

– Я мав на увазі, що все, чим би Генрі хотів займатися після закінчення університету (якщо він його закінчить), – це відшукати собі місце, де можна писати книжки й займатися вивченням Дванадцятьох великих культур.

– Що значить «якщо він його закінчить»?

– Ну, він може все облишити. Може знудитися. Він уже раніше говорив про те, щоб покинути універ. Він поступив без особливих причин, а справжньої роботи в нього ніколи не буде – це вже точно.

– Гадаєш, не буде? – спитав я, зацікавлений. Мені завжди здавалося, що Генрі викладатиме греку де-небудь у забутому, але відмінному університеті Середнього Заходу.

– Та ну, – пхекнув Чарльз. – Навіщо воно йому здалося? Гроші йому не потрібні, та й викладач із нього був би нікудишній. І Френсіс у житті ні дня не працював. Мабуть, він би міг мешкати разом із матір'ю, ось тільки того її чоловіка терпіти не може. Тут йому краще. Та й Джуліан недалеко.

Я хильнув із чарки й поглянув на далекі постаті, що блукали лукою. Банні, у якого волосся лізло в очі, готувався зробити удар, махав молотом і переминався з ноги на ногу, ніби професійний гольфіст.

– А в Джуліана є сім'я? – спитав я.

- Ні, - відказав Чарльз із ротом, набитим льодом. - Має якихось племінників, але терпіти їх не може. От поглянь, - раптом промовив він, трохи піднявшись у кріслі.

Я озирнувся. Банні нарешті зробив свій удар, м'яч не влучив ні в шості, ні в сьомі ворітця, зате чудом стукнувся об кілочок у кінці поля.

- Ти дивись, - проказав я. - Б'юсь об заклад, він спробує ще раз.

- Нічого в нього не вийде, - Чарльз знову сів, не зводячи погляду з гравців. - Стеж за Генрі. Він стає в позицію.

Генрі цілив у непройдені ворітця, і навіть із такої відстані я бачив, що він цитує правила. Слабко долинули різкі скрики протесту від Банні.

- У мене майже минуло похмілля, - промовив Чарльз.

- У мене також, - сказав я.

Світло на галявинці було золотого кольору, предмети відкидали довгі оксамитові тіні, а заслане хмарами яскраве небо ніби зійшло з полотна Констебля.[70 - Джон Констебль (1776-1837) - видатний англійський художник-пейзажист, представник романтичної течії в образотворчому мистецтві.] Мені не хотілося цього визнавати, але я був майже п'яний.

Ми тихенько сиділи й спостерігали. З-над газону пролунав легкий стук дерев'яного молота об крокетний м'яч. У вікні на тлі торохтіння горщиків та грюкання шухляд чувся спів Френсіса, котрий ніби затягнув найщасливішу пісню у світі: «Паршиві ми овечки, ми разом заблукали... бе-бе-бе-бе...»[71 - «The Whiffenpoof Song» - пісня-візитівка акапельного хору Єльського університету, складена за мотивами поезії Редьярда Кіплінга «Офіцери-джентльмени».]

- А якби Френсіс купив будинок, - нарешті зважився я, - гадаєш, він би дозволив нам тут мешкати?

- Звісно. Удвох із Генрі вони б тут з'їхали з глузду від нудьги. Банні, мабуть, доведеться працювати в банку, але він зможе приїжджати на вихідних, якщо залишатиме дітей із Меріон удома.

Я засміявся. Минулої ночі Банні розводився про те, що він хоче мати восьмеро дітей, четверо хлопців і четверо дівчат. Це спровокувало Генрі на тривалу невеселу тираду про те, як реалізація репродуктивного циклу за своєю природою є неминучою предтечею швидкого занепаду й смерті.

- Просто жах, - кивнув Чарльз. - Я так і бачу його. У дворі. Він начепив якийсь дебільний фартух.

- Смажить гамбургери на гратці.

- А щось із два десятки гавриків гасає навколо й верещить.

- Пікнік від клубу Kiwanis,[72 - «Kiwanis International» - громадська організація, заснована в США у 1915 р. і покликана сприяти налагодженню ділової та професійної етики. Члени клубів «Kiwanis» організовують щотижневі обіди.] блін.

- І релакс-меблі від La-Z-Boy.

- Господи.

Раптом у березах зашумів вітер. Із неба прилетів буйний вихор жовтого листя. Я відсюрбнув із чарки. Навіть якби я виріс у цьому будинку, то не зміг би його полюбити більшою любов'ю, не знав би краще рипіння його гойдалки, візерунку лози ломиносу на шпалері, оксамитових перекатів околиці, що розпливалася в сірому серпанку на обрії, фрагмента автостради, яка ледве проглядала серед пагорбів за деревами. Сама палітра кольорів цього місця проникла мені в кров. Так само, як і Гемпден у подальші роки спливатиме в уяві спантеличеним водокрутом білих, зелених та червоних барв, так і цей будинок за містом спершу пам'ятався розкішною гаммою акварелей кольору слонової кістки та лазуритової блакиті, каштанових, жовтогарячих, золотих відтінків, що лиш приблизно намічали межі не забутих мною предметів: будинку, неба, кленів. Та навіть той день, на веранді, із Чарльзом на сусідньому стільці та запахом вогнища й дров у повітрі, в цілому має якості спогаду. Он він, перед моїми очима, надто прекрасний, щоб бути правдою.

Сутеніло. Невдовзі сідати за вечерю. Я допив своє віскі одним залпом. Сама думка про те, щоб тут жити й ніколи не повертатися до асфальту, торговельних центрів, секційних меблів; про те, щоб лишитися тут із Чарльзом, Каміллою, Генрі, Френсісом і, можливо, навіть Банні; про те, щоб ніхто з нас не одружився, не вийшов заміж, не знайшов роботу за тисячі кілометрів і не примудрився утнути жодної зрадницької речі, які університетські друзі роблять після випуску; про те, щоб усе лишалося, як є, – сама думка про це була настільки божественна, що навіть тоді я не міг припустити її вірогідності, але все одно мені подобалося плекати її.

Френсіс підбирався до грандіозного фіналу своєї пісні: «Гуляй душа, шляхетні співаки... приречені від зараз і до вічності-і-і».

Чарльз подивився на мене зизом:

– Ну а ти?

– Що я?

– Які в тебе плани? – розсміявся він. – Що робитимеш наступні сорок чи п'ятдесят років свого життя?

А десь там на галявині Банні щойно вибив м'яча Генрі метрів так на двадцять за межі ігрового поля. Пролунав рваний сміх. Слабкий, зате чистий, він линув у надвечірньому повітрі. Цей сміх переслідує мене й досі.

Розділ 3

З тієї самої миті, коли я вперше ступив ногою в Гемпдені, я почав боятися кінця семестру й необхідності повертатись у Плано, до його рівнин, бензоколонок та куряви. Навчальні тижні минали один за одним, снігу дедалі більшало, а ранки ставали темнішими, і з ними все ближчою здавалася дата на засмальцьованій фотокопії (17 грудня – «Здати всі курсики»), прикріпленій клейкою стрічкою до внутрішньої сторони дверцят шафки. Моя меланхолія поступила місцем тривожності. Я навряд чи стерпів би Різдво в батьківському домі, зі штучною ялинкою, відсутністю снігу та телевізором, що не вимикався. Та й батьки не горіли бажанням побачити мене на канікулах. Останнім часом вони здружилися з балакучим бездітним сімейством старшого віку. Їхнє прізвище було Мак-Натт. Голова родини МакНаттів торгував автозапчастинами, а його схожа своїми формами на

голуба дружина – косметикою від Avon. Моїх батьків вони постійно тягали на якісь автобусні екскурсії по магазинах, де напряму продавалися товари від виробників, грали в кості в якогось «шахрая» чи гуляли в районі бару з живою музикою в готелі Ramada Inn. Уся ця діяльність тривала зазвичай і при мені на вихідних, тож хай якою короткою та нерегулярною була моя присутність, але сприймалась вона як перешкода чи навіть докір.

Та канікули – то ще півбіді. Оскільки Гемпден далеко на півночі, будівлі його старі та опалення для них дороге, університет зачинявся на січень і лютий. Я вже чув, як, хильнувши пива, батько скаржиться містерові Мак-Натту, а містер Мак-Натт хитро під'юджує його своїми ремарками, натякаючи на те, що мене аж надто розпанькали, що от він би нізачо не дозволив синові вилізти собі на шию, якби той у нього був. Такими розказами він доводив мого батька до сказу, і з часом батько театральнo ввалювався до мене в кімнату й виставляв мене за двері, трусячи вказівним пальцем та заковуючи очі, ніби Отелло. Поки я ходив у школу та коледж у Каліфорнії, він кілька разів утнув цей номер без жодної причини, крім хіба що бажання самоствердитися перед мамою чи колегами по роботі. Щойно він утомлювався від уваги, мене завжди гукали назад, щоб мама могла провести зі мною «виховну роботу», але зараз? У мене вже навіть не було своєї кімнати. У жовтні мама мені написала, що вони розпродали меблі з неї та перетворили мою колишню спальню на кімнату для шиття.

На зимових канікулах Генрі з Банні вибиралися до Італії, в Рим. На початку грудня мене подивувала ця новина, ще й з огляду на той факт, що понад місяць вони ходили понурі, особливо Генрі. Я знав, що за останні пару тижнів Банні витрусив із нього чимало грошей, та хоч Генрі й нарікав на це, схоже, все одно не міг йому відмовити, хоч як це дивно. І річ тут, я був певен, не в грошах як таких, а в самому принципі. А ще очевидним було й те, що Банні анітрохи не здогадувався про це напруження в стосунках.

Він тільки й говорив про подорож. Накупив одягу, путівників, аудіокасету з написом «Parliamо Italiano», [73 – «Говоримо італійською» (іт.)] яка максимум за два тижні обіцяла навчити розуміти італійську на слух («Навіть тих, кому раніше не щастило з іншими мовами!» – вихвалялася її обкладинка), та примірник «Пекла» в перекладі. Банні знав, що мені немає куди поїхати на канікули, і не без задоволення втирав сіль у мої рани. «Я думатиму про тебе в гондолі, з келихом кампарі в руці», – підморгував він мені. Тим часом Генрі про подорож майже нічого не говорив. І коли Банні з помилками торохтів італійською, то палив сигарету, робив рішучі та глибокі затяжки й удавав, що нічогісінько не розуміє.

Френсіс сказав, що залюбки провів би зі мною Різдво в Бостоні, а потім би поїхав у Нью-Йорк; двійнята поговорили з бабусею у Вірджинії, і та рада була б мене бачити в гостях усі зимові канікули. Але поставало питання грошей. До початку наступного семестру мені треба було працювати. Я потребував грошей, якщо хотів повернутися до навчання навесні. Та вештанням із Френсісом по всіх усядах багато не заробиш. Двійнята, як і кожних канікул, збиралися на конторську роботу до свого дядька-юриста, але ім заледве вдавалося розтягти обов'язки на двох. І поки Чарльз возив дядька Ормана на рідкісні розпродажі спадщини та по алкогольних магазинах, Камілла залишалася в офісі відповідати на телефон, що ніколи не дзвонив. Я певен, ім навіть на думку не спало, що я також можу потребувати роботи, – мої побрехеньки про каліфорнійське richesse [74 – Багатство (фр.)] зіграли роль краще, ніж я розраховував. «А чим же займатимусь я, поки ви сидітимете на роботі?» – намагався я ім натякнути, але, звісно ж, натяків вони не зрозуміли.

«Боюся, займатися там особливо й нічим, – немовби вибачався Чарльз. – Читати, спілкуватися з Наною, гратися із собаками».

Схоже, єдиним вибором для мене лишався Гемпден. Доктор Роланд був не проти й далі наймати мене, хоч і за гроші, яких навряд чи вистачить, щоб орендувати пристойніше житло. Чарльз із Каміллою свою квартиру вже здали іншим людям, до Френсіса в'їхала неповнолітня кузина. Помешкання Генрі, наскільки мені було відомо, стояло порожнім, але звідти до Гемпдена година дороги, а я не мав машини. А потім мені розказали про одного старого хіпі, котрий раніше навчався в Гемпден-коледжі, а тепер тримав майстерню музичних інструментів на закинутому складі. І якщо періодично допомагати йому вирізати кілочки або шкурити мандоліни, то на тому складі можна пожити задурно.

Можливо, тому, що не хотів нести тягар чужих співчуттів або зневаги, я приховав справжні обставини, через які лишався. Не потрібний своїм пригладуреним нікчемним батькам на канікулах, я прийняв рішення залишитися в Гемпдені (у неозначеному місці) та повправлятися у грецькій, гордовито знехтувавши їхніми слабкодушкими пропозиціями про фінансову допомогу.

Цей стоїцизм, ця жертвність перед навчанням? Іа Генрі та зневага до навколишнього світу в цілому принесли мені загальний захват, особливо від самого Генрі. «Та я б і сам був не проти тут перезимувати, – якось він заявив мені одного холодного вечора в листопаді, коли ми проводжали додому Чарльза з Каміллою, а наші ноги по кісточки тонули в мокрому опалому листі, що встеляло доріжку. – Університет зачинено. Крамниці працюють до третьої. Усе біле й порожне. Тихо навколо, тільки вітер підвиває. У старі часи будинки заносило снігом по самісінькі вікна та стріху, люди опинялися в пастці й помирали з голоду. А знаходили їх тільки напровесні». Голос у нього був сонний, спокійний, але мене все одно сповнювала непевність. Там, де жив я, узимку сніг навіть не випадав.

Останній тиждень навчання минув у вирі пакування, друкування, бронювання авіаквитків, телефонних дзвінків додому в усіх, крім мене. Мені можна було не квапитися з письмовими роботами, бо я нікуди не їхав, не летів. Речі я збирав розслаблений, уже коли спорожніли гуртожитки. Першим вирушив Банні. Три тижні він панікував через курсову зі своєї четвертої дисципліни, яка, здається, називалася «Шедеври англійської літератури». Він мав написати двадцять п'ять сторінок про Джона Донна.[75 – Джон Донн (1572–1631) – англійський літератор, священик Англіканської церкви, видатний поет-метафізик.] І ми всі ламали голову, що буде в результаті, бо займатися творчою роботою в нього виходило так собі. Попри те що дислексія лишалася зручним виправданням для Бана, справжня причина полягала в іншому – дитячому дефіциті уваги. Він рідко читав те, що задавали, або й додаткові тексти з усіх дисциплін. Натомість його знання з будь-якого предмета більше скидалися на мішанку переплутаних фактів, часто недоречних або вирваних із контексту, які він запам'ятав в аудиторії або, на власне переконання, вичитав деінде. Коли надходив час виконувати письмову роботу, то він поповнював свої сумнівні й фрагментарні знання, допитуючи Генрі (з котрим постійно консультувався, ніби з атласом) або вивуджуючи фактаж зі щорічного довідника чи шеститомної енциклопедії превелебного Тіпсона Четсфорда «Чоловіки визначних думок і діянь», випущеній у 90-х роках XIX ст. В останній були розкидані куці нариси про видатних діячів, написані для дітей і розбавлені ефектними гравюрами. Усе, що писав Банні, здавалося бентежно авторським, оскільки починав він із химерного добору робочих матеріалів, а далі їх перекручував, торуючи шлях спантеличеного пошуковця. Робота про Джона Донна, певно, вийшла в нього найгірше з усього поганого, що йому будь-коли доводилося писати (за іронією долі, вона стала єдиною, яка побачила друк. Після зникнення Банні один журналіст попросив показати йому приклад роботи молодого науковця, і Меріон вручила йому цей

примірник, старанно відредагований фрагмент якого навіть з'явився на сторінках часопису People).

Банні десь вичитав про знайомство Джона Донна з Айзаком Волтоном, [76 – Айзак Волтон (бл. 1594–1683) – менш відомий англійський літератор, якому славу свого часу приніс збірник прозових та поетичних творів про риболовлю «The Compleat Angler» (1653).] і в похмурих коридорах його розуму дружба англійських літераторів виросла настільки, що вони практично стали одним цілим. Нам так і не вдалося збагнути, яким чином утворився цей фатальний зв'язок між ними. Генрі покладав усю провину за це на «Чоловіків визначних думок і діянь», але певності ні в кого не було. За тиждень чи два до крайнього терміну подання курсової Банні почав навідуватися до мене о другій або третій ночі, щоразу виглядаючи, ніби він тільки-но уникнув якогось стихійного лиха, зі зсунutoю набік краваткою та шаленими очима.

– Привіт-привіт, – зазвичай казав він мені, заходячи та намагаючись пригладити руками скуйовджену чуприну. – Сподіваюся, не розбудив? Не проти, якщо я ввімкну світло? Де ж воно тут? Ага, ось воно, ось.

Банні вмикав світло й починав міряти кімнату кроками, не знімаючи пальта, склавши руки за спиною та помотуючи головою. А потім ставав як укопаний посеред маршруту й промовляв із відчайдушним виразом в очах:

– Метагемералізм. Розкажи мені про нього. Усе, що можеш. Мені треба знати щось про метагемералізм.

– Пробач. Уперше чую.

– І я теж, – знервовано відповідав Банні. – Це якось пов'язане з мистецтвом, або пасторалізмом, або чимось таким. Саме так я хочу пов'язати Джона Донна та Айзака Волтона, розумієш? – Тут він знову зривався на біг. – Донн. Волтон. Метагемералізм. Ось задачка, яку треба розв'язати.

– Банні, я взагалі не впевнений, чи існує слово «метагемералізм».

– Звісно, існує. Воно латинське. Має стосунок до іронії та пасторалі. Еге ж. Так і є. Картина, скульптура абощо.

– А в словнику ти дивився?

– Ні. Я не знаю, як воно пишеться. Я хотів сказати, – і тут він малював рамку в повітрі руками, – поет і рибалка. Parfait.[77 – Чудово (фр.).] Чопові брати. На природі. Вдоволені життям. Усе це до купи ліпиться метагемералізмом, розумієш?

Так могло тривати з півгодини, а то й більше. А Банні все марив риболовлею, сонетами та ще бозна-чим, аж раптом посеред монологу йому спадала блискуча думка. Банні несподівано тікав із кімнати і, біжучи сходами, тарабанив щось собі під носа з відповідною швидкістю.

Курсову він дописав за чотири дні до кінця терміну і, перш ніж здати, показував усім, хто йому попадався.

– Ну, це непогана робота, Бан... – обережно сказав Чарльз.

– Дяки-дяки.

– Але хіба ж не потрібно було в ній трохи частіше згадувати Джона Донна? Завдання ж нібито про нього?

- Ах, Донн, - глузливо відмахувався Банні. - Не хочу його вплутувати в усе це.

Генрі читати курсову відмовився.

- Я певен, це понад мое розуміння, Банні, чесно, - промовив він, зиркнувши поверх першої сторінки. - Слухай, а що це за набір такий?

- Потрійний інтервал, - гордо повідомив Банні.

- Тут же по два з гаком сантиметри між рядками!

- Схоже на верлібр, правда?

Генрі пирхнув у ніс.

- Схоже на якесь меню, - уточнив він.

Мені ж з усієї роботи найбільше запам'яталось останнє речення:

«Залишивши Донна з Волтоном на берегах Метагемералізму, щиро помахавмо їм рукою на прощання, цим корешам сивої давнини». Нас усіх не полишала цікавість, чи приймуть у Банні роботу. Зате сам Банні не турбувався: подорож до Італії ставала ближчою, аж настільки, що Пізанська вежа тепер уночі відкидала свою похмуру тінь на його ліжко, і сам він безперервно перебував у стані серйозного збудження та квапився покинути не тільки Гемпден, а й усі можливі сімейні зобов'язання, щоб тільки розв'язати собі руки.

У мене Банні безцеремонно поцікавився, чи не хочу я, коли мені вже особливо немає чим зайнятися, допомогти йому спакувати речі. Я сказав, що прийду, і коли об'явився у квартирі, то заскочив його посеред розкиданого одягу, в процесі вигортання всього вмісту шухляд у валізи. Я потягся, обережно зняв зі стіни японську репродукцію в рамці й поклав її на стіл.

- Не займай! - закричав Банні біля тумбочки, з гуркотом впускаючи шухляду на підлогу та кидаючись мені навперейми. - Їй же двісті років!

Я знав, що це неправда, бо кілька тижнів тому підгледів за ним у бібліотеці, коли він лезом акуратно вирізав її з книжки; я змовчав, але так роздратувався, що одразу пішов геть під грубуваті вибачення, на які Банні дозволила розщедритися власна гордість. Трохи пізніше, вже коли він поїхав, я знайшов у поштовій скриньці записку з недолугими перепросинами, що в неї були загорнуті томик поезій Руперта Брука[78 - Руперт Чонер Брук (1887-1915) - англійський поет, автор ідеалістичних воєнних віршів.] в м'якій обкладинці та коробочка з ментоловими драже Junior Mints. Генрі зник із Гемпдена прудко й потаємно. Одного вечора він нам розповів, що зібрався, а наступного дня його вже на місці не було. (Куди він вирушив? У Сент-Луїс? Одразу до Італії? Ніхто з нас не знав.) Іще через день від'їжджав Френсіс, і ми довго й церемонно прощалися: Чарльз, Камілла і я стояли на узбіччі, у носі щипало, вуха повідмерзали, а Френсіс усе ще кричав нам щось із машини з опущеним вікном, ввімкнутим двигуном та густими хмарами білого диму, який обволікав його «мустанг» от уже добрі сорок п'ять хвилин. Двійнята їхали останніми, і я їх за це, мабуть, ненавидів. Після того як звуки Френсісового клаксона зникли в засніженій далечині, позбавленій навіть відлунь, ми практично без слів прогулялися до них додому стежиною через ліс. Коли Чарльз увімкнув світло, у мене аж защемило в серці, настільки їхня квартира стала чепурна: порожня раковина, навшені мостини, ряд валіз під дверима.

Того дня ідальня зачинилась опівдні; падав сніг, швидко темнішало, і машини в нас не було. У холодильнику, тільки-но вимитому з лізолом, запах якого досі тримався, нічогісінько не завалялося. Ми сиділи за кухонним столом та споживали сумну, зготовану нашвидкуруч вечерю з консервованого грибного супу, прісних галет та чаю без цукру чи молока. Головною темою розмови став маршрут Чарльза й Камілли: як вони даватимуть раду з багажем, о котрій варто викликати таксі, щоб устигнути на потяг о шостій тридцять. Я підтримав цю дорожню бесіду, але на мене саме почала напосідати глибока меланхолія, що триватиме багато тижнів; мені чувся звук машини Френсіса, спочатку все слабший, а потім і взагалі зниклий у засніженій, приглушеній далечині. Я вперше усвідомив, наскільки самотні два місяці чекають на мене попереду, коли університет стоятиме зачинений, сніг лежатиме глибокий і навколо не лишиться ні душі.

Вони мені казали не приходити їх проводити в таку рань, та я все одно приплентався наступного ранку о п'ятій годині помахати їм рукою. Ранок видався чистий, чорний, інкрустований зорями. Стовпчик термометра на ганку Трапезної впав до нуля. Перед їхнім будинком у хмарі вихлопів уже чекало таксі. Водій щойно грюкнув доверху забитим багажником, а Чарльз із Каміллою позаду саме замикали двері. Вони здалися надто стурбованими та замисленими, щоб з радістю сприйняти мою присутність. Обое Маколі не любили мандрувати, адже їхні батьки загинули в автомобільній катастрофі, коли вибралися на вихідних відпочити до столиці, а тому двійнята починали нервувати ще за кілька днів до того, як їм було потрібно куди-небудь вирушати.

На додачу, вони ще й спізнювалися. Чарльз поставив на землю свою валізу, щоб потиснути мені руку.

– Щасливого Різдва, Річарде. І не забувай нам писати, гаразд? – промовив він і рушив до машини. Камілла, змагаючись із двома велетенськими саквояжами, кинула їх обидва в сніг і проказала:

– Чорт, нам нізащо не вдасться повантажити це все на потяг.

Вона важко дихала, і її яскраві щоки густо шарілися. Неймовірна красуня. За все своє життя мені не довелося побачити нікого вродливішого від Камілли, якою вона була в той момент. Я тупо кліпав на неї, кров бухала в жилах, і я геть забув про свій старанно відрепетируваний цілунок на прощання, коли вона сама несподівано підскочила до мене й пригорнула. Мене оглушило її хрипке дихання, а миттю пізніше обличчя торкнулася її крижана щока. Коли я потис її руку, то великим пальцем відчув під рукавичкою тонкий зап'ясток і удари пульсу.

Таксі посигналило, і з його вікна виткнулася голова Чарльза.

– Давай! – гукнув він.

Я доніс її багаж до тротуару й постояв іще у світлі ліхтаря, коли рушив автомобіль. Вони озирнулися до мене із заднього сидіння та махали у вікно, а я стовбичив і спостерігав за власним спотвореним відображенням, що віддалялося на кривій поверхні темного скла, аж доки машина завершила й зникла за рогом.

На покинутій вулиці я пробув, доки вже не міг розчути звуків двигуна, і тільки пороша шаруділа в маленьких сніжокрутах, які вітер ганяв при землі. Я рушив назад до студмістечка, засунувши руки глибоко в кишені та нестерпно гучно риплячи підшвами по снігу. Вікна гуртожитків були чорні та мовчазні, а великий паркінг за тенісним кортом стояв геть порожній, якщо не рахувати кількох викладацьких машин та самотньої зеленої вантажівки господарської частини. У моєму корпусі всі коридори

захарашували коробки для взуття, вішаки, двері в кімнати були розчинені й усюди панувала загробна темрява й тиша. Гіршої депресії в мене ще не траплялося. Я опустив жалюзі, впав на незастелене ліжко й вирішив доспати своє.

У мене було так мало речей, що всі їх перевезти можна за одну ходку. Знову прокинувшись близько полудня, я зібрав дві свої валізи і, закинувши ключі до вахтера, потягнув їх порожньою засніженою дорогою до міста в пошуках адреси, яку мені хіпі продиктував телефоном. Іти виявилось довше, ніж я очікував, і невдовзі мій шлях збочив на манівці в особливо безлюдний район під горою Катаракт. Путь пролягла паралельно бистрій і мілкій річці Беттенкілл, яку то тут, то там усю дорогу перетинали криті мости. Помешкань по дорозі майже не траплялось, і навіть оці понурі, моторошні пересувні будинки, які так часто можна зустріти у вермонтській глушині, обрамлені велетенськими горами дров та з чорним димом, що валує з комина, були далеко один від одного. Навколо не виднілося жодної машини, якщо такою не вважати одну розвалюху, що завмерла на шлакоблоках перед чийось будинком.

Улітку це була би приємна, хоч і складна прогулянка, а от у грудні півметрові кучугури та важкі валізи змусили мене сумніватися, що я взагалі подолаю цей шлях. У ноги-руки позаходили зашпори, і не раз мені доводилося зупинятись, аж доки врешті-решт місцина стала більш схожою на місто і трохи люднішою й дорога винесла мене куди треба – Проспект-стріт у Східному Гемпдені.

Сюди я ще жодного разу не забрідав, а відомий мені Гемпден із його кленами, гонтовими фасадами крамниць, зеленими газонами та годинником на окружному суді зараз видавався іншим усесвітом. Цей Гемпден ніби побував під бомбардуванням, і його прикрашали суцільні водонапірні вежі, іржаві залізничні колії, майже обрушені приміщення складів та фабрик із позабаваними дверима й потроченими шибками. Таке враження, що з часів Великої депресії тут ніхто не селився, а життя жевріло тільки в миршовому генделику наприкінці вулиці, якому, судячи з тлуму фургонів перед входом, ще й велося тут нівроку, якщо зважити на ранню пору. Над неоновую рекламою пива красувалися новорічні гірлянди та пластмасові різдвяні віночки гостролиста. Зазирнувши досередини, я побачив рядочок фланелевих сорочок за шинквасом, у всіх чоловіків у руках було по кужлю пива або по стопці міцнішого трюнку, а в глибині зали, навколо більярдного стола, вирізнялися своїми бейсболками та жирком молодші відвідувачі. Ще якусь мить я постояв перед вініловими дверима з утеплювачем і позаглядав у їх верхнє віконечко. Зайти й спитати підказку про адресу, замовити випивки та зігрітись? Я вирішив, що не завадило б, і вже поклав був руку на вимащену в якийсь жир дверну ручку з латуні, як раптом побачив крізь шибку назву закладу – Boulder Tap. Мені одразу згадалися місцеві випуски новин. Якщо вірити їм, цей бар – центр усієї дрібної злочинності в Гемпдені: нападів із використанням холодної зброї, згвалтувань, і то за тотальної відсутності свідків. У таких місцях самотні люди не сплять, а перекидають чарочку, особливо якщо вони загублені студенти з високого берега.

Однак урешті-решт відшукати помешкання хіпі виявилось не так складно. Це був один зі складів прямо на березі ріки, пофарбований у яскраво-фіолетовий колір.

Коли хіпі нарешті відчинив двері, то здався сердитим, ніби його розбудив мій прихід.

– Пацан, наступного разу просто заходь, – понуро виголосив він. Хазяїн виявився товстеньким рудобородим курдуплем у футболці, вкритій плямами поту, із загальним виглядом людини, що провела чимало веселих вечорів за більярдним столом у Boulder Tap. Він показав мені кімнату, де я мав жити, яка була в кінці залізних сходів, що вели на другий поверх (звісно ж, без ніяких поручнів), і, не мовивши й слова, зник.

Я опинився в лункому, вкритому пилом приміщенні з дерев'яною підлогою та високими, нічим не прикритими сволоками. За вмеблюванняправили поламана тумбочка й високий стілець у кутку. Крім того, у кімнаті ще знайшлися газонокосарка, іржава бочка з-під якоїсь оливи, стіл на кобиляничях, захарашений наждачним папером, теслярськими інструментами та вигнутими дерев'яшками, що, напевне, були екзоскелетами мандолін. Тирса, цвяхи, паперові пакети, недопалки та випуски Playboy сімдесятих років вистеляли підлогу. Вікна з численними шибками наїжачилися памороззю та сажею.

Із моїх заціпенілих рук спершу випала одна валіза, а за нею й друга. Якусь мить навіть думки ворухилися так само заціпеніло, охоче рееструючи всі враження та нічого не коментуючи. Раптом до мене дійшло оглушливе ревіння та шум. Я підійшов до чорних вікон за столом і визирнув надвір, завмерши від несподіваного об'єму води, що текла заледве в метрі піді мною. Іще трохи далі було видно греблю, об яку розбивалися хвилі ріки, здіймаючи водяний туман. Я спробував протерти рукою кружальце на склі, аби краще все роздивитися, і помітив, що з рота в мене досі йде пара, навіть у середині помешкання.

Аж тут на мене обрушилося щось, що я міг би назвати крижаним подувом вітру. Подивившись угору, можна було виявити велетенський отвір у даху; крізь нього прозирало блакитне небо, по якому зліва направо, зникаючи за чорним рваним краєм покрівлі, бігли прудкі хмарки. Під отвором на дерев'яній підлозі утворився тонкий шар сніжку, що ідеально повторював обрисами контур дірки нагорі. Його порушував тільки мій відбиток ноги.

Пізніше безліч людей питали в мене, чи я усвідомлював, наскільки небезпечно жити в неопалюваному приміщенні у Північному Вермонті під час найхолодніших місяців року. Відповідаю щиросердно – ні, не усвідомлював. Десь у підсвідомості я, звичайно ж, пам'ятав почуті раніше історії про алкоголіків, стариганів чи недбалих лижників, котрі замерзали на смерть, та з якоїсь причини здавалося, що мене це має обминути. Апартаменти, безперечно, були незатишними, страшенно брудними та до сказу холодними, але я навіть подумати не міг, що вони несуть реальну загрозу. Тут мешкали інші студенти, тут мешкав той хіпан, сюди звернутися мені порадили в студентській довідковій. Зате я не міг знати, що власна кімната господаря добре опалювалася, що студенти, котрі тут мешкали, приходили з власними калориферами та електроковдрами. Ба більше, дірка в стелі з'явилася тільки нещодавно й у студентській довідковій про неї були ще не в курсі. Певно, якби хто-небудь знав реальний стан справ, то відмовив би мене. Але не судилось. Я так соромився свого нового житла, що нікого не повідомив, де зупинився, навіть доктора Роланда. Усією інформацією володів тільки хіпі, а він дбав лише про себе.

Рано-вранці, ще по темному, я прокидався на підлозі, загорнутий у ковдри, – спав я в двох чи трьох светрах, кальсонах, вовняних штанах та пальті, – і в чім був відправлявся в кабінет доктора Роланда. Іти довго, а ще й інколи мене супроводжував при цьому снігопад або дужий, часом страшенно дошкульний вітер. Я заходив у Трапезну, виморожений та виснажений, одночасно зі сторожем, який відчиняв будівлю на день. Потім я спускався в підвал, голився там, мився в ніким не вживаній та лиховісній на вигляд душовій із білими кахлями, відкритими трубами та стоком посеред

підлоги, що під час Другої світової входила до складу тимчасового лазарету. Прибиральники внизу набирали воду з кранів, тому її тут досі не відключили, працювала навіть газова колонка. У глибині однієї з порожніх кабінок зі скляними дверима я зберігав бритву, мило та рушник – так, щоб ці речі не впадали в око. Потім я вирушав поїсти консервованого супу та випити розчинної кави, зготованих на плитці з кафедри соціології. Тож поки доктор Роланд із секретарями з'являвся на робочому місці, я вже брався до своїх щоденних обов'язків.

Доктор Роланд, котрий уже звик до моїх прогулів та частих виправдань щодо не зроблених вчасно завдань, подивувався й зустрів мое неочікуване завзяття з підозрою. Він хвалив мене і ставив багато запитань; кілька разів у коридорі мені вдавалося підслухати його розмови про мої метаморфози з доктором Кабріні, заввідділення психології та єдиним викладачем, що не виїхав на зиму з корпусу. Спочатку доктор Роланд, безсумнівно, вважав це моїм черговим трюком. Але кожен новий день сповненої ентузіазму роботи тиждень за тижнем приносив по золотій зірочці в мою осяйну особову справу. Мені стали довіряти. Спочатку невпевнено, а під кінець – уже під звуки фанфар. І, здається, першого лютого мене підвищили. Можливо, в полоні своїх біхевіористських ідей доктор Роланд вважав, що таким чином підштовхне мене до ще більших мотиваційних висот. Та із закінченням зимового періоду, коли я повернувся до затишної кімнати в Монмут-Гаусі, а разом із нею й до своєї некомпетентності, він пошкодував про це рішення.

У доктора Роланда я працював допізна, наскільки це взагалі було нормальним, потім вечеряв у кафетерії Трапезної. У деякі вечори щастило встряти деінде ще, я прискіпливо вивчав дошки оголошень, видивляючись усілякі зустрічі «Анонімних алкоголіків» або шкільні вистави за мотивами старого мюзиклу «Бригадун». [79 – «Бригадун» («Brigadoon», 1947) – популярний мюзикл про романтичні пригоди двох туристів у таємничому шотландському селі, яке з'являється тільки раз на сто років.] Та переважно ніде нічого не відбувалося, Трапезна зачинялась о сьомій, і мені лишався тільки довгий шлях додому по темряві та снігу.

Такого холоду, як на складі, мені ще ніколи не доводилося знати. І не доведеться в майбутньому. Мабуть, якби мені не забракло здорового глузду, то я би придбав собі електрообігрівач, але зaledве чотири місяці минуло відтоді, як я прибув з одного з найтепліших регіонів Америки, тому фактично навіть не відав про існування таких приладів. І на думку не спадало, що, можливо, половина населення Вермонту не мерзне так, як я, щоночі: у них не ломить кістки від морозу, не болять суглоби, їх не ятрить уві сні безжальний холод, з яким приходили марення про крижини в морі, загублені експедиції, прожектори рятувальних літаків, які ширяють над спіненними хвилями Арктики, де ви борсаєтеся на самоті. Коли я прокидався вранці, то все терпло й боліло так, наче хтось мене потовк. Здавалося, це через спання на підлозі. І тільки пізніше я второпав, що справжньою причиною розладу був неблаганний дроз, мої м'язи скорочувалися механічно, ніби по них пропускали електричний струм – цілу ніч, кожна ніч. Дивовижно, але той хіпі на ім'я Лео ще й неабияк сердився, бо, бачте, я рідко тесав кілочки, вигинав деки абошо для його мандолін, чим я мав займатися на своєму другому поверсі.

– Чувак, ти мене рішив поюзати? – загрозливо промовляв він при кожній зустрічі. – Ніхто не грає Лео так. Ніхто. – Він гадав, що я проходив курс конструювання музичних інструментів і тому спроможний виконувати різної складності роботу, хоча я ніколи нічого подібного йому не казав.

– Та не, казав-казав, – обурився він, коли я запевнив його у власному невігластві. – Розповів мені, що якомсь ціле літо провів у горах Блу-Ридж, [80 – Блу-Ридж (Blue Ridge, Блакитний хребет) – окремішня фізико-

географічна область у центральній частині Аппалачів, вкрита густими лісами.] де виготовляв цимбали. У Кентуккі.

Крити його заяву було нічим. Я звичний до брехні про самого себе, та тільки не в тому разі, якщо її розпускають інші, від чого я просто втрачаю дар мови. Я міг лише заперечити й повідомити – цілком широко, між іншим, – що навіть не в курсі, як виглядають ті цимбали.

– Стругай кілочки, – нахабно лаявся він. – І приберись.

На це я багатослівно відповідав, що навряд чи зможу виготовляти кілочки в кімнаті, де неможливо навіть зняти рукавички.

– То обріж у них пальці, чувак, – незворушно казав Лео.

Такі от випадкові перепалки у вестибюлі виявилися єдиним нашим із ним спілкуванням. Із часом до мене все-таки дійшло, що Лео, незважаючи на свою відкриту любов до мандолін, жодного разу так і не ступив ногою до майстерні. Це тривало вже кілька місяців на момент моєї появи в його будинку. Мені стало цікаво, чи він узагалі знав про дірку в стелі. Тож одного разу я зухвало це кинув йому в обличчя.

– Мені здавалося, ти хоч би цю хрін у будинку міг привести до ладу, – якось промовив він. На захист своєї жалюгідності скажу, що однієї неділі я таки спробував цим зайнятися, скориставшись кількома старими дерев'яними огризками від мандолін, проте мало не загинув при цьому. Кут нахилу даху виявився підступно крутим, я втратив рівновагу й мало не звалився в загату. Я буквально видряпався з халепи по бляшаній ринві, за яку вхопився в останній момент і яка, на моє велике щастя, втрималась на місці. З превеликими труднощами мені вдалося врятуватись, при цьому я порізався об іржаву бляху, тому довелося робити укол від правця, зате я простежив за падінням у воду молотка, пилки та заготовок під мандоліни, що належали Лео. Весь інструмент потонув, і Лео, можливо, й досі не в курсі, що його бракує, а от шмаття мандолін, на жаль, лишилося плавати на поверхні, ще й збилося до купи над водоскидом, якраз навпроти вікна спальні Лео. Звичайно ж, йому було що сказати з цього приводу – і про студентиків, котрим байдуже до чужих речей, і про всіх навколо, хто спить і бачить, як би вкрасти в нього останні труси.

Різдво я помітив хіба що за відсутністю роботи й зачиненими закладами, де можна було б зігрітись, якщо не рахувати кількох годин, які можна провести в церкві. Я повертався додому, загортався в ковдру і, гойдаючись туди-сюди, промерзав до самих кісток і згадував усі сонячні різдвяні дні свого дитинства: апельсини, велосипеди, обручі та зелений «дощик», що іскрився в променях світла.

Час від часу на адресу в Гемпден-коледжі приходила пошта. Френсіс надіслав мені листа на шести сторінках про те, як він від усього знуdivся, як він страшенно погано почувається, і про геть усе, у буквальному значенні цього слова, що йому довелося з'їсти від часу нашої останньої зустрічі. Двійнята, дай їм Бог здоров'я, прислали кілька коробок печива, яке напекла їхня бабуса, та листи, що вони їх писали по черзі, використовуючи різні чорнила: чорне – Чарльз, червоне – Камілла. Десь на другому тижні січня прийшла листівка з Рима без зворотної адреси. На ній зображувався Август із Прима-Порти; [81 – Ідеться про знамениту мармурову статую імператора Августа (63 р. до н. е. – 19 р. н. е.) у повний зріст, знайдену в 1863 р. в римському передмісті Прима-Порта.] поруч Банні на дивовижно вправній карикатурі відтворив себе та Генрі в давньоримському вбранні (в тогах, із маленькими круглими окулярами), як вони нібито примружилися, задивившись у напрямку, що в ньому показує витягнута рука статуї. (Август був кумиром для Банні; одного разу він

усіх нас поставив у дуже незручне становище під час різдвяної вечірки на відділенні літератури, коли голосно потішився зі згадки імені імператора під час читання вифлеємської історії з другого розділу Луки. «А що тут такого? – обурився він, коли цитьнули на нього. – Хіба не треба було весь світ переписувати?»)

У мене досі збереглася та його поштівка. Що характерно, підписана вона була олівцем; минули роки, літери розмазались, але текст усе ще розбірливий. Підпису немає, але помилитися в авторстві неможливо:

Річарде, Старий,

ти Мерзнеш? а тут у нас

тепленько. Живемо у Penscione

(так і написано). Вчора я помилково замовив Conche[82 – Молюсків (іт.).]

в ресторані. на смак страшно

але Генрі ззів його. Тут усі по головно

католики. Arrivaderci скоро побачимось

Френсіс із двійнятами все випитували, досить-таки наполегливо, мою гемпденську адресу. «Де ти мешкаєш?» – писав чорним чорнилом Чарльз. «Так, де?» – відлунювала червоною пастою Камілла. (Камілліне чорнило мало сап'яновий відтінок, який у людини, котра страшенно за нею сумувала, – мене тобто – одразу викликав барвистий спогад про тонку хрипкість її голосу.) Оскільки я не міг їм дати адреси, то ігнорував їхні запитання, а натомість заповнював свої відповіді розлогими оповідями про сніг, красу, самотність. Мене часто переслідували думки про те, наскільки ж незвичним могло видатися мое життя далеким читачам моїх же листів. Його реальність була відірвана й безособова, всеосяжна, а проте невизначена, зі значними прогалинами, що перепиняли читача на кожному повороті; якби замінити пару дат і деякі обставини, то їх би можна було підписати іменем Гаутами[83 – Гаутама – прізвище історичного Будди, Сіддгартхи Гаутами (VI-V ст. до н. е.).] без найменших проблем.

Я писав листи вранці перед роботою, сидючи в бібліотеці, під час затяжних періодів байдкування у Трапезній, де я щовечір засиджувався, аж доки мене виганяв вахтер. Здавалося, все мое життя складалося з розірваних фрагментів часу: то в одному громадському закладі потинявся, то в іншому, ніби чекав на якийсь неіснуючий потяг. Подібний до привидів, котрі, кажуть, глибокі ночі блукають залізничними вокзалами та розпитують перехожих про розклад «Опівнічного експресу», що зійшов із рейок двадцять років тому, я мандрував від одного джерела світла до іншого аж до того кошмарного моменту, в який замикалися всі двері й доводилося покидати світ тепла, співгромадян та підслуханих розмов, виходячи назустріч зимі, що затискала мої кістки в добре знайомих лещатах морозу, від чого я одразу забував про все на світі, про затишок і вогні. Тепло мені не було ніколи, жодного моменту в житті. Я вивчився на професійного невидимця. Я міг по дві години цмулити філіжанку кави, по чотири – споживати їжу непомітно для офіціанток. І хоча вахтери виганяли мене щовечора, коли зачинали Трапезну, я не певен, чи розуміли вони, що кожен день мають справу з одним і тим самим хлопцем. У неділю опівдні, накинувши на плечі плащ-невидимку, я міг – інколи до шести годин підряд – пересидіти в приймальні лазарету, мирно гортаючи при цьому примірники часопису Yankee

(«По скойки на Каттіганк») або Reader's Digest («Десять способів виликувати спину!»), і не заслужити жодного зауваження від адміністратора, лікаря чи колеги-страждальця.

Проте аналогічно до Невидимця в Герберта Веллса я виявив, що мій дар має свою ціну, чим у моєму випадку, достоту як у книзі, стала свого роду розумова сутінь. Люди начебто уникали мого погляду, немовби намагалися пройти крізь мене; мої заботи переросли в подобу манії. Я сам себе переконав, що не за горами та мить, коли впаду та зверну карк або, ще гірше, зламаю ногу, коли під моїм черевиком підломиться якась із розхитаних залізних сходинок, що ведуть до моєї кімнати. І я замерзну чи помру з голоду, перш ніж мене знайде Лео. Наприклад, одного дня, коли я успішно видряпався по цих сходах та зборов їх, у голові крутився старий мотивчик Браяна Іно («In New Delhi / And Hong Kong / They all know that it won't be long»[84 – Слова з рок-пісні англійського музиканта Браяна Іно (н. 1948 р.) «King's Lead Hat».]), значить, тепер я повинен був його мугикати щоразу, спускаючись зі свого поверху чи піднімаючись на нього.

Щоразу, коли двічі на день я опинявся на пішохідному мості, мусив зупинитись на узбіччі дороги й копатися в снігу кольору кави, аж доки знайдеться годящий камінець. Потім я перехилився через обледенілі поручні та жбурляв його в бистрий потік, що жебонів на динозаврячих яйцях із крапчастого граніту, якими там заслане русло, – певно, то була моя офіра річковому богові за безпечний перехід або спроба довести реальність власного існування попри невидимість. Вода бігла настільки мілка та місцями прозора, що інколи мені вдавалося розчути цокання камінця об дно. Вхопившись обома руками за крижані перила, прикипівши поглядом до води, яка неслася та скакала по брилах, бурлила, укривши одполіроване каміння тонким шаром, я розмірковував про те, як воно – впасти й розчеребити голову об один із цих яскравих каменів: лиховісний тріск, усе тіло обм'якає, і скляну воду мережать червоні, ніби мармурові прожилки.

От якби я кинувся, гадав я, хто мене знайде в цій Білій Тиші?[85 – Див.: Джек Лондон. «Біла тиша».] Чи сильно поб'є моє тіло ріка об скелі, доки виплуне на спокійне тихе плесо нижче за течією, ген за лакофарбовим заводом, де яка-небудь дама зловить його в промені фар, коли вивертатиме з автостоянки о п'ятій вечора? Або ж я, ніби те шмаття від мандолін Лео, уперто застрягну за каменем у тихій воді, де полоскатиметься на мені одяг, доки не прийде весна?

Маю сказати, що це все відбувалося на третьому тижні січня. Столпчик термометра падав. Мое життя, самотнє й жалюгідне до того, стало нестерпним. Щодня в тумані я йшов на роботу й вертався додому, інколи по десятичти двадцятиградусному морозу, інколи в таку завірюху, що навколо себе міг роздивитися лише білість і єдиним способом дістатися дому було триматися відбійника на дорозі. У своїй кімнаті я загортався в брудні ковдри й падав на підлогу, наче мрець. І весь той час, що його не пожирали спроби уникнути холоду, пронизували похмурі фантазії в стилі Едгара По. Однієї ночі вві сні я навіть бачив власний труп із зашкарубленим від намерзлого льоду волоссям та широко розплющеними очима.

У кабінеті доктора Роланда я з'являвся щоранку ніби за годинником. І він, гаданий психолог, не розпізнав жодного з «десяти симптомів нервового зриву» чи що там він мав би вміти розпізнавати, одержавши відповідну освіту й кваліфікацію викладача. Натомість він користувався з моєї мовчазності й балакав сам до себе про футбол та собак, що в нього були в дитинстві. Ті рідкісні ремарки, що їх він спрямовував до мене, були загадкові й незбагненні. Наприклад, одного разу він поцікавився, що коли я вже числюся на відділенні драматургії, чому досі не зіграв у жодній виставі.

– У чім справа? Хлопче, ти соромишся? То покажи їм, із чого ти зроблений!

Іншого разу він мимохідь заявив мені, що під час навчання в Університеті Брауна ділив кімнату з хлопцем, котрий мешкав далі по коридору. А ще якось він подивувався, що не знав про мого товариша, який також лишився на зиму в Гемпдені.

– Жоден із моїх знайомих на зиму в Гемпдені не лишився, – відповів я, адже й справді, нікого з них поруч не було.

– Не можна отак відштовхувати від себе друзів. Найкращими з них бувають ті, котрих ти заводиш у цей період життя. Знаю, що ти мені не віриш, але коли доживеш до мого віку, помітиш це, щойно вони почнуть зникати.

Коли ввечері я йшов додому, усе вбралося в якісь білі рамки й мені здалося, що я не маю ні минулого, ні спогадів, що все моє існування назавжди обмежене цим обрізком світлого завиваючого шляху.

Я не знаю, що конкретно зі мною сталося. За словами лікарів, причинами всього стали хронічна гіпотермія, недоїдання та легка форма пневмонії на додачу. Та я не певен, чи може цей букет спричиняти галюцинації та дезорієнтацію. Тоді мені навіть на думку не спадало, що я нездужаю: усі мої симптоми, будь-яка гарячка або біль тонули в нагальних нав'язливих думках про злигодні.

Адже я справді вскочив у халепу. Надворі стояв найхолодніший січень за останні двадцять п'ять років. Мене жала думка замерзнути на смерть, та я не мав куди податися. Звісно, я, мабуть, міг напроситися на мешкання у квартирі доктора Роланда, де він жив разом зі своєю коханою цивільним шлюбом. Але незручність самого питання в моїх очах робила смерть вибором, до якого я схилявся. Більше я ні з ким не спілкувався. Взагалі. Можна хіба що було йти по незнайомих будинках та стукати у двері. Однієї холоднющої ночі я намагався зателефонувати батькам із платного телефону-автомата перед входом до Boulder Tap. З неба сипалася сльота, і я так тремтів, що заледве влучав монетками в отвір. У своїй відчайдушній глєвкій надії я сподівався на те, що мені перекажуть гроші або придбають квиток на літак, та не знав, які слова хотів би почути від них. Мабуть, мені здавалося, що під пронизливим вітром, снігом і дощем на Проспект-стріт стане трохи легше, якщо поговорити з людьми з далеких і теплих країв. Та коли мій батько підняв слухавку на протилежному кінці після шостого чи сьомого сигналу, я почув його голос, пивнохмільний та роздратований, і в мене миттю пересохло в горлі, я повісив трубку.

А доктор Роланд знову заговорив про мого уявного друга. Цього разу він бачив його з машини по дорозі додому, коли той поночі перетинав якусь площу.

– Я ж казав, що тут у мене друзів не лишилося.

– Та ти його знаєш. Здоровань такий. В окулярах. Хтось схожий на Генрі? На Банні?

– Напевне, ви помилилися, – промовив я.

Температура так різко обвалилася, що кілька ночей я мусив перебути в мотелі Catamount, який стояв без жодного клієнта, крім кривозубого діда, котрий, власне, мотелем і заправляв. Він сусідив у номері поруч та постійно будив мене своїм голосним бухиканням та спльовуванням. Замка у дверях не було, і замикалися вони лише на антикварну защіпку, що її можна було відкрити простою булавкою. Третьої ночі я прокинувся від кошмару (про східці різної висоти й ширини та чоловіка, що дуже швидко біжить

поперед мене) і почув слабке клацання. Я сів у ліжку й на свій превеликий жах побачив, що дверна ручка тихцем повертається в місячному світлі.

– Хто там? – голосно поцікавився я. І все миттю завмерло. Довго не спалося в темряві. Наступного ранку я вибрався з мотелю, віддавши перевагу тихішій смерті в Лео перед наглою загибеллю в ліжку від рук убивці.

У районі першого лютого здійнялася страшна хурделиця, вона повалила лінії електромереж, засипала снігом автомобілістів, а мені принесла напад галюцинування. У гуркоті води, свисті завірюхи до мене промовляли голоси. «Ляж», – шепотіли вони. Або: «Ліворуч. Якщо не підеш, то пошкодуеш». Моя друкарська машинка стояла біля вікна кабінету доктора Роланда. Одного разу, коли вже посутеніло, я глянув у порожній двір і приголомшено помітив похмуру й нерухому постать, що матеріалізувалася під ліхтарем, з руками в кишенях темного пальта. Людина дивилася в мое вікно.

– Генрі? – запитав я й заплющив очі, доки перед ними не закрутилися зірочки. Коли я їх розплющив, то вже нікого не побачив. Один лиш сніг кружляв у яскравому конусі порожнечі під ліхтарем.

Уночі я тремтів, лежачи на підлозі, спостерігаючи за підсвіченими сніжинками, що сіялися стовпом крізь отвір у стелі. На межі заціпеніння, котячись крутосхилим дахом оселі несвідомого, я ніби відчув останньої миті, що варто мені заснути – і більше ніколи не прокинувся. Я примусив себе розплющити очі, і зненацька снігова колона, яскрава й висока в темному закуті, постала переді мною у своїй істинній подобі: вона шепотіла до мене, загрозливо посміхалась і назагал видавалася ефірним ангелом смерті. Та я був надто втомлений, щоб зважати на це. Навіть дивлячись на неї, я не міг зосередитись і, перш ніж встиг схаменутися, зірвався з карниза похилого даху в темне провалля сну. Час розмився. Я все ще валандався до кабінету доктора Роланда, але тільки тому, що там тепло, і мені якимсь дивним робом вдавалося виконувати свої прості обов'язки. Та, щиро кажучи, я не знаю, скільки б іще протримався, якби не сталася одна несподівана річ. Ніколи не забуду цієї ночі, поки живу. Була п'ятниця, і доктор Роланд зібрався за місто аж до наступної середи. Для мене це означало чотири дні на складі, і навіть у своєму затуманеному стані я чітко розумів, що тепер маю всі шанси замерзнути на смерть.

Трапезна зачинилась, і я вирушив додому. Лежав глибокий сніг, і вже недовзі в ногах аж по коліна кололи зашпори. Я терпнув. На межі Східного Гемпдена я вже серйозно замислювався над тим, чи дійду до складу й що там реально робитиму. У Східному Гемпдені ніде не світилося, людей не було видно взагалі. Навіть у Boulder Tap. Єдиним вогником на милі навколо лишалася мерехтлива лампочка перед платним телефоном-автоматом на його фасаді. І я пішов на неї, ніби та лампочка була маревом у пустелі. У кишені я мав близько тридцяти доларів, більш ніж досить, щоб заплатити за таксі, яке довезло б мене до мотелю Catamount і його бридкої комірчини з дверима, що не замикаються, та будь-чим, що могло на мене чекати за ними.

У мене заплітався язик, а оператор не хотів давати номера жодної служби таксі.

– Назвіть мені конкретну службу, – вимагав жіночий голос. – Нам не дозволяється...

– Я не знаю їхніх назв, – пробелькотів я. – Тут немає довідника.

– Пробачте, сер, але нам не дозволяється...

– «Популярне таксі»? – відчайдушно комбінував я та вгадував назви. – «Респектабельне таксі»? «Міське таксі»? «Шашечки»?

Нарешті я десь-таки, мабуть, влучив, або просто дівчина-диспетчер зглянулася на мене. Щось клацнуло, і механічний голос із протилежного кінця дроту повідомив мені номер. Я постарався набрати його якомога швидше, поки не забув, помилився й утратив таким чином четвертак.

У кишені лежав іще один. Останній. Я зняв рукавичку й намацав його заанімілими пальцями. Нарешті намацавши монетку, я вже збирався вкинути її в шпаринку, аж раптом вона вислизнула поміж пальців. Я кинувся за нею та вдарився об гострий кут металевої полицки під телефоном.

Кілька хвилин я пролежав обличчям у снігу. Шуміло у вухах. Падаючи, я захопився за апарат і зірвав його з кріплення. Сигнал «зайнято» зі слухавки, що зависла й погойдувалася туди-сюди, звучав ніби з велетенської відстані.

Я ледве зіпнувся навкарачки. Дивлячись на місце, де щойно лежала моя голова, я бачив темну пляму на снігу. Я торкнувся чола голою рукою та побачив червоні пальці. Четвертак пропав; крім того, я забув номер. Доведеться повернутися, коли відчиниться Boulder Tap і я зможу розміняти пару купюр. Дивом я підвівся на ноги, покинувши трубку теліпатися на дроті.

На свій поверх я піднімався то випростаним, то за допомогою рук і колін. З лоба крапала кров. На майданчику я спинився відпочити й відчув, як навколо розфокусовується дійсність: перешкоди між станціями, якусь мить сніжить, потім чорні лінії смикнулись і картинка відскочила назад; нечітко, але впізнавано. Смикана камера, кошмарна реклама. Склад «Мандоліни Лео». Остання зупинка на березі річки. Низькі тарифи. Послуги м'ясохолодобойні для вас на всякий смак. Я штурхнув двері майстерні плечем і спробував намацати на стіні вимикач, аж раптом побачив під вікном щось, від чого, шокований, поточився. В іншому кінці кімнати, склавши руки за спиною, стояла нерухома постать у довгому чорному пальті. У пальцях однієї з рук жеврів слабкий вогник сигаретного жару.

Світло ввімкнулося з тріском та гудінням. Тіниста фігура, тепер уже матеріальна та видима, розвернулася. Це був Генрі. Здається, він збирався відколоти якийсь жартик, але, побачивши мене, витріщив очі та роззявив рота бездоганим колом малої літери О.

Секунду чи дві ми стояли, прикипівши поглядами один до одного.

– Генрі? – нарешті спитав, а точніше, прошепотів я.

Сигарета випала з його рук, і він рушив до мене. Це й справді був він – змоклий, розпашілі щоки, сніг на плечах пальта.

– Господи, Річарде, – промовив він, – що з тобою сталося?

Більшого подиву на його обличчі мені бачити не судилося. Я не сховався із місця, тільки лупив на нього очі та похитувався. Усе навколо було надто яскравим, надто віддавало білістю по краях. Я потягся був до одвірка й наступної миті вже падав. Генрі скочив уперед, щоб підхопити мене.

Він обережно поклав мене на підлогу, зняв пальто й накрив мене, ніби ковдрою. Я примружився й витер вуста зворотним боком долоні.

- Звідки ти взявся? - спитав я.

- Поїхав з Італії раніше. - Він прибрав волосся мені з лоба, намагаючись роздивитися рану.

На його пальцях була помітна кров.

- Маленька в мене тут комірчина, правда? - розсміявся я. Він поглянув угору, на діру в стелі.

- Так, - різко відказав Генрі. - На Пантеон[86 - Пантеон («[храм] усіх богів») - шедевр давньоримської центрично-купольної архітектури, збудований у 118-128 рр.] геть не схоже. - А потім знову нахилився поглянути на мою голову.

Пам'ятаю, як лежав у машині Генрі, як наді мною танцювали вогні та люди, як мусив сидати проти власної волі, а ще - як хтось намагався взяти в мене кров на аналіз та мої слабкі заперечення. Перший чіткий спогад - це тьмяна біла кімната, лікарняна койка та крапельниця, під якою я лежав.

Генрі сидів на стільці біля мого ліжка та читав у світлі нічничка.

Щойно він помітив, як я поворушився, то відклав книжку.

- Твій поріз не страшний, - почав він. - Рівний і неглибокий.

Тобі наклали пару швів.

- Я в лазареті?

- Ти в Монпельє. Я привіз тебе до шпиталю.

- Чому я під крапельницею?

- Кажуть, у тебе пневмонія. Хочеш щось почитати? - ввічливо запропонував він.

- Ні, дякую. Котра зараз година?

- Перша ночі.

- Але ж я думав, ти в Римі.

- Повернувся тижні два тому. Якщо хочеш поспати, я гукну сестру і вона зробить тобі укол.

- Ні, пасибі. Чому ми не бачилися раніше?

- Бо я не знав, де ти живеш. Єдина відома мені адреса - університетська. Цього ранку я ходив розпитував по кабінетах. До речі, - показав він, - як називається місто, де мешкають твої батьки?

- Плано. А що?

- Мені здалося, ти хотів би їх набрати.

- Не переймайся. - Я знову приліг. Голка крапельниці пекла крижаним холодом. - Розкажи краще про Рим.

– Ну гаразд, – погодився він і повів дуже тиху оповідь про чудову етрусську теракоту на Віллі Джулія та басейни з ліліями й водограї у німфеї, про Віллу Боргезе та Колізей, досвітній вид із Палатинського пагорба, про те, якими неперевершеними мусили бути давньоримські лазні Каракалли у своїй мармуровій красі, з книгозбірнями та великим круглим кальдарієм, фригідарієм, з великою порожньою купіллю, що збереглася й по сьогодні, та, можливо, про багато інших речей, що їх я вже не пам'ятаю, бо заснув на тих словах.

У лікарні я провалявся чотири ночі. Генрі практично не відходив від мене, приносив мені газованку (на прохання), забезпечив бритвою, зубною щіткою та парю власних піжам – шовкових, із єгипетської бавовни, бежевого кольору та безмежно м'яких, із вигаптуваними на кишенях дрібними яскраво-червоними ініціалами «ГМВ», де буква М позначала його середнє ім'я Марчбенкс. Також він дістав мені олівець та кілька аркушів, із якими я не знав що робити і без яких він, мабуть, геть пропав би. А ще Генрі завалив мене книжками, половина з яких була написана мовами, якими я не читав, а друга половина мала такий самий ефект. Одного вечора, коли в мене вже голова не варилася від Гегеля, я попросив його принести мені який-небудь журнал. Це прохання його дещо спантеличило, і повернувся він із фаховим виданням «Новини фармакології», яке надібав у вестибюлі. Ми майже не розмовляли. Більшість часу він читав із приголомшливим зосередженням, інколи по шість годин поспіль, заледве відриваючи очі. На мене він практично не зважав. Зате просидів поруч одну кепську ніч, коли в мене ускладнилося дихання, а легені так боліли, що я не міг спати. Якось, коли чергова медсестра спізнилася з моїми ліками на три години, він, прибравши абсолютно кам'яного виразу обличчя, пройшов за нею в хол і монотонним приглушеним голосом вичитав їй настільки красномовними та напруженими словами, що жіночка – зарозуміла, норовлива дама з фарбованим волоссям, схожа на підстаркувату офіціантку, котра на всіх припасла по злостивій фразі, – аж полагіднішала. Після цього вона (яка раніше грубо смикала пов'язки на руці та до синяви сколола мені голкою всі руки в хаотичному пошуку вен) стала набагато заповадливішою й навіть одного разу, міряючи температуру, назвала мене «сонечком».

Від лікаря швидкої я дізнався, що Генрі фактично врятував мені життя. Це була драматична й варта подяки новина (я переповів її не одній людині), але в душі я вважав її дещо перебільшеною. Щоправда, згодом, у подальші роки, мені вона стала здаватися набагато більш реалістичною. У молодості я вважав себе мало не безсмертним. І хоча мені вдалося досить швидко відновитись на той час, проте загалом, за великим рахунком, тієї зими я так і не пережив. Відтоді мене постійно переслідують проблеми з легенями, а кістки ломить від найменшого похолодання. Тепер я швидко застуджуюся, хоч раніше на ГРВІ не хворів. Я переповів Генрі слова лікаря. Йому вони не сподобалися. Генрі спохмурнів і огризнувся (мені досі дивно, як я зміг це забути, адже його репліка поставила мене в дуже незручне становище), тому більше я ніколи про це не згадував. Хоча все ще вважаю, що тоді він порятував моє життя. І якщо існує таке місце, де зберігаються всілякі послужні списки та ведеться облік подяк, навпроти його імені, я певен, горить золота зірочка.

Та щось мене повело в сентиментальшину. Правда, коли я про все це згадую, інакше й не виходить.

Зранку в понеділок мене нарешті виписали, вручивши пляшечку антибіотиків в обколоту до синяви руку. Попри те, що я непогано пересувався на своїх

двох, лікарі наполягли – і до машини Генрі я, принижений, їхав у візочку, немов якась бандероль.

– Відвези мене в мотель Catamount, – попрохав я його, коли ми в'їхали в Гемпден.

– Ні, – заперечив Генрі. – Поживеш поки в мене.

Квартира Генрі була на першому поверсі старого будинку по Вотерстріт у Північному Гемпдені, за квартал від помешкання Чарльза та Камілли й трохи ближче до річки. Гостей він вітав не дуже радо, тому раніше я в нього бував хіба що раз, забігав на хвилинку чи дві. Апартаменти виявилися значно більшими порівняно з житлом двійнят і майже порожніми. Великі анонімні кімнати з підлогами, набраними з широких мостин, та поштукатуреними й пофарбованими в біле стінами. Меблі могли похвалитися доброю якістю, але їх усі – й без того нечисленні – хтось уже пошрамував. У квартирі панував дух примарності та безлюдності. Деякі кімнати взагалі стояли порожні. Двійнята мені якось розповідали, що Генрі недолюблював електричне освітлення, тож де-не-де на підвіконнях я розгледів гасові лампи. До його спальні, де тепер мені судилось одужувати, попереднього разу мене показово не допустили. Там зберігалися книжки Генрі (не так багато, як можна було собі уявити), стояло єдине ліжко – і фактично все. Хіба що тумбочка з велетенським, підкреслено вивішеним напоказ замком. На дверях шафки красувалася чорно-біла світлина з журналу Life 1945-го року, якщо вірити підпису. Фотограф закарбував на ній Вів'єн Лі[87 – Вів'єн Лі, при народженні – Вів'єн Мері Гартлі (1913–1967) – видатна англійська акторка кіно і театру.] і, як не дивно, значно молодшого Джуліана. Вони на якійсь коктейльній вечірці, з келихами в руках; він щось шепотів їй на вухо, а вона сміялась у відповідь.

– Де це їх зняли? – спитав я.

– Не знаю. Джуліан стверджує, що не пам'ятає. Але в старих журналах на його фото натикаєшся раз по раз.

– Чому?

– Він багато з ким дружив.

– Наприклад?

– Більшість уже давно на тому світі.

– Хто саме?

– Річарде, я толком навіть і не знаю. – А потім ніби пошкодував про свої слова: – Мені доводилося бачити його знімки із Сітвеллами.[88 – Сітвелли – представники впливової в міжвоєнний період лондонської літературної родини.] Томасом Стернзом Еліотом. А ще є одна кумедна фотографія з тією акторкою... забув, як її звати... Вона вже померла. – З хвилину він думав. – Білявка, – проказав він. – Здається, виходила заміж за бейсболіста.

– Мерилін Монро?

– Можливо. Знімок вийшов поганої якості. Прослизнув у якійсь газеті.

У котрийсь із минулих трьох днів Генрі зганяв до Лео та забрав у нього мої речі. У ногах ліжка стояли мої валізи.

– Я не хочу відбирати твоє місце, Генрі. Де ж ти спатимеш?

- В одній із дальніх кімнат є ліжко, що розкладається зі стіни, - відповів він. - Не знаю, як такі правильно називаються. Раніше ніколи не доводилося спати на них.

- То чому б мені не розміститися на ньому?

- Ні. Мені аж самому цікаво спробувати. Крім того, ще нікому не завадило інколи міняти своє спальне місце. По-моєму, від цього починають снитися цікавіші сни.

Я планував пожити в Генрі лише кілька днів (на роботі в доктора Роланда я з'явився вже наступного понеділка), але так сталося, що провів із ним час аж до початку семестру. Незрозуміло, чому, за словами Банні, з ним складно жити. У мене кращого сусіда в житті більше не було. Тихий, охайний, зі своєї частини помешкання вибирався рідко. Коли я повертався додому, то у квартирі його переважно не знаходив. Він ніколи не розповідав, де пропадає, а я не питав. Інколи я заставав його за приготуванням вечері: на відміну від Френсіса, куховарив він без витребеньок, у нього були самі лиш прості парубоцькі страви, як-от смажена курка чи варена картопля, - і, бесідуючи, ми зазвичай їли на кухні, за столиком для гри в карти.

Мені вистачило розуму не пхати носа в його справи, та одного вечора, коли моя допитливість узяла гору, я таки не витримав і спитав:

- Банні все ще в Римі? Відповів він не одразу.

- Мабуть, - поклав він виделку. - Коли я відбув, то він усе ще лишався там.

- Чому ви роз'їхалися?

- Не думаю, що Банні мав бажання вертатися. Я сплатив усю ренту за лютий.

- Банні не складався разом із тобою? Генрі поклав кусник у рота.

- Я тобі скажу чесно, - промовив він, прожувавши й ковтнувши їжу, - хай там як приндиться Банні, а ні в нього самого, ні в його батька за душею жодного ламаного цента.

- А мені здавалося, у нього заможна родина, - здригнувся я від подиву.

- Я б так не сказав, - спокійно правив далі Генрі. - Колись вони, може, й купалися в грошах, але давно розтринькали все. Тільки той їхній страхітливий будинок вартував цілого багатства - вони, звісно, жити не можуть, аби не похизуватися всіма тими яхтами, замиськими клубами, синами, що навчаються в престижних школах, але через усе це влізли в борги по самісінькі вуха. На вигляд багатії, але без мідяка в кишені. Боюся, пан Коркоран, по суті, банкрут.

- У мене таке враження, що Банні собі ні в чому не відмовляє.

- Скільки я знаю Банні, у нього ніколи й цента кишенькових грошей не було, - в'їдливо зауважив Генрі. - А смаки він має розпанькані. Не пощастило.

Далі ми їли в тиші.

- На місці пана Коркорана, - після тривалої паузи продовжив Генрі, - я б забрав Банні в бізнес або відправив учитися на якийсь практичний фах одразу після школи. В університеті йому робити нічого. Він же до десятирічного віку лишався неписьменним.

- Він непогано малює.

- Мені теж так здається. Але до гуманітарної науки кебети в нього немає. І замість того, щоб ганяти його по різних школах для дітей з уповільненим розвитком, Банні треба було віддати в підмайстри якому-небудь художникові.

- Банні прислав мені таку милу карикатуру на вас обох біля статуї Августа.

Генрі різко й виснажено зітхнув:

- То було у Ватикані. А він усе ходив і голосно розп'якував про макаронників та католиків.

- Ну, він хоч італійською не говорить.

- Але знань вистачало, щоб замовити найдорожчу страву з меню щоразу, як ми потрапляли до ресторану, - різко відказав Генрі, і я подумав, що мудріше зараз змінити тему. І змінив.

У суботу перед початком семестру я лежав на ліжку Генрі та читав книгу. Самого Генрі я не бачив із часу, як прокинувся. Раптом у входні двері голосно грюкнули. Подумавши, що то Генрі міг забути ключ, я рушив їх відчинити.

І зустрів Банні. У темних окулярах і - на противагу звичним бахматим твідовим манаткам, які він тягав, - у вишуканому, щойно з фабрики італійському костюмі. Крім того, Банні поправився кілограмів так на п'ять чи й усі десять. Здавалося, він не очікував мене тут побачити.

- Овва, привітики, Річарде, - він охоче потрусив мені руку. - Buenos días.[89 - Доброго дня (ісп.)] Як ся маєш? Я не бачив машини перед входом, просто тільки приїхав у місто й подумав, чого б не заскочити. А де ж хазяїн?

- Немає вдома.

- А що ти тут поробляєш? Проникнення зі зломом?

- Я тут живу вже деякий час. Я отримав від тебе листівку.

- Живеш тут? - перепитав він мене з дивним виразом на обличчі. - Чому?

Я здивувався, що він не знав.

- Хворів, - відповів я і трохи пояснив про обставини останніх подій.

- Кгхмм, - прохарчав Банні.

- Хочеш кави?

Щоб потрапити на кухню, йому довелося пройти крізь спальню.

- Схоже, ти тут непогано облаштувався, - грубо проказав він, поглянувши на мої речі на туалетному столику та валізи на підлозі. - Кава тільки американська?

- Ти про що? Про мелений Folgers?

- Ні, про еспreso. Немає?

- А, ні, пробач.

- Знаеш, я приохотився до еспreso, - протяжно промовив Банні. - В Італії тільки його пив. У них там повно маленьких місцинок, де можна отак сісти й випити, розумієш, про що я?

- Та чув.

Він зняв окуляри й сів за стіл.

- У тебе ж там нічого пристойного перекусити не знайдеться, еге ж? - запитав він, не зводячи погляду з холодильника, коли я поліз усередину по вершки. - А то я ще не обідав.

Я відчинив дверцята ширше, щоб він міг краще роздивитися.

- Он від того сиру я б не відмовився.

Накраявши трохи хліба, я зробив йому бутерброд із сиром, оскільки Банні й не думав підвестися та приготувати собі чого-небудь самотужки.

- Ну, розкажуй про Рим, - запропонував я.

- Просто шикардос, - промовив він із набитим ротом. - Вічне місто. Одне мистецтво. Церкви на кожному кроці.

- Що ви бачили?

- Та чого ми тільки не бачили! Зараз уже всіх назв та прізвищ не пригадаєш. Коли збиралися додому, то я по-тамтешньому теревенив, аж гай гудів.

- Ану скажи щось.

Він зробив мені таку ласку і, немов справжній французький шеф-кухар на телебаченні, склавши великий та вказівний пальці разом, стрясав ними для ефектності.

- Звучить нівроку, - промовив я. - А що це означає?

- Це означає «Офіціанте, ану подайте мені вашу фірмову страву!» - відповів він і повернувся до свого бутерброда.

Я почув тихе клацання ключа в замку й звук дверей, які хтось щойно зачинив. Кроки нечутно потупали в інший край квартири.

- Генрі? - заволав Бан. - Це ти?

Стало тихо, раптом цей хтось швидко рушив у бік кухні. І ось він уже стоїть у дверях та дивиться на Банні позбавленими емоцій очима.

- Так і думав, що це ти, - проказав Генрі.

- Ну то й тобі привіт, - Банні відповів із набитим ротом, відсуваючись назад на стільці. - Як ся має хлопчик?

- Нормально, - промовив Генрі. - А ти?

- Я тут почув, що ти взявся доглядати хворих, - підморгнув мені Банні. - То тебе совість замучила? Вирішив підлікувати парочкою добрих вчинків?

Генрі змовчав, і я певен, що тієї миті для будь-кого, хто знав його погано, він мав абсолютно спокійний вигляд, але від мене не сховалося його збентеження. Вінтер і собі вмовстився на стілець. Потім підвівся налити кави.

- І мені ще добавки в такому разі, будь ласка. Дякую, - озвався Банні. - Я радий повернутися в старі добрі Штати. Де на рашпері шкварчать гамбургери й усе таке. Країна можливостей. Най майорить її смугасто-зоряний стяг...

- Ти тут давно?

- Учора ввечері прилетів у Нью-Йорк.

- Пробач, що не зустрів тебе.

- І де ж ти ходив? - підозріло поцікавився Банні.

- До супермаркету. - Генрі збрехав. Не знаю, куди він відлучався, але точно не по продукти ходив чотири години.

- Невдало? - здивувався Банні. - Чи тобі допомогти занести сумки?

- Їх завезе кур'єр.

- У Food King з'явилася доставка додому? - щиро подивувався Банні.

- Я був не у Food King, - пояснив Генрі.

Зніяковілий, я підвівся й рушив був до себе в спальню.

- Ні-ні, не йди, - раптом попросив Генрі, відсьорбнувши залпом із горнятка та поставивши його в раковину. - Банні, мені прикро, що я не знав про твій приїзд. Та нам із Річардом треба виходити за пару хвилин.

- Навіщо?

- У мене призначена зустріч у місті.

- З адвокатом? - Банні голосно розреготався із власного жарту.

- Ні. З окулістом. Ось чому я заскочив, - звернувся він до мене. - Сподіваюся, ти не заперечуєш. Мені закрапають очі, і я не зможу вести машину.

- Чому ж, не заперечую, - відказав я.

- Це не забере багато часу. Тобі не треба чекати, просто підвезеш, а потім повернешся по мене.

Банні провів нас до автомобіля. Під нашими ногами рипів сніг.

- Ех, Вермонт, - вдихнув він на всі груди й поплескав по них, ніби який Олівер Даглас у перших кадрах «Зеленої ферми». - Свіже повітря мені на користь. То коли ти вернешся, Генрі?

- Не знаю, - Генрі передав мені ключі й підійшов до машини з боку пасажирського сидіння.

- Що ж, я б хотів із тобою трохи погугорити.

- Що ж, гаразд, але, якщо чесно, Бан, то я вже спізнююсь.

- То до вечора?

- Як тобі заманеться. - Генрі заліз в авто та грюкнув дверима.

Уже в салоні він прикурив сигарету, не сказавши ні слова. Після повернення з Італії він став більше палити. Майже по пачці на день, що було геть не схоже на нього. Ми поїхали в місто, і тільки коли я припаркувався біля офтальмології, він стрепенувся й порожнім поглядом утупився в мене.

- Що?

- О котрій мені по тебе повернутися?

Генрі визирнув на присадкувату сіру будівлю та вивіску на фасаді: «Офтальмологічна група Гемпдена».

- Господи, - реготнув він несподівано. - Їдь уже далі.

Того вечора я рано ліг спати, близько одинадцятої. О дванадцятій мене розбудив гучний і наполегливий стукіт у двері. Якусь хвилину я лежав у ліжку й дослухався, а потім підвівся поглянути, кого до нас принесло.

У темному коридорі ми перестрілися з Генрі. Той стояв у халаті й перебирав у пальцях окуляри. Він тримав одну зі своїх газових ламп, у світлі якої ми відкидали на вузькі стіни довгі химерні тіні. Побачивши мене, він приклав палець до губ. Так ми й стояли в передпокої, слухали. Лампове світло здавалося моторошним, і, стоячи там у халаті, сонний, зусібіч оточений мерехтливими тінями, я відчував, ніби провалююсь із одного сну в інший, ще глибший, таке собі чудернацьке бомбосховище в підсвідомому.

Мабуть, ми довго так простояли, навіть по тому, як відгудів грюкіт у двері та стихло рипіння все дальших кроків. Генрі подивився на мене, ми ще трохи помовчали.

- Тепер усе гаразд, - проказав він нарешті, розвернувся й рушив до себе в кімнату з лампою, що сказано теліпалась у нього в руці. Я ще трохи почекав у темряві й знову пішов спати.

Наступного дня близько третьої я прасував сорочку на кухні, коли у двері знову постукали. Я пішов до входу й заскочив там Генрі.

- Як ти гадаєш, це схоже на Банні? - тихо поцікавився він.

- Ні, - відповів я. Цього разу звук був набагато спокійніший, а Банні ніби двері вигачував кожного разу.

- Сходиш до бічного вікна, може, побачиш, хто до нас прийшов? Я обережно прокрався під бічну стінку передпокою. На дальніх вікнах не висіло жодних штор, тому складно було підійти до них і не потрапити ні в чие поле зору. Кут огляду виявився незручним, тому вийшло розгледіти тільки плече темного пальта й шовковий шарф, що майорів на вітрі за ним. Я прокрався назад через кухню до Генрі.

- Погано видно, але можливо, це Френсіс, - відрапортував я.

- Гадаю, його впускати можна, - Генрі розвернувся й рушив до своєї частини будинку.

Я знову пішов до передпокою та відчинив двері. Френсіс саме озирнувся через плече, гадаючи, напевне, чи не час уже йому піти.

- Привіт! - гукнув його я.

Він розвернувся й побачив мене.

- Привіт! - Здавалося, він неабияк змарнів на обличчі, риси якого помітно загострилися з часу останньої нашої зустрічі. - Я думав, удома нікого немає. Як почувашся?

- Нормально.

- Я б так не сказав, судячи з твого поганенького вигляду.

- На себе подивись, - розсміявся я.

- Забагато випив учора під вечір, розболівся живіт. А покажи цю свою славетну рану на голові. Шрам буде?

Я провів його на кухню й відставив убік прасувальну дошку, щоб звільнити для Френсіса місце.

- А де Генрі? - знімаючи рукавички, поцікавився він.

- У задній кімнаті.

Френсіс заходився розмотувати шарф.

- Я просто заскочу з ним привітатися, - вискакуючи з кухні, жваво пояснив він, - й одразу повернуся.

Його довго не було. Мені стало нудно, і я практично допрасував сорочку, коли почув, як угору злетів голос Френсіса, котрий мало не зривався в істерику. Я підвівся й вирушив до спальні, щоб краще чути їхні слова.

- ...думав про це? Господи, та він же ще в тому стані. І не кажи, що знаєш, коли він міг би...

Щось пробурмотів тихий голос Генрі, але знову вибухнув Френсіс:

- Мені байдуже, - запальним тоном сперечався він. - Боже мій, ти це вже зробив. Я дві години в місті й уже... та мені байдуже, - відказав він на якусь репліку Генрі. - Крім того, хіба ми не спізналися?

Тиша. Потім озвався Генрі, але надто нерозбірливо для мене.

– Тобі? Це тобі не до вподоби? – казав Френсіс. – А про мене ти подумав?

Раптом він змовк, а потім став говорити набагато тихіше, так що я не зміг розчути ні слова.

Тихо повернувшись на кухню, я поставив грітися воду на чай. За кілька хвилин, протягом яких думалося тільки про підслухані уривки розмови, пролунали кроки й у кімнаті з'явився Френсіс. Він пробрався повз прасувальну дошку, аби дістати свої рукавички та шарф.

– Вибач, маю бігти, – сказав він. – Ще розбирати речі з машини й прибиратися у квартирі. Кузина її мало на друзки не рознесла. По-моєму, вона сміття жодного разу не винесла з часу, як я там востаннє був. Дай-но погляну на твою рану.

Я прибрав чуб із лоба й показав йому ушкоджене місце. Шви зняли давним-давно, і вона практично затягнулася.

Френсіс нахилився, щоб краще її роздивитись у своє пенсне.

– Леле, я, напевне, сліпну. Не бачу нічогоісінько. Коли починаються заняття? У середу?

– Здається, у четвер.

– Ну то до зустрічі! – попрощався він і пішов геть.

Я повісив сорочку на плічка й пішов до спальні пакувати валізи. По обіді відкривався Монмут-Гаус, а Генрі трохи згодом, можливо, підкине мене з валізами в гуртожиток.

Мені практично вдалося закінчити, аж раптом із глибини квартири озвався Генрі.

– Річарде!

– Так?

– Ти не міг би зайти, будь ласка, на хвилинку?

Я подався до його кімнати. Він сидів на краю розкладного ліжка із закасаними по лікті рукавами та розкладеним на ковдрі, у ногах постелі, пасьянсом.

Чуприна впала на незвичний бік, і стало видно пруг чималого зазубреного шраму з поперечними рівчачками білої плоті, що вгризалися аж до лобної кістки, одразу під лінією волосся.

Генрі поглянув на мене.

– Ти мені зробиш одну послугу?

– Звісно.

Він глибоко зітхнув, не відкриваючи рота, і поправив окуляри на перенісці.

– Ти можеш зателефонувати Банні й спитати, чи він не хоче зайти на пару хвилин?

Я настільки здивувався, що півсекунди не знав, як реагувати на таке прохання, а потім вичавив із себе:

– Гарзд. Добре. Радий прислужитись.

Генрі заплющив очі й потер скроні кінчиками пальців.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию (https://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=28060677&lfrom=362673004) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.

notes

Примечания

1

Про себе. Це історія одного з моїх шаленств (фр.) – Артюр Рембо. «Марення 2. Алхімія слова» (з «Сезону у пеклі»; пер. В. Ткаченка).

2

Кейп-Код (Cape Cod, Трісковий мис) – піщаний півострів на південному сході Массачусетсу.

3

Що й потрібно було довести (лат.).

4

Джон Мільтон. «Утрачений рай».

5

Лікей, через вплив латини Ліцей – виховний заклад у Стародавніх Афінах, де вчителювали, зокрема, Сократ й Аристотель.

6

Франти й джигуни свого часу. Лорд Альфред Брюс Даглас (1870–1945) – британський літератор, політичний оглядач, друг та коханець Оскара Вайлда, стосунків із яким зрікся потім. Марі Жозеф Робер Анатоль, граф де Монтеск'юФезансак (1855–1921) – французький поет-символіст, естет, колекціонер предметів мистецтва, денді.

7

Обов'язковим (фр.).

8

Анакреонт Теоський (бл. 582 – бл. 485 рр. до н. е.) – давньогрецький ліричний поет, що входить у канонічну дев'ятку найславетніших ліриків античного світу.

9

Джон Філіп Соуза (1854–1932) – англо-португалець за походженням, можливо, один із найвідоміших військових диригентів та композиторів у світі, франкмасон і морський піхотинець.

10

В. К. Філдс, справжнє ім'я Вільям Клод Дьюкенфілд (1880–1946) – американський комедіант, циркач і письменник.

11

Терстон Гавелл III, він же «Мільйонер» – персонаж комедійного телесеріалу, стереотипний представник заможної еліти Нової Англії, гарвардець і республіканець.

12

Очі такі ж були в нього, такі ж були рухи і усміх (лат.). Вергілій. «Енеїда» (пер. М. Білика за ред. Бориса Тена).

13

«Прощавай, Колумбе» (1959) – дебютна збірка оповідань американського письменника Філіпа Рота (нар. 1933 р.).

14

Досл. «знати, як зробити» (фр.). Тут: уміння зорієнтуватися в будь-якій ситуації.

15

Койне («загальна говірка») – надрегіональна форма усної та письмової грецької мови.

16

Плотін (204/5 – 270) – давньогрецький філософ-неоплатонік.

17

В античній філософії феномени («те, що з'являється») – це поняття, що відображує знання, яке набуто предметним досвідом і незмінно протиставляється світу нематеріальних ідей («вигляд»).

18

Платон. «Федр».

19

Еринії («гнівні») – в античній міфології божества, пов'язані з підземним світом, втілення помсти. Фурії – їх давньоримський відповідник.

20

Кефал – один із п'яти учасників сократівського діалогу в «Державі» Платона.

21

Ксенофонт (бл. 430–355/354 рр. до н. е.) – давньогрецький афінський історик, військовий діяч і філософ, учень Сократа. Фулідід (бл. 460 – бл. 400 рр. до н. е.) – давньогрецький афінський військовий діяч та історик.

22

Фулідід. «Історія Пелопоннеської війни».

23

Есхіл. «Агамемнон».

24

Пер. А. Содомори.

25

Данте. «Божественна комедія. Пекло».

26

Досл. «третя рима» (іт.), точніше – терцина – строга поезія, написана терцетами зі схемою римування aba bcb cdc і т. д.

27

Воллас Стівенс. «Недільний ранок» (пер. О. Луцишиної).

28

У всій сукупності (фр.).

29

«Вакханки» – останній твір Евріпіда (бл. 480 – бл. 406 р. до н. е.).

30

Менади («несамовиті») – один з епітетів вакханок, супутниць Діоніса.

31

Пор.: «Надії збавтесь. Як сюди ступили...» (Данте. «Божественна комедія. Пекло»; пер. М. Стріхи.)

32

Ідеться про персоніфіковані автомобілі: з роману С. Кінга «Крістіна» та машину для автоперегонів із дитячої книги Я. Флемінга «Chitty-Chitty-Bang-Bang», згодом екранізованої.

33

Розділ лінійної алгебри та функціонального аналізу.

34

«Камікадзе» – коктейль, що складається з рівних частин горілки, апельсинового лікеру трипл-сек та лаймового соку.

35

Палі (Pali) – давня мова індоевропейської сім'ї в Індії, мова письмового канону священних текстів буддистської школи тхеравада.

36

«Як вам це сподобається» – одна з ранніх комедій В. Шекспіра.

37

Артур Едвард Пеппер-мол. (1925–1982) – відомий американський саксофоніст і кларнетист.

38

Широко відома в англomовному світі французька фраза «Voulez-vous coucher avec moi?» – «Чи не переночуєте ви зі мною?»

39

Скептичний штат (The Show-Me State) – офіційне прізвисько штату Міссурі, найбільшим містом якого є Сент-Луїс, що його уродженцем є Т. С. Еліот.

40

Теодор Рузвельт-молодший (1858–1919) – 26-й президент США (1901–1909), що вважається одним із видатних лідерів нації.

41

Сильвія Плат (1932–1963) – американська поетеса, що вважається засновницею жанру «сповідальної поезії».

42

Бенджамін Джоветт (1817–1893) – відомий викладач Оксфордського університету, адміністратор-реформатор, богослов і перекладач Платона й Фукідіда.

43

Зіпсоване ісп. Andale! Andale!, «Ворушись! Ворушись!» – характерна фраза «найшвидшого мишеняти Мексики», Прудкого Гонсалеса, з мультиплікаційних серій компанії «Warner Bros.»

44

«Парменід» – один із найскладніших для розуміння діалогів Платона.

45

«Радісний» і «Замислений» (1645) – парна ідилічна пастораль англійського поета, літератора, мислителя та політичного діяча Джона Мільтона (1608–1647).

46

Могоки, «Хранителі східних дверей» – найсхідніше плем'я Гауденосауні, конфедерації ірокезьких народностей, що колись селилися в долині р. Могок.

47

Авгури – у Стародавньому Римі жерці-провісники волі богів за польотом птахів.

48

Стереоптикон – різновид проектора («чарівного ліхтаря») для демонстрації зображень із прозорого плівкового носія, що має дві лінзи, розташовані одна над одною.

49

Гесіод (VIII–VII ст. до н. е.) – давньогрецький поет, автор епічної поеми про появу світу й народження богів «Теогонія» та дидактичного твору «Роботи й дні».

50

Жозефіна Бейкер, при народженні Фріда Джозефін Мак-Дональд (1906–1975) – американка з походження, французька темношкіра виконавиця, ведета (акторка кабаре).

51

Тип статуї статичного юнака-атлета, типовий для архаїчного періоду розвитку давньогрецької скульптури.

52

«Чорна смерть» – пандемія бубонної чуми, що уразила Старий світ у 1346–1353 рр.

53

Пол Джексон Поллок (1912–1956) – відомий американський художник, один із головних представників абстрактного мистецтва: він розстеляв полотно на підлозі й бризкав на нього фарбою, домагаючись несподіваних ефектів.

54

«Вдовиний майданчик» (англ. widow 's walk) – піднята над дахом приватного будинку оглядова платформа з поручнями.

55

Марі Кореллі, справжнє ім'я Мері Мак-Кей (1855–1924) – англійська письменниця, містик. «Хлопці Ровери» – великий цикл підліткових книг Артура Вінфілда (справжнє ім'я Едвард Стрейтмаер, 1862–1930) про життя й пригоди братів Роверів, курсантів військового училища.

56

«(Про) Лондон» («Of London», 1790) – це опис визначних місць Лондона, складений валлійським природознавцем, мандрівником, письменником та антикваром Томасом Пеннантом (1726–1726).

57

Скотт Джоплін (бл. 1867/68 – 1917) – темношкірий американський композитор і піаніст, прозваний «королем регтайму» – синкопованої танцювальної музики, що вважається одним із прямих попередників джазу.

58

Флоренц Едвард «Фло» Цигфельд-мол. (1867–1932) – бродвейський імпресаріо, відомий циклом складних у технічному плані постановок «Кабаре Цигфельда» з громіздкими декораціями, обов'язковим елементом яких часто ставали спіральні сходи.

59

«Auld Lang Syne» (досл. шотл. «дуже давно») – поезія шотландського поета Роберта Бернса (1759–1796), складена 1788 р. на основі народної пісні, під мотив якої й виконується в наші дні. Її приспів тут наведено за перекладом М. Лукаша.

60

Толос (?????) – антична архітектурна структура, кільце колон, що підтримують сферичний дах, різновид альтанки. Доричний ордер – найстаріший і найпростіший канонічний архітектурний ордер (різновид композиції). Стенфорд Вайт (1853–1906) – відомий американський архітектор, одна зі знакових постатей Американського відродження в архітектурі 1876–1917 рр. Девід Ворк Гріффіт (1875–1948) – видатний американський кінематографіст, режисер і сценарист, піонер технологій кінозйомки. Сесіл Блаунт Де Мілл (1881–1959) – американський кінематографіст, режисер, сценарист, монтажист.

61

«Безплідна земля» – знаменита модерністська поема Т. С. Еліота, насичена численними культурними алюзіями.

62

«Її думки блукали спочатку без певної мети, як її собачка, що крутилась тудисюди по полю...» (Гюстав Флобер. «Пані Боварі»; пер. М. Лукаша). Левретка (від фр. lièvre, «заєць») – малий італійський хорт.

63

Пригодницький роман англійського письменника Сакса Ромера (1883-1959) «Fu Manchu's Bride» (1933).

64

Луї де Рувруа, герцог де Сен-Сімон (1675-1755) – французький придворний і військовий діяч, королівський мушкетер, автор знаменитих щоденників, уперше опублікованих майже за півстоліття після його смерті.

65

У магазин тютюнових товарів.

66

«Марі принесла овочі своєму братові» (фр.).

67

Александр Поуп (1688-1744) – англійський поет, публіцист, перекладач, автор поеми «Украдений кучерик», що високим стилем оповідає про тривіальну пригоду.

68

Справу зроблено (лат.).

69

Родон Кроулі – один із головних персонажів роману англійського письменника Вільяма Мейкпіса Теккерея (1811-1863) «Ярмарок суєти».

70

Джон Констебль (1776-1837) – видатний англійський художник-пейзажист, представник романтичної течії в образотворчому мистецтві.

71

«The Whiffenpoof Song» – пісня-візитівка акапельного хору Єльського університету, складена за мотивами поезії Редьярда Кіплінга «Офіцери-джентльмени».

72

«Kiwanis International» – громадська організація, заснована в США у 1915 р. і покликана сприяти налагодженню ділової та професійної етики. Члени клубів «Kiwanis» організовують щотижневі обіди.

73

«Говоримо італійською» (іт.).

74

Багатство (фр.).

75

Джон Донн (1572-1631) – англійський літератор, священник Англіканської церкви, видатний поет-метафізик.

76

Айзак Волтон (бл. 1594–1683) – менш відомий англійський літератор, якому славу свого часу приніс збірник прозових та поетичних творів про риболовлю «The Compleat Angler» (1653).

77

Чудово (фр.).

78

Руперт Чонер Брук (1887–1915) – англійський поет, автор ідеалістичних воєнних віршів.

79

«Бригадун» («Brigadoon», 1947) – популярний мюзикл про романтичні пригоди двох туристів у таємничому шотландському селі, яке з'являється тільки раз на сто років.

80

Блу-Ридж (Blue Ridge, Блакитний хребет) – окремішня фізико-географічна область у центральній частині Аппалачів, вкрита густими лісами.

81

Ідеться про знамениту мармурову статую імператора Августа (63 р. до н. е. – 19 р. н. е.) у повний зріст, знайдену в 1863 р. в римському передмісті Прима-Порта.

82

Молюсків (іт.).

83

Гаутама – прізвище історичного Будди, Сіддгартхи Гаутами (VI-V ст. до н. е.).

84

Слова з рок-пісні англійського музиканта Браяна Іно (н. 1948 р.) «King's Lead Hat».

85

Див.: Джек Лондон. «Біла тиша».

86

Пантеон («[храм] усіх богів») – шедевр давньоримської центрично-купольної архітектури, збудований у 118-128 рр.

87

Вів'єн Лі, при народженні – Вів'єн Мері Гартлі (1913-1967) – видатна англійська акторка кіно і театру.

88

Сітвелли – представники впливової в міжвоєнний період лондонської літературної родини.

89

Доброго дня (ісп.).